

แผนกานพลูของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดียว:
“น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” ของเอเชียอาคเนย์ในศตวรรษที่ 6
The Clove Country of Cosmas Indicopleustes:
The “Inter-island Sea” of Southeast Asia in the Sixth Century CE

ตรงใจ หุตางกูร
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
Trongjai Hutangkura
Sirindhorn Anthropology Centre
Email: trongjai.h@sac.or.th

วันรับบทความ: 3 ตุลาคม 2565 (Received October 3, 2022)
วันแก้ไขบทความ: 20 ตุลาคม 2565 (Revised October 20, 2022)
วันตอบรับบทความ: 3 พฤศจิกายน 2565 (Accepted November 3, 2022)

บทคัดย่อ

หนังสือคริสต์ศาสนิกเทศวรรณาของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดียว แสดงโลกทัศน์โลกแบน ตามความเชื่อชาวคริสต์ช่วงศตวรรษที่ 6 และให้ข้อมูลว่าศรีลังกาเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างโลกตะวันออก-ตะวันตก โดยมี “แดนกานพลู” เป็นจุดผ่านระหว่างศรีลังกาไปยังจีน จึงน่าสนใจว่า “แดนกานพลู” นี้ ตั้งอยู่ในน่านสมุทรเอเชียอาคเนย์หรือไม่? วัตถุประสงค์วิจัยคือ แปลเนื้อหาเกี่ยวข้องเป็นภาษาไทย และตีความตำแหน่ง “แดนกานพลู” โดยนำข้อมูลแปลไปเปรียบเทียบและตีความร่วมกับข้อมูลในเอกสารโบราณอื่น ผลการศึกษาพบว่า (1) “แดนกานพลู” อาจตรงกับ “ทวีปानตระ” ในเอกสารอินเดียโบราณ ซึ่งได้รับการสืบทอดและแปลสู่โลกทัศน์ชาวโบราณด้วยชื่อ “ภูษานตระ” และ (2) “แดนกานพลู” อาจตั้งอยู่ในพื้นที่ “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” ของทะเลจีนใต้ตอนล่างกับทะเลชวา ตามร่องรอยที่พบในเอกสาร

โบราณของอาหรับและจีน การปรากฏชื่อแดนกานพลูในศตวรรษที่ 6 เป็นหลักฐานของการเปลี่ยนโลกทัศน์ภายในเครือข่ายการค้าพันทะเล จากโลกทัศน์ “ภูมิศาสตร์ทอง” ของสมุทรวานิชย์อินโดโรมัน ที่จางหายไปในศตวรรษที่ 3 มาสู่โลกทัศน์ “ทะเลเครื่องเทศ” ของสมุทรวานิชย์อาหรับเปอร์เซียที่เริ่มปรากฏในศตวรรษที่ 6 เป็นอย่างน้อย

คำสำคัญ: คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย, แดนกานพลู, ทวีปอันตระ, น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ, ทะเลเครื่องเทศ

Abstract

The Christian Topography written by Cosmas Indicopleustes demonstrates a worldview of the Flat Earth believed by Christians of the sixth century CE, and informs that Sri Lanka was a trading center between the East and the West, with the “Clove Country” as a transit point between Sri Lanka and China. Could the “Clove Country” be in maritime areas of Southeast Asia? The objective of this research was to translate the relevant content into Thai; and to interpret the location of the “Clove Country” by comparing and interpreting the translated data with the data in other ancient documents. The results showed that (1) the “Clove Country” may correspond to “Dvīpāntara” of ancient Indian documents, which has been inherited and translated into ancient Javanese worldview as the name “Nūṣāntara”, and (2) the “Clove Country” may be located in “inter-island seas” of the Lower South China Sea and the Java Sea, which is supported by traces found in ancient Arab and Chinese documents. Appearance of the “Clove Country” in the 6th century CE is evidence of a worldview change within

the network of maritime trade, from the “Golden Geography” of the Indo-Roman maritime trade, which has been faded since the 3rd century CE, into the “Sea of Spices” of Arabo-Persian maritime trade, which began to appear in at least the 6th century CE.

Keywords: Cosmas Indicopleustes, The Clove Country, Dvipantara, The Inter-island Sea, The Sea of Spices.

1. บทนำ

1.1 ความสำคัญของเอกสารและปัญหาวิจัย

ช่วงเวลา “แรกเริ่มประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์” (Southeast Asian Protohistory) มีความสำคัญมากทั้งในงานด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเอเชียอาคเนย์ เพราะเป็นช่วงเวลาแห่งการเปลี่ยนผ่านทางวัฒนธรรมครั้งใหญ่ อันเป็นผลมาจากกระบวนการทางวัฒนธรรม ที่ผู้คนพื้นถิ่นเอเชียอาคเนย์ร่วมกันมุ่งนำพาวัฒนธรรมของตนไปสู่ “ภารตวิวัฒน์”¹ ด้วยพลังขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจจากสองฟากฝั่งโลกยุคโบราณ จากอาณาจักรโรมันทางตะวันตก ผ่านแดนอินเดียสู่อาณาจักรจีนทางตะวันออก ก่อให้เกิดรัฐแรกเริ่มตามภูมิภาคต่าง ๆ ของเอเชียอาคเนย์ในเวลาต่อมา อย่างไรก็ตาม ด้วยความเป็นช่วงเวลาแรกเริ่มประวัติศาสตร์ นั้นย่อมหมายความว่า ข้อมูลเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์ที่ถูกบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรนั้น มีความคลุมเครือ ทั้งข้อมูลที่ “อารยชนนอกเอเชียอาคเนย์” นั่นคือ อินเดีย ยุโรป และจีน ได้บันทึกอ้างอิงไว้ และทั้งจากจารึกที่คนพื้นถิ่นเอเชียอาคเนย์เริ่มทำขึ้นเป็นรุ่นแรก

ที่ผ่านมา มีการค้นคว้าและรวบรวมเนื้อหาที่อ้างถึงเอเชียอาคเนย์จากบรรดาเอกสารของเหล่าอารยชนนอกเอเชียอาคเนย์ เพื่อสังเคราะห์เรื่องราวยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ ผ่านความเป็น “ภูมิศาสตร์ทอง” (Golden Geography) นั่นคือ “สุวรรณภูมิ-สุวรรณทวีป” งานที่ควรกล่าวถึงในจำนวนนี้ มีงานค้นคว้ารวบรวมเอกสารอินเดียโบราณของ รเมศ-

จันทร มชุมทาร์² (Ramesh Chandra Majumdar) เรื่อง “อาณานิคมอินเดียโบราณในตะวันออกไกล เล่ม 2: สุวรรณทวีป” (Majumdar, 1937) และของ สุกุมาร เสนคุปต์ (Sukumar Sengupta) เรื่อง “พุทธศาสนาในเอเชียอาคเนย์” (Sengupta, 1994) งานค้นคว้ารวบรวมเอกสารโรมันทั้งภาษากรีกและละติน ที่อ้างอิงดินแดนปลายตะวันออกของ ยอร์ช เซเดส์³ (George Coedès) เรื่อง “บทบันทึกของนักเขียนกรีกและละตินที่เกี่ยวกับปลายบูรพา” (Coedès (Tr.), 1977) และงานค้นคว้ารวบรวมเอกสารจีนโบราณที่อ้างอิงเอเชียอาคเนย์ของ ปอล เปลลิโญต์ (Paul Pelliot) เรื่อง “ผู้หนาน” (Pelliot, 1903) และของ พอล วิทลีย์ เรื่อง “คาบสมุทรทอง” (Wheatley, 1973)

หากกล่าวถึงเฉพาะข้อมูลที่เอกสารโบราณของยุโรปอ้างอิงเอเชียอาคเนย์นั้น ตรงใจ และคณะ (2564) ได้ศึกษาเนื้อหาแปลของหนังสือ “บทบันทึกของนักเขียนกรีกและละตินที่เกี่ยวกับปลายบูรพา” ของ ยอร์ช เซเดส์ และตีความเนื้อหาว่า ตั้งแต่ช่วงศตวรรษที่ 1-7 มีเอกสารที่อ้างอิงเอเชียอาคเนย์จำนวน 21 เรื่อง ที่มีเนื้อหาอ้างอิงเอเชียอาคเนย์ผ่านโลกทัศน์ “ภูมิศาสตร์ทอง” ที่อยู่ปลายสุดตะวันออก ซึ่งมีทั้งลักษณะที่เป็น “แหลมทอง” “เกาะทอง” และ “คาบสมุทรทอง” อย่างไรก็ตาม มีเฉพาะเอกสารที่เรียบเรียงในช่วงศตวรรษที่ 1-2 ที่อาจเป็นข้อมูลร่วมสมัย หรือเก่ากว่านั้นเล็กน้อย ได้แก่ (1) “ธรณีวรรณนา” ของ พอมพอเนียส เมลา (2) “เรื่องราวของธรรมชาติ” ของ พลินี ผู้อาวุโส (3) “ปุมเรือท่องทะเลเอเธรา” ของนักเขียนนิรนาม และ (4) “ตำนานชาวยิว” ของ ฟลาเวียส โจเซฟัส และงานเขียนในศตวรรษที่ 2 ได้แก่ “หลักแนวทางแห่งภูมิวรรณนา” ของ เคลาเดียส บิโตเลมี งานเขียนที่เรียบเรียงขึ้นหลังจากนี้ คือช่วงศตวรรษที่ 3-13 เกือบทั้งหมดเป็นการคัดลอกข้อมูลสืบต่อจากงานของ พอมพอเนียส เมลา พลินี ผู้อาวุโส และ เคลาเดียส บิโตเลมี

อย่างไรก็ตาม “คริสต์ศาสนิกเทวธรณนา” (Christian Topography) ของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ซึ่งแต่งในศตวรรษที่ 6 นั้น เล่าเรื่องต่างออกไป โดยให้ข้อมูลว่า สิงหลทวีป (คือ ศรีลังกา) เป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างโลกตะวันออกกับโลกตะวันตก และมีการพรรณนาถึงเมืองท่าสำคัญของทั้งสองฟาก โดยเฉพาะทางตะวันออกนั้นบรรยายว่า เมื่อออกจากสิงหลทวีป จะถึงชุมชนตลาดบนแผ่นดินใหญ่ (คืออินเดีย) ชื่อ มาร์ลลอ ถัดไปคือกาเบร จากนั้นถึงดินแดนที่เรียกว่า “ประเทศกานพลู” หรือ “แดนกานพลู” (the Clove Country) ถัดไปอีกถึงประเทศจีน ซึ่งจะเห็นได้ว่าโลกทัศน์ “ภูมิศาสตร์ทอง” ดังกล่าว ได้หายไปแล้วจากโลกทัศน์ทางการค้าโพ้นทะเลที่ร่วมสมัยกับ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย

จากการสำรวจเอกสารเบื้องต้น เพื่อสร้างโจทย์วิจัยนี้พบว่า งานแปลเป็นภาษาอังกฤษ และเป็นภาษาฝรั่งเศส แม้แปลชื่อสถานที่แห่งนี้ตรงกันว่า “แดนกานพลู” แต่ผู้แปลทุกคน ไม่ได้ให้ความเห็นว่า “แดนกานพลู” ที่อยู่ระหว่างสิงหลทวีปกับจีน หมายถึงที่ใด ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงต้องการหาข้อพิสูจน์โดยทั้งจากตำแหน่งตามคำบรรยาย และการเป็นแหล่งกานพลุนั้นสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งชี้ได้หรือไม่ว่า “แดนกานพลู” ตั้งอยู่ในเอเชียอาคเนย์ และถ้าตั้งอยู่ในเอเชียอาคเนย์แล้ว “แดนกานพลู” ควรตั้งอยู่บริเวณใดที่เหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทเส้นทางการค้าโพ้นทะเล

1.2 วัตถุประสงค์

(1) แปลเนื้อหาตอนที่อ้างถึงเอเชียอาคเนย์ของหนังสือ “คริสต์ศาสนิกเทวธรณนา” เป็นภาษาไทย

(2) ตีความตำแหน่งที่ตั้งของ “แดนกานพลู” ที่ปรากฏในหนังสือคริสต์ศาสนิกเทวธรณนา

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสำรวจข้อมูลจาก

เอกสารโบราณในการตั้งโจทย์วิจัยที่ยังมีปัญหาในการตีความ เพื่อสร้างข้อสมมุติฐานที่เป็นไปได้มากที่สุด เกี่ยวกับบริบทการค้าโพ้นทะเลของเอเชียอาคเนย์ในช่วงแรกเริ่มประวัติศาสตร์ กระบวนการเริ่มด้วยการคัดเลือกข้อมูลที่เกี่ยวข้องของ คอสมีส ผู้ล่องอินเดียน จากฉบับแปลภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศส แล้วนำมาแปลเป็นภาษาไทย ร่วมกับการตรวจสอบการสะกดคำ วิสามานยนามจากต้นฉบับภาษากรีกโบราณ เมื่อได้ข้อมูลแปลแล้ว ผู้วิจัยได้ตีความและวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ข้อมูลจากเอกสารโบราณของอินเดียน อาหรับ และจีนที่เกี่ยวข้อง เพื่อสนับสนุนข้อสมมุติฐานว่า “แดนกานพลู” ตั้งอยู่ในเอเชียอาคเนย์

1.4 ข้อตกลงเบื้องต้น

(1) **ต้นฉบับที่ใช้วิจัย:** (1.1) ต้นฉบับภาษากรีกโบราณที่ใช้สอบทานศัพท์คือ ฉบับชำระเนื้อหาทั้งฉบับ โดย เอริก อ็อตโต วินสเต็ดต์ (Eric Otto Winstedt) (Winstedt (Ed.), 1909); (1.2) ฉบับแปลเนื้อหาทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษของ จอห์น วัตสัน แม็กครินเดิล (John Watson McCrindle) (McCrindle (Tr.), 1897); (1.3) ฉบับแปลเนื้อหาทั้งหมดเป็นภาษาฝรั่งเศสของ วันดา ว็อลสกา-โกนุส (Wanda Wolska-Conus) (Wolska-Conus (Tr.), 1973); (1.4) ฉบับคัดเลือกแปลเนื้อหาเฉพาะเกาะสิงหลเป็นภาษาฝรั่งเศสของ เอดูวาร์ด ชาร์ตง (Édouard Charton) (Charton (Tr. & Ed.), 1855); (1.5) ฉบับคัดเลือกแปลเนื้อหาเฉพาะเกาะสิงหลเป็นภาษาอังกฤษของ เฮนรี ยูล์ (Henry Yule) (Yule (Tr. & Ed.), 1866); และ (1.6) ฉบับคัดเลือกเฉพาะเนื้อหาที่อ้างถึงจีนเป็นภาษาฝรั่งเศสของ ยอร์ช เซเดส์ (George Coedès) (Coedès (Tr.), 1977)

(2) **การปริวรรตคำวิสามานยนามกรีกโบราณ:** ด้วยเหตุว่า สำเนียงภาษากรีกโบราณมีหลายสำเนียง และแต่ละสำเนียงหลักก็มีความนิยมใช้แตกต่างกันตามยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงทางการเมือง และแม้ว่างานเขียนของคอสมีส ผู้ล่องอินเดียน ถูกเรียบเรียงขึ้นด้วยภาษากรีกโบราณสมัยไบแซนไทน์

ตอนต้น ซึ่งเป็นสำเนียงสามัญ หรือ “คอยนี” (koine⁴) แต่บทแปลของบทความวิจัยนี้ จะปริวรรตคำวิสามานยนาม (ชื่อเฉพาะ) ภาษากรีกโบราณด้วยสำเนียงสมัยคลาสสิก⁵ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นสำเนียงถิ่นแคว้นแอ็ตติก⁶ เพราะสำเนียงสมัยคลาสสิก ได้รับการสืบสร้างเสียงอ่านโดยนักวิชาการยุคปัจจุบัน (เช่น Blass, 1890; Sidney Allen, 1968; Daitz, 1984; Ranieri, 2021) ให้มีเสียงอ่านใกล้เคียงกับการสะกดคำตามตัวอักษรที่เขียน โดยเฉพาะเสียงสระคู่ (diphthong) ในการนี้ ผู้วิจัยได้จัดทำแนวทางสำหรับการปริวรรตอักษรกรีกตามสำเนียงสมัยคลาสสิกด้วยอักษรไทยสำหรับการเขียนงานวิชาการ (ดู ภาคผนวก) ทั้งนี้เพื่อเป็นประโยชน์ในการสืบสร้างเสียงของวิสามานยนามกรีกที่คงรูปเขียนมาตั้งแต่สมัยคลาสสิก โดยอิงกับหลักการปริวรรตอักษรกรีกไปสู่อักษรละติน ตามแนวทางการปริวรรตอักษรกรีกโบราณเป็นอักษรละติน สำหรับงานห้องสมุดของสมาคมห้องสมุดอเมริกัน (the American Library Association) และห้องสมุดสภาคองเกรส (the Library of Congress) ตาม “ตารางการแปลงเป็นอักษรโรมันของ เอแอลเอ-แอลซี” (The ALA-LC Romanization Tables) (ALA-LC, 2010) สำหรับการตรวจสอบความหมายคำกรีกโบราณนั้น ผู้วิจัยใช้พจนานุกรมออนไลน์ Biblissima (2022), Lexilogos (2022) และ Wiktionary (2022) ซึ่งเป็นเว็บไซต์ที่รวบรวมและปรับปรุงคำศัพท์จาก “หนังสืออภิชานศัพท์ภาษากรีก-อังกฤษ” (A Greek-English Lexicon) ของ เฮนรี จอร์จ ลิดเดลล์ (Henry George Liddell) และ โรเบิร์ต สก๊อตต์ (Robert Scott) ฉบับแก้ไขโดย เฮนรี สจวร์ต โจนส์ (Henry Stuart Jones) (Liddell & Scott, 1940) และ “พจนานุกรมภาษากรีก-ฝรั่งเศส” ของ อนาโตล ไบญี (Anatole Bailly) (Bailly, 1919)

2. ทบทวนวรรณกรรม

2.1 เอเชียอาคเนย์ในโลกทัศน์กรีก-โรมัน

ประเด็นปัญหาสำคัญของการศึกษาประวัติศาสตร์และโบราณคดีของเอเชียอาคเนย์คือ การขาดแคลนข้อมูลจากการบันทึกของคนท้องถิ่น

ในช่วงรอยต่อระหว่าง “ยุคก่อนประวัติศาสตร์” ไปสู่ “ยุคประวัติศาสตร์” โดยทั่วไปถือกันว่า ยุคประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ เริ่มตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 (พุทธศตวรรษที่ 12) เป็นต้นมา เนื่องจากผู้คนในดินแดนนี้ รู้จักบันทึกเรื่องราวของตนเองอย่างแพร่หลาย ด้วยตัวอักษรที่รับมาจากอินเดียแบบที่เรียกว่า “อักษรปัลลวะ” ซึ่งมีทั้งกลุ่มที่ใช้เขียนด้วยภาษาถิ่นของตน เช่น ภาษาเขมรโบราณ ภาษาจามโบราณ หรือภาษามอญโบราณ และภาษาทางศาสนานั้นคือ ภาษาสันสกฤต และภาษาบาลี ดังเริ่มปรากฏกลุ่มจารึกก่อนเมืองพระนคร (Pre-Angkorian Inscriptions) ในช่วงศตวรรษที่ 7-8 ในพื้นที่ประเทศกัมพูชา (ดู Jenner, 1980) และแพร่หลายไปทั่วในศตวรรษต่อมา จนสามารถนำเนื้อหาของจารึกหลายหลักมาปะติดปะต่อเรื่องราวของอาณาจักรกัมพูชาได้ (เช่นงานสังเคราะห์ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ของ Coedès, 1968 และ Briggs, 1999) หรือในกรณีดินแดนประเทศไทยเอง แม้มีจารึกจำนวนมากที่ได้รับการกำหนดอายุให้อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 6 (พุทธศตวรรษที่ 11) แต่จารึกเหล่านั้น ไม่มีศักราชกำกับ จึงเป็นเพียงการประมาณอายุจากรูปอักษรเท่านั้น ส่วนจารึกที่มีศักราชกำกับก็แสดงอายุเก่าสุดเพียงช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 7 (ครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 12) นั่นคือ จารึกเขาน้อย (ค.ศ. 637/ พ.ศ. 1180) และ จารึกเขารัง (ค.ศ. 639/ พ.ศ. 1182) ซึ่งทั้งคู่พบในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว (ดู หอสมุดแห่งชาติ, 2559) การที่ผู้คนในดินแดนเอเชียอาคเนย์ เริ่มใช้จารึกบันทึกเรื่องราวของตนเองกันอย่างแพร่หลายนั้น จึงถือได้ว่าเป็นการนำพาเอเชียอาคเนย์ก้าวเข้าสู่ยุคประวัติศาสตร์ (Historical Period)

แต่ในทางกลับกัน เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของเอเชียอาคเนย์ ก่อนศตวรรษที่ 7 (พุทธศตวรรษที่ 12) นั้น ยังคลุมเครืออยู่มาก เพราะแม้คนท้องถิ่นเอเชียอาคเนย์เริ่มสร้างจารึกกันแล้วตั้งแต่ราวศตวรรษที่ 4-6 (พุทธศตวรรษที่ 9-11) แต่ก็ยังไม่แพร่หลาย และเป็นการเล่าเรื่องราวเฉพาะกลุ่ม กล่าวคือ หลักฐานประเภทจารึกภาษาสันสกฤตรุ่นแรกที่พบในดินแดน

เอเชียอาคเนย์ (ดู Griffiths, 2014) อาจมีอายุเก่าที่สุดได้ไม่เกินครึ่งหลังของ ศตวรรษที่ 4 (ครึ่งแรกของพุทธศตวรรษที่ 9) ดังปรากฏหลักฐานสำคัญเช่น (1) **กลุ่มจารึกเสายูปะ (ยูปสตั้ม)** ของพระเจ้ามุลวรมัน จำนวน 7 หลัก ที่ ตำบลกูไต (Kutai) จังหวัดกะลิมันตันตะวันออก ประเทศอินโดนีเซีย กำหนดอายุได้ในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 4 - ศตวรรษที่ 5 (ค่ากลาง ค.ศ. 400) (ดู Vogel, 1918: 231-232; Majumdar, 1937: 126-127; Supomo, 2004: 310) (2) **จารึกหวอ๊กญ์ (Võ Cạnh)** ของพระเจ้าศรีมาระ พบเมืองญาจาง ประเทศเวียดนาม กำหนดอายุได้ราวครึ่งหลังของศตวรรษที่ 4 ถึงศตวรรษที่ 5⁷ (Sircar, 1939: 53-55; Zakharov, 2010: 19) (3) **กลุ่มจารึกทั้งเจ็ดของพระเจ้าปुरुวรมัน** (ศตวรรษที่ 5-6/ พุทธศตวรรษที่ 10-11) พบบนเกาะ ชวาตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย (ดู Majumdar, 1937: 105-110) และ (4) **จารึกมหานาวิกพุทธคุปต์** (ศตวรรษที่ 5/ พุทธศตวรรษที่ 10) รัฐ เคดาห์ ประเทศมาเลเซีย (ดู Chhabra, 1965: 20-26; Jacq-Hergoualc'h, 2002: 214-220; จิรพัฒน์ และพระมหากวีศักดิ์, 2564: 283-293) อย่างไรก็ตาม ค่าอายุเหล่านี้เป็นการประมาณจากรูปอักษรและองค์ประกอบอื่นเท่านั้น มิได้มาจากตัวเลขศักราชที่กำกับจารึกโดยตรง ดังนั้น จึงยังมีความไม่แน่นอน และอาจมีอายุอ่อนกว่านี้อีกก็ได้เช่นกัน

อนึ่ง แม้ว่าการศึกษาด้านโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ของ เอเชียอาคเนย์ ได้กำหนดอายุชุมชนเกษตรกรรมที่ใช้เครื่องมือเหล็ก หรือที่เรียกกันว่า “สมัยเหล็ก” ให้อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล ถึง ศตวรรษที่ 5 (พุทธศตวรรษที่ 1 - 11) (เช่น สุรพล, 2550: 99; Higham & Kijngam (Eds.), 2010: 4) แต่ในแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ นั้น แดเนียล จอร์จ เอ็ดเวิร์ด ฮอลล์ (Daniel George Edward Hall) ได้ กำหนดให้ระยะเวลาช่วงครึ่งหลังของสมัยเหล็กนี้ คือราวศตวรรษที่ 1-5 เป็น “ยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์” (Southeast Asian Protohistory) โดยพิจารณาคุณลักษณะของข้อมูลประเภทเอกสารโบราณที่มี แล้วพบว่า

ดินแดนเอเชียอาคเนย์ในช่วงเวลานี้ ได้ถูกอ้างถึงในงานเขียนของ “อารยชนนอกเอเชียอาคเนย์” อันได้แก่ ชาวแวนแคว้นอินเดีย ชาวจักรวรรดิโรมัน และชาวอาณาจักรจีน โดยข้อมูลช่วงแรกคือ ก่อนคริสตกาลนั้น มาจากชาวอินเดีย ถัดมาเป็นข้อมูลช่วงศตวรรษที่ 1-2 มาจากชาวกรีก-โรมัน^๑ และข้อมูลช่วงศตวรรษที่ 3-5 มาจากชาวจีน โดยในช่วงศตวรรษที่ 4-5 นั้น คนท้องถิ่นเอเชียอาคเนย์ในบางพื้นที่ เริ่มรู้จักทำจารึกที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์แล้ว

เหตุนี้ ฮอลล์ จึงแบ่งยุคแรกเริ่มประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ออกได้เป็น 3 สมัย ตามคุณลักษณะของหลักฐานที่พบ ได้แก่ (1) **สมัยการแพร่กระจายของอิทธิพลอินเดีย** ช่วงเวลานี้ปรากฏหลักฐานเพียงการอ้างอิงถึงดินแดนเอเชียอาคเนย์ผ่านชื่อ “สุวรรณภูมิ” (ดินแดนทอง) หรือ “สุวรรณทวีป” (เกาะทอง) ในงานกรินิพนธ์อินเดียโบราณ ซึ่งไม่สามารถกำหนดอายุข้อมูลที่อ้างได้ หรือชื่อที่ถูกแปลเป็นภาษากรีก-ละตินว่า คฤเส/ ฆฤเส (ทอง) ในงานของนักเขียนในปกครองของอาณาจักรโรมัน ซึ่งกำหนดอายุข้อมูลที่อ้างได้ในช่วงศตวรรษที่ 1-2 (2) **สมัยรัฐแรกเริ่ม** ช่วงเวลานี้ เป็นเรื่องราวของอาณาจักร “ฟูนาน” กับ “หลินฮ์” ถูกอ้างถึงในเอกสารจีนที่มีอายุข้อมูลช่วงศตวรรษที่ 3 และ (3) **สมัยแรกเริ่มจารึก** ช่วงเวลานี้ เอกสารจีนอ้างถึงดินแดนนี้มากขึ้น ร่วมกันกับการเกิดขึ้นของจารึกภาษาสันสกฤตรุ่นศตวรรษที่ 4-5 ในพื้นที่บางแห่งของเอเชียอาคเนย์ ทั้งภาคพื้นทวีปในเขตเวียดนามกลาง และภาคพื้นสมุทรที่เกาะชวาและบอร์เนียว (ดู Hall, 1964: 12-40)

อนึ่ง กรณีเอกสารของชาวกรีก-โรมัน ที่อ้างถึงเอเชียอาคเนย์ในช่วงเวลานี้ มีนักวิชาการหลายคนได้ค้นคว้า คัดเลือกแปล และตีความเนื้อหาขึ้นมาบ้างแล้ว มากน้อยต่างกันตามประเด็นที่ตนศึกษา (เช่น Coedès (Tr.), 1977; Majumdar, 1937; Wheatley, 1973; Sengupta, 1994; ตรังใจ และ สุนิติ, 2561) เพื่อชี้ให้เห็น “ความมีอยู่ของเอเชียอาคเนย์” ในโลกทัศน์กรีก-โรมัน ซึ่งได้รับผ่านมาจากคำบอกเล่าของพ่อค้าอินเดีย เป็นเหตุหมายสำคัญ

ของเวลาที่บ่งชี้ว่า “สุวรรณภูมิ-สุวรรณทวีป” อยู่ในความรับรู้ของเครือข่ายการค้าโพ้นทะเลระหว่างโรมันกับจีนแล้ว อย่างน้อยที่สุดตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 เป็นต้นมา นอกจากนี้ ตรงใจ และคณะ (2564: 50-51) ได้รวบรวมรายชื่องานเขียนภาษากรีก-ละติน ซึ่งอิงตามการคัดเลือกของ เซเดอร์ (Coedès (Tr.), 1977) เพื่อจัดทำข้อมูลในลักษณะ “กาลานุกรมเอกสารโบราณ” เอกสารที่ตรงใจ และคณะ (2564: 50-51) วิเคราะห์ว่ามีการอ้างอิงถึงเอเชียอาคเนย์ในช่วงศตวรรษที่ 1-10 นั้น มี 21 เรื่อง แต่เมื่อผู้วิจัยตรวจสอบข้อมูลอีกครั้งแล้วพบว่า มี 23 เรื่อง โดยมีเพียง 7 เรื่องเท่านั้น ที่เป็นข้อมูลใหม่ของศตวรรษนั้น ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงปรับปรุงงานของ ตรงใจ และคณะ (2564: 50-51) และลำดับเอกสารตามอายุข้อมูลใหม่ได้ดังนี้

ศตวรรษที่ 1

(1) **พอมโพนีย์ส เมลา:** Chorographia (= ธรณีวรรณนา), มีผู้คัดลอกข้อมูลชิ้นนี้ คือ ศตวรรษที่ 5: (1.1) ออโรเซียส: Historiae Adversus Paganos (= ประวัติอันมีต่อชนนอกกรีต)¹⁰; ศตวรรษที่ 7: (1.2) เอทีคัส อีสเทอร์: Cosmographia (= จักรวาลวรรณนา)¹¹.

(2) **พลินี ผู้อาวุโส:** Naturalis Historia (= เรื่องราวของธรรมชาติ), มีผู้คัดลอกข้อมูลนี้ 9 คน 10 เรื่อง (รวมผู้คัดลอกต่อจากไดโอโนเซียส) คือ ศตวรรษที่ 2: (2.1) ไดโอโนเซียส นักเดินทาง: Periēgētēs (= การท่องเที่ยว) [มีผู้คัดลอกข้อมูลนี้ 4 คน: ศตวรรษที่ 4: (2.1.1) รูฟัส เฟสตัส เอเวียเนียส: Descriptio orbis terrae (= พรรณนาโลกพิภพ); ศตวรรษที่ 6: (2.1.2) ฟริสเซียน: Dionysii Periegetae Periegesis (= การท่องเที่ยวของไดโอโนเซียส นักเดินทาง); ศตวรรษที่ 12: (2.1.3) ยูสตาเซียส แห่งเฮสซาโลนิกา: Paratērēseis gia ton Dionýsio ton Periēgētē (= วิพากษ์เรื่องไดโอโนเซียส นักเดินทาง); ศตวรรษที่ 12: (2.1.4) ยูสตาเซียส แห่งเฮสซาโลนิกา: Paráphrasis (= วิवरณ์); ศตวรรษที่ 13: (2.1.5) นิโกโฟรอส เบล์มมีเดส: Geōgraphía Synoptikē

(= ใจความแห่งภูมิวรรณนา)], *ศตวรรษที่ 3: (2.2)* ซอไลนัส: Polyhistor (= พหุสูตร), *ศตวรรษที่ 5: (2.3)* มาร์เทียนัส คัฟเฟลลา: De nuptiis Philologiae et Mercurii (= ว่าด้วยการวิวาห์ของความรักเรียนรู้กับเทพเมอร์คิวรี), *ศตวรรษที่ 7: (2.4)* อีลีดอร์แห่งเซวิลล์: Etymologiae (= นิรฺวจนะ), *ศตวรรษที่ 8: (2.5)* เธโอดัลฟ์ แห่งออร์เลียนส์: Carmina (= กาพย์).

(3) นักเขียนนิรนาม: Períplous tēs Erythrās Thalássēs (= ปูมเรือท่องทะเลเอเธรรา).

(4) ฟลาเวียส โยเซฟัส: Ioudaikē arkhaiología (= ตำนานชาวยิว).

ศตวรรษที่ 2

(5) เคลาเดียส ปโตเลมี: Geōgraphikē Hyphēgēsis (= หลักแนวทางแห่งภูมิวรรณนา), มีผู้คัดลอกข้อมูลนี้ซ้ำ 4 คน คือ *ศตวรรษที่ 5: (5.1)* มาร์เซียนแห่งเฮราเคลีย: Periplus Maris Exteri (= ปูมเรือท่องทะเลนอก); *ศตวรรษที่ 6: (5.2)* สเตฟานัส โบแซนดินัส: Ethnica (= ชนชาติพันธุ์); *ศตวรรษที่ 12: (5.3)* ยูสตาเซียส แห่งเธสซาโลนิกา: Scholia sto Dionýsio Periēgētē (= อรรถาธิบายเรื่องไดโอนีเซียสนักเดินทาง); *ศตวรรษที่ 13: (5.4)* นักเขียนนิรนาม: Anonymi Geographiae Expositio Compendiaria (= อธิบายโดยสังเขปเกี่ยวกับภูมิวรรณนาของนิรนาม).

ศตวรรษที่ 6

(6) คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย: Khristianikē Topographiā (= คริสต์ศาสนิกเทศวรรณนา)

ศตวรรษที่ 7

(7) นักเขียนนิรนาม: Ravennatis Anonymi Cosmographia (= จักรวาลวรรณนา โดยนิรนามแห่งราเวนนา)

2.2 “คริสต์ศาสนิกเทววรรณนา” ของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย

(1) เกี่ยวกับ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย นามว่า “คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย” นี้ ผู้วิจัยแปลมาจากนามกรีกว่า “โกสมัส อินดิโกเปलगูสแตส”¹² โดยชื่อแรกว่า “โกสมัส” (Kosmās) นั้น ถอดสำเนียงตามภาษาอังกฤษเป็น “คอสมัส” เพื่อความเป็นสากลในการนำเสนอผลงานวิชาการ ส่วนนามหลังคือ “อินดิโกเปलगูสแตส” นั้น เป็นสมญานามภาษากรีก อ่านตามสำเนียงอังกฤษว่า “อินดิโกพลูสทิส” ซึ่งผู้วิจัยขอแปลเป็นภาษาไทยว่า “ผู้ล่องอินเดีย”¹³ ทั้งแม็กครินเดิล (McCrindle (Tr.), 1897: iv) และวินสเต็ดต์ (Winstedt (Ed.), 1909: 3) กล่าวว่า เรื่องราวส่วนตัวของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย นั้น มีปรากฏแทรกอยู่ในงานเขียนเล่มนี้ ซึ่งเก็บความได้ว่า ชื่อตัว “คอสมัส” เป็นชื่อสามัญของชาวอียิปต์ จึงเป็นไปได้ว่า คอสมัสเป็นชาวอียิปต์ และอาจเป็นชาวเมืองอเล็กซานเดรีย ในช่วงต้นชีวิตประกอบอาชีพเป็นพ่อค้า จึงเป็นเหตุให้ คอสมัส มีโอกาสท่องเที่ยวได้กว้างไกลไปถึงศรีลังกา คาบสมุทรมลายู และเอธิโอเปีย ต่อมา คอสมัส ได้กลับมาพำนักที่เมืองอเล็กซานเดรีย และมีอาการเจ็บป่วยต่าง ๆ กระทั่งจึงได้บวชเป็นพระในนิกายคริสตจักรตะวันออก อย่างไรก็ตาม ประเด็นเรื่องนิกายที่คอสมัส นับถือนั้น ยังคงไม่แน่ชัด เนื่องจากภาพรวมทั่วไปบ่งชี้ว่า คอสมัส สังกัดลัทธิเนสตอเรียน (Nestorian) เพราะเป็นศิษย์และมีสหายเป็นนักบวชในกลุ่มลัทธินี้ รวมถึงการใช้สำนวนการเขียนอันเป็นที่นิยมในลัทธิ ยกเว้นเพียงประเด็นเดียว ที่แม็กครินเดิล ตั้งข้อสงสัยว่า โดยทั่วไปลัทธินี้ ไม่นับถือพระแม่มารีย์เป็นใหญ่ แต่มีข้อความของ คอสมัส กล่าวถึงพระแม่มารีย์ว่า ทรงเป็นพระมารดาของพระเจ้า ซึ่งเป็นคำกล่าวต้องห้ามของเหล่าผู้นับถือนลัทธิเนสตอเรียน (McCrindle (Tr.), 1897: viii-x; Winstedt (Ed.), 1909: 4)

(2) ต้นฉบับ “คริสต์ศาสนิกเทววรรณนา” ประวัติและพัฒนาการของต้นฉบับนั้น วินสเต็ดต์ ได้ค้นคว้าและเรียบเรียงไว้ในบทนำแล้วอย่างละเอียด (ดู Winstedt (Ed.), 1909: 15-32) “คริสต์ศาสนิกเทววรรณนา” เป็นหนังสือชุดจำนวน 12 เล่ม และมีหลายต้นฉบับ ซึ่งล้วนเขียนด้วยภาษา

กรีกโบราณ ทว่าฉบับสมบูรณ์ 12 เล่มนั้น มีเพียง 2 ต้นฉบับ คือ **ฉบับห้องสมุดลอเรนเซียน: Laurentian Plut. IX. 28** เมืองฟลอเรนซ์ อิตาลี และ **ฉบับวิหารนักบุญแคเทอริน: no.1186** เมืองเซนต์แคเทอริน เขตปกครองซินายใต้ อียิปต์ ทั้งสองฉบับนี้ คัดลอกด้วยอักษรวิศตวรรษที่ 11 อย่างไรก็ตาม มีอีกหนึ่งฉบับมีเพียง 10 เล่ม คือ **ฉบับห้องสมุดวาติกัน: Vat. Gr. 699** นครวาติกัน แต่ดัชนีเรื่องที่อยู่หน้าต้นระบุว่า มีเพียง 10 เล่ม มาแต่เดิมไม่มีร่องรอยขาดหายไปของเล่มที่ 11 และ 12 และยังคงคัดลอกด้วยอักษรวิศตวรรษที่ 8-9 ด้วยเหตุนี้ วินสเท็ดต์จึงสันนิษฐานว่า ต้นฉบับดั้งเดิม ซึ่งเรียบเรียงขึ้นในช่วงศตวรรษที่ 6 อาจมีการเผยแพร่ 2 ครั้ง คือ ฉบับเผยแพร่ครั้งแรก กับฉบับปรับปรุงโดยคอสมัสเองในช่วงที่เขายังมีชีวิต ฉบับเผยแพร่ครั้งแรกเป็นการเขียนเนื้อหา 10 เล่มจบ ซึ่งได้ถูกคัดลอกต่อกันมาสู่ “ฉบับห้องสมุดวาติกัน” ในศตวรรษที่ 8-9 ส่วนฉบับปรับปรุงนั้น คอสมัสได้เพิ่มเนื้อหาเข้าไปอีก 2 เล่ม กลายเป็นฉบับปรับปรุงเนื้อหา 12 เล่มจบ ซึ่งได้ถูกคัดลอกต่อกันมาสู่ “ฉบับวิหารนักบุญแคเทอริน” กับ “ฉบับห้องสมุดลอเรนเซียน” ในศตวรรษที่ 11

(3) **ชื่อหนังสือ** หนังสือนี้ได้ชื่อตามภาษากรีกที่ปรากฏบนหน้าดัชนีของ “ฉบับลอเรนเซียน” ซึ่งแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า “This book named by us Christian Topography comprehensive of the whole world” (McCrindle (Tr.), 1897: ii) (= หนังสือเล่มนี้ เราตั้งชื่อว่า คริสตศาสนิกเทศวรรณนา ครอบคลุม (เรื่องราว) ของโลกทั้งหมด) ฉบับตรวจชำระเนื้อหาภาษากรีกโบราณจึงใช้ว่า ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ (KHRISTIANIKĒ TOPOGRAPHIA/ คริสเตียนิกเก โตโปกราเฟีย) และเมื่อมีการแปลไปสู่ภาษาละตินโดยแบร์นาร์ด เดอ ม็องตีโฟก (Bernard de Montfaucon) จึงแปลเทียบว่า CHRISTIANA TOPOGRAPHIA (คริสเตียนา โตโปกราเฟีย) เหตุนี้การแปลเป็นภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสจึงแปลเทียบเป็น “The Christian Topography” และ “La Topographie Chrétienne” ตามลำดับ

(4) **ชื่อภาษาไทย** ผู้วิจัยได้แปลชื่อหนังสือนี้เป็นภาษาไทย โดยรักษาความหมายของภาษากรีกโบราณ จึงไม่แปลตามชื่อเรื่องที่ภาษาอังกฤษใช้ ซึ่งแปลอย่างที่ได้เข้าใจกันโดยทั่วไปได้ว่า “ภูมิลักษณะคริสเตียน” หรือ “คริสต์ชนภูมิลักษณะ” เพราะคำว่า **TOPOGRAPHY** ในภาษาอังกฤษแปลว่า ภูมิลักษณะ หรือลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งไม่ตรงกับความหมายกรีกโบราณว่า **ΤΟΠΟΓΡΑΦΙΑ** (*โตโปกราเฟีย*) กล่าวคือ ศัพท์คำนี้ประกอบมาจากคำว่า **ΤΟΠΟ** (= เกี่ยวกับสถานที่) + **ΓΡΑΦΙΑ** (= การพรรณนา) ดังนั้นจึงแปลตามรูปศัพท์ได้ว่า “การพรรณนาเกี่ยวกับสถานที่”¹⁵ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ค้นหาคำสันสกฤตที่มีใช้ในภาษาไทยแล้วพบว่า มี 2 คำที่เหมาะสมกับคำแปลตามภาษากรีก นั่นคือ **ΤΟΠΟ** มีความหมายตรงกับ *deśa* (= *เทศ*) และ **ΓΡΑΦΙΑ** มีความหมายตรงกับ *varṇanā* (*วรรณนา*) ดังนั้น *โตโปกราเฟีย* จึงควรแปลเป็นภาษาไทยว่า “**เทศวรรณนา**” หมายถึง การพรรณนาเกี่ยวกับดินแดนประเทศต่าง ๆ อนึ่ง ศัพท์ว่า “**เทศวรรณนา**” ไม่ใช่คำประดิษฐ์ใหม่โดยผู้วิจัย แต่เคยมีใช้แล้วในบทกวีภาษาชาวโบราณที่รู้จักกันในนาม “นาครกฤดาत्म” กระนั้น ผู้แต่งคือ อิมปุ ปราปันจะ (Mpu Prapanca) ระบุไว้ในบทกวี (94.2) ด้วยปรารภนาเรียกผลงานของตนว่า “**เทศวรรณนา**”¹⁶ (*deśavarṇanā*) (ดูบทกวีใน Damai-ka Saktiani et al. (Tr.), 2018: 304)

(5) **การกำหนดอายุเนื้อหา** มีข้อมูลอันเป็นประโยชน์อยู่ในหนังสือเล่ม 2 ซึ่งเป็นตอนที่คอสมัส เล่าย้อนความหลังกลับไปประมาณ 25 ปีว่า ขณะนั้นตัวคอสมัสเอง อยู่ที่เมืองอาตุลิส ในช่วงต้นรัชกาลพระเจ้าจัสตินที่ 1 แห่งอาณาจักรโรมันตะวันออก (ครองราชย์ ค.ศ. 518-527)¹⁷ และขณะนั้นเป็นช่วงเวลาที่พระเจ้าเอลละ-อัชเบหา ('Ella 'Aṣbehā) แห่งอาณาจักรอักซุม (Axum)¹⁸ กำลังเตรียมทัพโจมตีแคว้นของชาวฮิมยาร์ (Himyar) ตอนใต้ของคาบสมุทรอาราเบีย แม็กครินเดิล พิจารณาว่า การเตรียมทัพดังกล่าวอาจอยู่ใน ค.ศ. 522 หากใช้ปีนี้เป็นหมุดหมาย ย่อมแสดงว่า คอสมัส ผู้ล่องอินเดียนเรียบเรียงหนังสือนี้ราว ค.ศ. 547 หรือหากจะตีความอย่างปลอดภัยที่สุด

ก็อาจกล่าวได้ว่า หนังสือนี้ถูกเรียบเรียงขึ้นในกลางศตวรรษที่ 6 นอกจากนี้ยังมีการสืบค้นข้อมูลจากเล่ม 6 และเล่ม 10 เพื่อหาเงื่อนไขของเวลาที่อาจนำมาใช้กำหนดอายุเพิ่มเติมได้ แต่อายุที่ได้ ยังไม่ใหม่กว่า ค.ศ. 550 (ดู McCrindle (Tr.), 1897: vii, x-xi & 55; Winstedt (Ed.), 1909: 5-6: n.2)

(6) เนื้อหาเล่ม 11 ตอนที่ 2 จุดเด่นของ “คริสต์ศาสนิกเทศวรรณนา” คือ การแสดงทัศนะว่า “โลกแบน” โดยใช้เนื้อหาของพระคัมภีร์ไบเบิล มาอธิบายสนับสนุนให้เข้ากับความเชื่อนั้น ถือได้ว่าทัศนะนี้เป็นร่องรอยความเชื่อเรื่องโลกแบนของชาวคริสต์ที่เก่าที่สุด สำหรับหนังสือเล่ม 11 เนื้อหาตอนที่ 2 นั้น ให้ข้อมูลว่า สิงหลทวีป (ศรีลังกา) เป็นศูนย์กลางการแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างโลกตะวันตก-ตะวันออก ซึ่งอยู่บนเครือข่ายการค้าโพ้นทะเลเชื่อมจากเมืองอาตุลิสในทะเลแดง ไปยังปลายทางที่ประเทศจีน ผู้วิจัยได้สำรวจเนื้อหาส่วนนี้แล้วพบว่า สามารถจำแนกเป็นหัวเรื่องย่อยได้ดังนี้ (1) ภูมิศาสตร์ทั่วไป; (2) ชาวคริสต์เนสตอเรียนบนสิงหลทวีป; (3) มณีหิญา กินโทส; (4) สิงหลทวีปคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าของโลกยุคโบราณ; (5) ชุมชนตลาดสำคัญของโลกตะวันตก-ตะวันออก; (6) เรื่องของสอปาโตรส; (7) โกลัสส์ ราชาชาวอุณอยขาว (= หุญขาว) ผู้ครองตอนเหนือของอินเดีย; (8) ความสำคัญของช้างในอินเดีย; (9) พระคัมภีร์เรียกอินเดียว่า เอววิลัต ในการนี้ เนื้อหาที่ผู้วิจัยนำมาแปลและวิจัยคือ หัวเรื่องย่อยที่ (4) สิงหลทวีปคือศูนย์กลางแลกเปลี่ยนสินค้าของโลกยุคโบราณ และ (5) ชุมชนตลาดสำคัญของโลกตะวันตก-ตะวันออก

2.3 กานพลู กับ เอเซียอาคเนย์

(1) ความสำคัญของกานพลู: กานพลู (clove) คือ ดอกตูมของต้นกานพลู (*Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M.Perry)¹⁹ วงศ์ชมพู (Myrtaceae) จัดเป็น “พฤษภวัตถุ” ใช้ประโยชน์ได้ทั้งเป็นเครื่องยาและเครื่องเทศ คุณสมบัติเด่นทางกายภาพคือ “รสเผ็ดร้อนปร่า กลิ่นหอมจัด” คุณสมบัติเด่นทางเภสัชคือ น้ำต้มกานพลู มีฤทธิ์ขับลม แก้ท้องอืดท้องเฟ้อ

แก้จุดเสียดแน่นท้อง หากอม น้ำมันหอมระเหยในดอกมีฤทธิ์กระจายเสมหะ แก้เสมหะเหนียว และเลือดออกตามไรฟัน หากสกัด จะได้น้ำมันหอมระเหย ซึ่งมีสารยูจีนอล (eugenol) นำมาใช้ประโยชน์ทางทันตกรรมได้ เช่น แก้ปวดฟัน แก้วร่ามะนาด (วุฒิ, 2540: 102; ชยันต์ และคณะ, 2542: 210-211) ในทางพฤกษศาสตร์ยอมรับกันว่า ถิ่นกำเนิดกานพลูอยู่ที่หมู่เกาะมาลุก (เดิมเรียก โมลุกกะ) ทางตะวันออกของประเทศอินโดนีเซีย ดังนั้น กานพลูจึงขึ้นได้ดีบนพื้นที่เชิงเขาของภูมิภาคเกาะภูเขาไฟ ที่มีภูมิอากาศเขตร้อนชื้น เนื่องจากเป็นพืชกึ่งเขตร้อนเป็นที่ต้องการของตลาดโลก จึงมีการแพร่กระจายพันธุ์ไปปลูกกันโดยทั่วไปในเขตเส้นสูตร ทั้งในหมู่เกาะอินโดนีเซีย เกาะชานซิบาร์ (ประเทศแทนซาเนีย) เกาะมาดากัสการ์ เกาะศรีลังกา และเกาะต่าง ๆ ในทะเลแคริบเบียน แม้แต่ในรัฐบาเบีย (Bahia) ซึ่งเป็นรัฐติดทะเลในเขตศูนย์สูตรของประเทศบราซิล ก็เริ่มปลูกด้วยเช่นกัน (ชัยฤกษ์, 2520: 14-15; POWO, 2022: *Syzygium aromaticum*) ดังนั้น กานพลูจึงปลูกได้ดีในประเทศไทย แถบภาคใต้และภาคตะวันออก

สำหรับชื่อเรียก “กานพลู” ในภาษาไทยนั้น พบว่าในเอกสารโบราณมีการสะกดหลายแบบ ซึ่งเพี้ยนไปตามเสียงพูดที่ได้ยิน เช่น กรานพลู กรามพลู กรามพลู กานพลู และกานพลู (ชยันต์ และคณะ, 2542: 210) ซึ่งผู้วิจัยวิเคราะห์ว่ามีการเพี้ยนเสียง 3 จุด คือ (1) การสูญเสียเสียงควบกล้ำ: จาก “กร-” เป็น “ก-” (กราน -> กาน) (2) การเปลี่ยนเสียงมาตราตัวสะกด: ระหว่าง “แม่กม: -ม” กับ “แม่กน: -น” (กราม -> กราน) และ (3) การดึงเสียงสะกดไปเป็นเสียงควบกล้ำ: จาก “แม่กน: -ล” ไปเป็น “-ล-” (พลู -> พลู) นอกจากนี้ ยังพบว่าในภาษาเขมรมีเรียก 2 แบบคือ ក្រាបូ (*กรำพู* อ่าน กรำปู) และ ក្លាបូ (*กลำพู* อ่าน กลำปู) (Headley et al., 1977: 82 & 84) ซึ่งเป็นการเพี้ยนเสียงเพียงแห่งเดียวคือ การเปลี่ยนเสียงควบกล้ำ: จาก “-ร-” เป็น “-ล-” (กรำ -> กลำ) และมีข้อสังเกตด้วยว่าคำเขมรใช้เสียงมาตราตัวสะกดแม่กม

อนึ่ง ภาษามาลาย์และอินโดนีเซีย ซึ่งภาษาของแหล่งผลิตและส่งออก กานพลูนั้น เรียกกันพลูว่า “เจิงกีห์” (chengkih) และ “เจิงเกห์” (chengkeh) ตามลำดับ ซึ่งไม่ใกล้เคียงกับคำไทย-เขมร แต่คำที่ใกล้เคียงกับคำไทย-เขมรกลับ เป็นกลุ่มอินเดียใต้คือ คำทมิฬว่า “กรามปู” (கரம்பு/ karāmpu) หรือ “กิรามปู” (கிரம்பு/ kirāmpu) (Fabricius, 1972: 199 & 244) และ คำมลายาพม่าว่า “กะรัปปู” (කරආපු/ karāppu) (Gundert, 1872: 216) หรือ “กะระยามปู” (කරයාආපු/ karayāmpū) (Wikipedia (malayalam), 2022) รวมไปถึงคำสิงหลว่า “กะราบู” (කරාබු / karābu) หรือ “กราบู” (කරාබු/ krābu) (Carter, 1924: 155) หากสืบคำไปทางตะวันตก จะพบว่ามีส่วนคล้ายคำกลุ่มอินเดียใต้เช่นกันคือ กรีกโบราณเรียกกันพลู ว่า “การีว็อฟลโลน” (καρυόφυλλον/ karyóphyllon) (Biblissma, 2022; Wiktionary, 2022) ซึ่งได้ตกทอดสู่ภาษาละตินคือ “คาร์ริโอฟิลลัส” (caryophyllus) และเพี้ยนไปสู่ภาษาอิตาลีคือ “กาโรฟาโน” (garofano) และฝรั่งเศสคือ “กิรอฟเลอ” (girofle) ตามลำดับ (Wiktionary, 2022) ที่น่าสนใจคือภาษาอาหรับเรียกว่า กอร้อนฟูล (قارنفول/ qaranful) (Wiktionary, 2022) หากพิจารณาภาพรวมจากการเปรียบเทียบรูปคำ จึงสันนิษฐานได้ว่า (1) คำเขมร “กรัวพู” อาจรับมาจากภาษาอินเดียใต้กลุ่มทมิฬคือ “กรามปู” (2) คำกรีกโบราณ “การีว็อฟล (โลน)” กับคำอาหรับ “กอร้อนฟูล” อาจพัฒนามาจากคำร่วมเดียวกัน ซึ่งอาจเป็นคำภาษาฟินิเซียนโบราณ เพราะชาวฟินิเซียน เป็นผู้เดินทางไปค้าขายระหว่างทะเลเมดิเตอร์เรเนียนกับอินเดียมาตั้งแต่ก่อน คริสตกาล ซึ่งอาจรับมาจากสำเนียงมลายาพม่าที่ว่า “กะระยามปู” เนื่องจาก คำกรีกโบราณยังมีร่องรอยของการแยกเสียง “กะ-ระ-ยา (ม)-” เป็น 3 พยางค์ เช่นกันคือ “กา-รี-โว” ในขณะที่ภาษาอาหรับได้รวบเสียงเหลือเป็น 2 พยางค์ คือ “กอ-ร้อน” และ (3) คำไทย “กานพลู” อาจรับมาจากคำอาหรับ “กอ ร้อนฟูล” ซึ่งมีคำไทยโบราณที่ใกล้เคียงที่สุดคือ “กรานพลู” และการสะกดว่า “-พลู” นี้ เป็นร่องรอยที่ชัดเจนว่าเป็นคำยืมมาจากคำอาหรับ เพราะเป็นการเลื่อน เสียงพยัญชนะจาก “ฟ-” เป็น “พ-” (พล -> พูล) และการเก็บแม่กนกที่สะกด

ด้วย “-ล” ไว้ การมีตัวสะกด “-ล” นี้ ไม่พบทั้งในภาษาเขมร และกลุ่มภาษาอินเดียใต้

(2) **กานพลูแห่งเอเชียอาคเนย์ในเอกสารโบราณของอินเดีย:** ภาษาสันสกฤตเรียกกานพลูว่า “ลวันกะ” (लवंग / Lavaṅga) นีลกันต์²⁰ ศาสตรี (Nilakanta Sastri) พบว่า วรรณกรรมสันสกฤตเรื่อง “รฆวงศ์” ของกาลิทาส (ศตวรรษที่ 5) สรรค์ที่ 6 โศลกที่ 57 ใช้คำนี้ร่วมกับชื่อสถานที่ “ทวิปानตระ” (อ่าน ทะ-วี-ปาน-ตะ-ระ) ในตอนนางสุนันทะ แนะนำให้เจ้าหญิงอินทุมาตี เลือกลูกสมรสกับเจ้าชายเหมางคะแห่งแคว้นกลิงคะ โดยมีบทพรรณนาเชิงเปรียบเปรยถึงสายลมทะเลที่พัดพานำกลิ่นหอมของดอกกานพลูจากทวิปานตระมายังหาดทราย ตามบทสันสกฤตดังนี้ (Nilakanta Sastri, 1942: 3; Sanskrit Documents, 2022: chp. 6-57)

anena sārḍhaṃ viharāmburāśeṣtīreṣu tālīvanamarmareṣu/
[อนเนน สารฺธ วิหารามพุราเศสตีเรษุ ตาลีวันมรมเรษุ/]

dvīpāntarāṇītalavaṅgapuṣpairapākṛtasvedalavā marudbhiḥ// 6-57
[ทวิปานตรานีตลวงคฺปุษไปรปากฤตเสวทลวา มรฺฤทฺธิษ// 6-57]

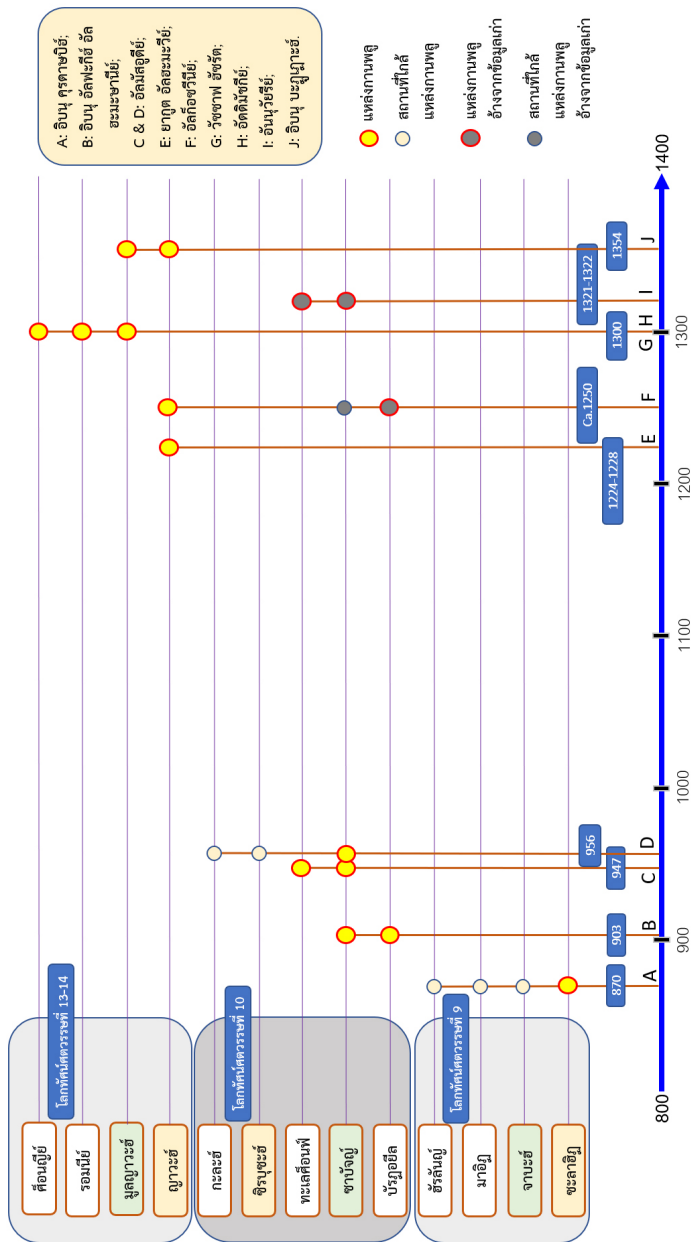
สำหรับคำแปลภาษาอังกฤษนั้น มีเผยแพร่อย่างน้อย 4 สำนวน ซึ่งผู้วิจัยแปลเป็นภาษาไทยดังนี้

สำนวนที่ 1 โดย โมเรศวร รามจันทร์ กาล (Moreshwar Ramachandra Kale) (Kale (Tr.), 1922: 49): (พระองค์ควร) เริงร่าเล่นสนุกกับเจ้าชายบนชายหาด ที่มากด้วยเสียงเสียดแทรกจากตาลีวัน (= ดงตาล ป่าตาล); ขณะที่หยาดพระเสโท (= หยาดเหงื่อ) (บนเรือนกายของพระองค์ทั้งสอง) เหือดหายไปด้วยสายลม อันพัดโชย (กลิ่นกานพลู) มาจากบรรดาเกาะอื่น ๆ (= other islands; ทวิปานตระ). **สำนวนที่ 2** โดย เพียซ เดอ เลซี จอห์นสโตน (Peirce de Lacy Johnstone) (Lacy Johnstone (Tr.), 1902: 53-54): โปรดเลือกเจ้าชาย (ผู้นั้น) เกิด เจ้าหญิงของข้า! แลอย่าเดินร่วมกันบนหาดทราย

แห่งมหาสมุทร, อันที่ซึ่งแมกหมู่ตาลส่งเสียงกระซิบ, อันที่ซึ่งลมอ่อนโยนขึ้น โบกพัดมาจากหมู่เกาะอันห่างไกล (= distant; ทวีปান্তระ). เขยกลิ้นเลิศสุคนธ์ แห่งกานพลู. **สำนวนที่ 3** โดย ผู้แปลนิรนาม (Anonymous (Tr.), 1901: 65): หยาดพระเสโท เท็ดหายจากพระวรกายด้วยสายลม อันนำพามาซึ่งดอกกลังคะ (= ดอกกานพลู) จากเกาะแดนอื่น (= other islands; ทวีปান্তระ), จง เร่งรื้นเล่นสนุกร่วมกับองค์ราชาบนชายหาด อันเปรียบด้วยเสียงแห่งดงป่าตาล. **สำนวนที่ 4** โดย เว็บไซต์ “เอกสารสันสกฤต” (Sanskrit Documents, 2022) “. . . ด้วยกันกับเจ้าชาย (เหมางคทะแห่งอาณาจักรกลิงคะ), องค์หญิงอาจ รื่นรมย์กับการเดินเล่นท่ามกลางดงป่าตาล อันเปรียบไปด้วยเสียงแทรกเสียด ของใบตาล, บนชายหาดที่ซึ่งสายลมจะพัดโยกกลิ่นหอมของดอกกานพลู มาจาก หมู่เกาะอันกระจัดกระจาย (= interspersed islands; ทวีปান্তระ) แห่ง มหาสมุทรนั้น ถ้าองค์หญิงยอมรับพระหัตถ์ของเจ้าชายเพื่อการสมุพร...” นางสุนันทะ กล่าวดังนี้แก่เจ้าหญิง.

เห็นได้ชัดเจนว่า สำนวนของนักแปลวรรณกรรมเหล่านี้ มุ่งแปลให้ “ทวีปান্তระ” เป็นนามทั่วไป (common name) โดยแปลเป็น “บรรดา เกาะห่างไกล” หรือ “บรรดาเกาะอื่น” แต่ในมุมมองของนักประวัติศาสตร์ เช่น ซิลแว็ง เลอวี (Sylvain Levi) ประโพร จันทร พาคจี (Prabodh Chandra Bagchi) และ นิลกานต์ ศาสตรี เสนอว่า “ทวีปান্তระ” เป็นชื่อเฉพาะ (proper name) ที่อาจหมายถึงหมู่เกาะในทะเลจีนใต้ (Levi, 1931: 627) หมู่เกาะของประเทศอินโดนีเซีย (Bagchi, 1937: 349) หรือ คาบสมุทรมลายู (Nilakanta Sastri, 1942: 4) ตามลำดับ กระนั้น อย่างน้อยที่สุด ข้อมูลของ “รฆวงศ์” ทำให้ทราบว่า โลกทัศน์ทางภูมิศาสตร์ของอินเดียโบราณช่วง ศตวรรษที่ 5 มีความเข้าใจว่า ทวีปান্তระ เป็นต้นทางของกานพลู

(3) **งานพลูแห่งเอเชียอาคเนย์ในเอกสารโบราณของอาหรับ:** ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จาก สุนิติ จุฑามาศ²¹ สํารวจและคัดเลือกแปลเนื้อหาของอาหรับอายุช่วงศตวรรษที่ 9-14 (พุทธศตวรรษที่ 15-19) ที่อ้างถึงงานพลูในเอเชียอาคเนย์ ผลการสํารวจและแปลพบว่า มีเอกสาร 10 เรื่อง ที่อ้างถึงงานพลูว่า มีแหล่งผลิตอยู่ในหมู่เกาะของเอเชียอาคเนย์ ซึ่งแต่ละเรื่องให้ข้อมูลเหมือนกันหรือแตกต่างกันบ้างตามยุคสมัยใน 3 ลักษณะคือ (1) ข้อมูลโดยตรงจากการสัมภาษณ์เหล่านาวิก (2) ข้อมูลร่วมสมัยไม่ทราบแหล่งที่มา และ (3) ข้อมูลโดยตรงจากการพบเห็นด้วยตัวเอง (สุนิติ, 2565: สนทนาส่วนตัว) ในจำนวนนี้ สังเกตได้ว่า กลุ่มข้อมูลช่วงปลายศตวรรษที่ 9 ถึงกลางศตวรรษที่ 10 เป็นข้อมูลใหม่ ทั้งที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านาวิก และไม่ทราบแหล่งที่มา ซึ่งมีการอ้างถึงงานพลูในบริบทเอเชียอาคเนย์ภาคพื้นสมุทร อย่างไรก็ตามการอ้างถึงเอเชียอาคเนย์หายไปในช่วงปลายศตวรรษที่ 10 ถึงต้นศตวรรษที่ 12 กระทั่งเริ่มมีการอ้างถึงงานพลูและเอเชียอาคเนย์อีกครั้งในศตวรรษที่ 13-14 โดยมีทั้งข้อมูลใหม่ร่วมสมัยที่ไม่ทราบที่มา และข้อมูลเก่าที่ประมวลมาจากการเขียนศตวรรษที่ 9-10 แต่ในจำนวนนี้ มีงานเพียง 1 ชิ้น ที่เป็นบันทึกจากการพบเห็นด้วยตนเอง คืองานของ อิบน์ บะฏูเฆาะฮ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาคําแปลแล้วสามารถสรุปเบื้องต้นได้ว่า หากถือเอางานพลูเป็นหลักแล้วอาจจำแนกเอกสารออกได้ 3 กลุ่มโลกทัศน์ แผนภาพสรุปช่วงเวลาและสถานที่ที่ถูกอ้างว่าเป็นแหล่งงานพลู ดู **ภาพที่ 1** ตามรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 1 แผนภาพและแหล่งกำเนิดสถานที่ในเอกสารอ้างอิงช่วงศตวรรษที่ 9-14

(3.1) กลุ่มโลกทัศน์ศตวรรษที่ 9 เป็นงานเขียนของ (A) อิบน์ คุดตาบียี ซึ่งเป็นข้อมูลใหม่ที่ได้จากการสัมภาษณ์เหล่านาวิกที่ทำเรือ ข้อมูลที่ได้นี้ทำให้ทราบว่า แหล่งกานพลูอยู่ที่เกาะชะลาฮิฏฏ์ ใกล้เกาะจาบะฮ์ เกาะชะลาฮิฏฏ์ นี้ยังไม่ทราบกันแน่ชัดว่าหมายถึงเกาะใด แต่คำว่า ชะลาฮิฏฏ์ อาจมาจาก คำมาเลย์ “เซอหลัด” (selat) แปลว่า ช่องแคบ และเกาะที่อยู่ใกล้ช่องแคบนั้น ถ้าไม่เป็นเกาะที่ใหญ่ที่สุดคือ เกาะสุมาตราแล้ว ก็อาจเป็นเกาะขนาดเล็กกว่า เกาะใดเกาะหนึ่งที่อยู่บริเวณปากช่องแคบ กระนั้นเกาะนี้ก็ต้องไม่ไกลจาก เกาะจาบะฮ์ ซึ่งหมายถึงเกาะชวา อย่างน้อยที่สุดเราทราบว่า ในช่วงศตวรรษที่ 9 นี้ ชาวอาหรับได้ข้อมูลว่า บริเวณใกล้เกาะชวา เป็นแหล่งกานพลู นอกจากนี้ ยังมีเกาะอยู่ในละแวกเดียวกันคือ มาอิลู และฮัลันญ์

(3.2) กลุ่มโลกทัศน์ศตวรรษที่ 10 มีงานเขียน 3 เรื่อง ที่อ้างถึง แหล่งกานพลู คืองานเขียนของ (B) อัล ฮะมะซานียี 1 เรื่อง ซึ่งเป็นข้อมูลร่วมสมัยที่ไม่ทราบที่มา และงานของ (C & D) อัลมัสอูดีียี 2 เรื่อง ที่มีทั้ง ข้อมูลเก่า และข้อมูลร่วมสมัย ทั้งที่ไม่ทราบที่มา และมาจากสัมภาษณ์เหล่านาวิก ทั้งสามงานกล่าวตรงว่า แหล่งกานพลูอยู่ที่ซาบัจญ์ ผู้วิจัยตีความว่า ซาบัจญ์ (Zābaj) เพี้ยนจากคำว่า “ชวกะ” (Javaka = ชาวชวา เผ่าชวา) และอาจหมายถึง “เกาะชวา” หรือ “เกาะสุมาตรา” อันเป็นที่ตั้งของศรีวิชัย นอกจากนี้ อัล ฮะมะซานียี ยังกล่าวถึงเกาะบรัฏฏอฮิล ว่าเป็นแหล่งกานพลูด้วยเช่นกัน แต่ยังไม่ทราบว่าตรงกับเกาะใดในปัจจุบัน ดังนั้น โลกทัศน์ของชาวอาหรับช่วงศตวรรษที่ 10 จึงมองว่า ซาบัจญ์ หรือ ชวา/ สุมาตรา คือ แหล่งกานพลู ในขณะที่ อัลมัสอูดีียี กล่าวเพิ่มเติมว่า กานพลูพบได้ในเขตทะเลสีอ่อน (= ทะเลจามปา อาจตรงกับทะเลคุนหลุน ของเอกสารจีน) และยังอ้างถึงดินแดนในละแวกนั้นที่ชื่อ ชีรบุชะฮ์ (= ศรีวิชัย) และกะละฮ์ (= เคดาห์)

(3.3) กลุ่มโลกทัศน์ศตวรรษที่ 13-14 ไม่มีข้อมูลเกี่ยวกับกานพลู เอเชียอาคเนย์ในเอกสารอาหรับ ในกลางศตวรรษที่ 10 ถึงต้นศตวรรษที่ 13 กลุ่มข้อมูลถัดมาจึงเริ่มต้นในศตวรรษที่ 13 ถึงกลางศตวรรษที่ 14 ซึ่งข้อมูล

ร่วมสมัยที่ไม่ทราบแหล่งที่มา ได้แก่งานของ (E) อัลอะมะวีย, (F) อัลก็อซวินี, (G) รัชชาฟ อัซรัต, (H) อัดดีมซีกีย, (I) อันนุวัยรีย, และข้อมูลที่ได้มาจากการสำรวจด้วยตนเองคือ (J) อิบน์ บะฏฎะฮะฮ์ นักเขียนเหล่านี้ให้ข้อมูลไปในทิศทางเดียวกันว่า แหล่งการพลูอยู่ที่เกาะญาวะฮ์ (= ชวา) และเกาะมูลญาวะฮ์ (= ชวาน้อย) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาจหมายถึงเกาะสุมาตรา และเกาะชวาตามลำดับ นอกจากนี้ อัดดีมซีกียยังกล่าวด้วยว่า กานพลูนั้นพบได้บนเกาะรอมนี และเกาะค็อนญีย อีกด้วย แต่ยังไม่ทราบว่าหมายถึงเกาะใด

หากพิจารณาโลกทัศน์ทั้งสามช่วงร่วมกันแล้ว เห็นได้ชัดเจนว่า โลกทัศน์ทางการค้าของชาวอาหรับที่สืบเนื่องและมีจุดร่วมกันคือ “ดินแดนชวากะ” หมายถึงดินแดนทั้งสุมาตราและชวา และเป็นแหล่งกานพลูที่สำคัญของภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ อีกมุมหนึ่งนั้น อาจกล่าวได้ว่า กานพลู เป็นภาพแทนของดินแดน “ชวากะ”

(4) กานพลูแห่งเอเชียอาคเนย์ในเอกสารโบราณของจีน ผู้วิจัยขอคัดเลือกเอกสารจีนมานำเสนอ 2 เรื่อง เรื่องแรกคือ “อี้วู้จี้” (= หมายเหตุเรื่องต่างด้าว) ซึ่งอ้างอิงข้อมูลจาก “ถึงสื่อ” (= ประวัติวงศ์ถัง) ที่ระบุชื่อดินแดนหนึ่งชื่อว่า “ประเทศกานพลู” และอีกเรื่องคือ “จูฟานจี้” (= หมายเหตุนานาชาติ) ซึ่งอ้างอิงแหล่งกานพลูในแถบหมู่เกาะอินโดนีเซีย โดยเฉพาะที่เกาะสุมาตราและชวา ดังนี้

(4.1) เรื่องอี้วู้จี้ (异域志 / Yìyù Zhì = หมายเหตุเรื่องต่างด้าว): แต่งโดย โจว จี้จ้ง (周致中 / Zhōu Zhìzhòng) ในศตวรรษที่ 14 เนื้อหาตอนหนึ่ง นำมาจากหนังสือ “ถึงสื่อ” (= ประวัติวงศ์ถัง)²² อายุข้อมูลจึงควรอยู่ในช่วงศตวรรษที่ 7-9 อ้างถึงบรรดาประเทศ 24 แคว้น (แต่นับแล้วได้ 28) ซึ่งมีพรมแดนสุดที่ “หลังหยาเจ”²³ (= ลังกาสูกะ) ในจำนวนนี้ มีเกาะ หรือ เมืองท่าฝั่งทะเล ที่พอทราบชื่อเช่น ปัวหนี (浞泥 / Bóní = บูนิน) เป็นถ้ำหลัง

(奔沱浪/ bēn tuó làng = ปาตุรงค์/ ฟานซาง) หรือ หลานหวู่หลี่ (蘭無裡/ lán wú lǐ = ลามบรี/ อาเจन्ह์) และสำคัญคือ ปรากฏชื่อ “ประเทศตังเซียง” (丁香國/ Dīngxiāng-Guó) ซึ่งแปลว่า “ประเทศกานพลู” หรือ “แดนกานพลู” น่าสังเกตว่า ชื่อดินแดนนี้ ได้รับการแปลเป็นภาษาจีน ซึ่งอาจแปลมาจากการเป็นแหล่งผลิตกานพลู หรือแหล่งค้าส่งกานพลูที่สำคัญของภูมิภาค

(4.2) **เรื่องจูฟานจื่อ** (諸蕃志/ Zhūfān Zhì = หมายเหตุนานาชาติ): เมื่อ ค.ศ. 1225 (พ.ศ. 1768) จ้าว หู่ซั่ว (趙汝适/ Zhào Rǔkuò) เรียบเรียงหนังสือว่าด้วยข้อมูลภูมิศาสตร์เศรษฐกิจของดินแดนโพ้นทะเลในมหาสมุทรอินเดีย ชื่อว่า “จูฟานจื่อ” เนื้อหาตอนหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวกับประเทศศรีวิชัย กล่าวถึงสินค้าเด่นของศรีวิชัยคือ กระจุดเต่า การบูร ไม้กฤษณา กานพลู ไม้จันทน์ และกระวาน เป็นต้น (Hirth & Rockhill, 1911: 61) นอกจากนี้ประเทศชวาก็มีสินค้ามากมาย อาทิ งาช้าง นอแรด ไข่มุก กายาน กระจุดเต่า ไม้จันทน์ กานพลู กระวาน ไม้กฤษณา (Hirth & Rockhill, 1911: 77) และถัดไปทางตะวันออกของประเทศชวา มีหมู่เกาะจำนวนมาก ซึ่งล้วนเป็นประเทศราชของชวา อาทิ บาหลี และตัญซุงปุระ (= พื้นที่ตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะบอร์เนียว) หรือ ติมอร์²⁵ ก็มีสินค้าพื้นเมืองจำพวกไม้จันทน์ กานพลู กระวาน ด้วยเช่นกัน แต่ชนพื้นเมืองเช่น ชาวตัญซุงปุระ ก็มีขึ้นชอบทำการค้าแต่ชอบที่จะแต่งเรือออกปล้นสะดมเสียมากกว่า เหตุนี้จึงมีค่อมเรือต่างชาติเข้ามาเยือน (Hirth & Rockhill, 1911: 83-85) ข้อมูลนี้แสดงว่า ต้นศตวรรษที่ 13 ดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย อาทิ สุมาตรา ชวา บอร์เนียว บาหลี ติมอร์ ล้วนเป็นแหล่งกานพลูสำคัญในสายตาของจีน แต่โดยการค้าแล้ว จุดค้าขายกานพลูหลักอยู่ที่เกาะสุมาตรากับชวา

3. ผลการศึกษา

3.1 บทแปลภาษาไทย “คริสต์ศาสนิกเทศวรรณา”

ของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย เล่ม 11 ข้อที่ 15-16

[ว่าด้วยเครือข่ายการค้าโลก ซึ่งมีสีหฬทิปเป็นศูนย์กลาง]²⁶

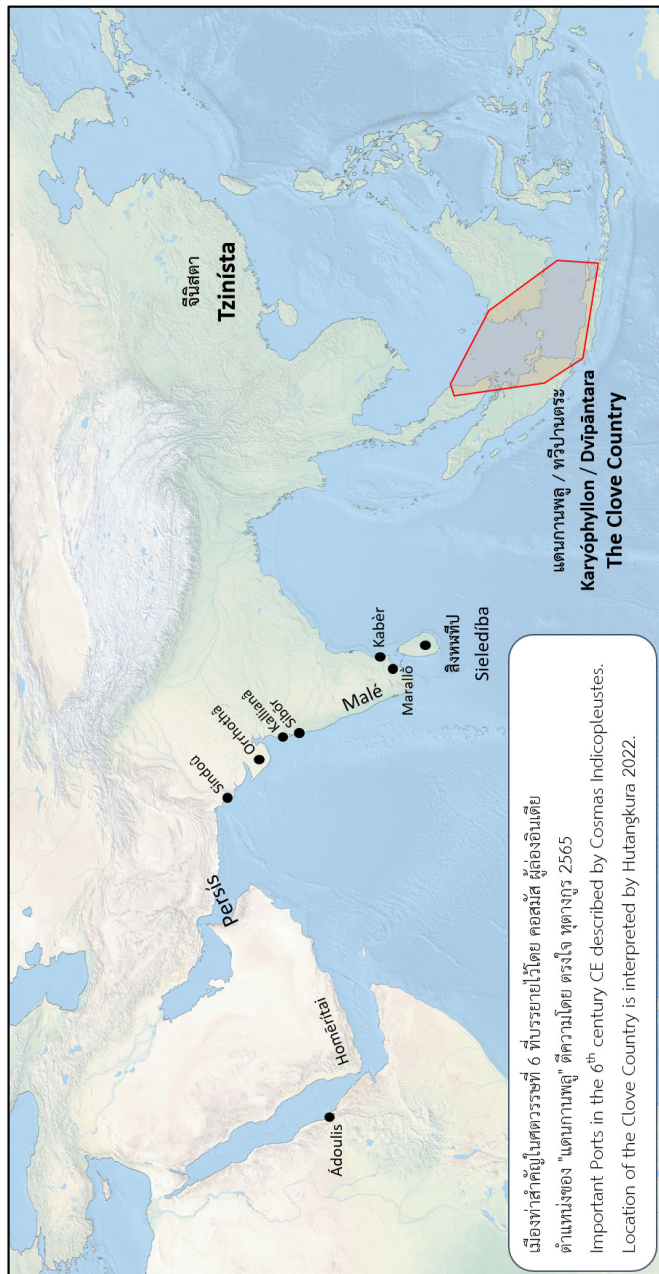
[15] ดังที่ทำเลของเกาะนี้อยู่ระหว่างกลาง ทำให้มีเหล่านาวาจากทุกส่วนของอินเดีย แวะเวียนมาอยู่เสมอ อีกทั้งมาจากเปอร์ซิส (= เปอร์เซีย) แลไอเทียวเปีย (= เอธิโอเปีย), ทำนองเดียวกัน ที่นี้ก็ส่งนาวาจำนวนมากของตนออกไปเช่นกัน. แลจาก “เขตภายใน”, ซึ่งข้าพเจ้าหมายถึงจากจีนิสตา (= จีนิสถาน; ประเทศจีน) กับชุมชนตลาดอื่น, เกาะนี้เข้าไยไหม ไม่กฤษฎากานพลู ต้นกานพลู ไม้จันทน์, อีกทั้งสินค้าพื้นเมืองชนิดอื่น, แลสินค้าเหล่านี้จะถูกส่งต่อไปยังชุมชนตลาดของ “เขตภายนอก”, กล่าวคือ [ส่งให้] แก่ มาเล (= ชายฝั่งมาลาบาร์) ที่ซึ่งผลิตพริกไทย, แล [ส่งให้] แก่ กัลเลียนา ซึ่งผลิตทองแดง กับท่อนไม้ประดู่แขก, อีกทั้งแพรรณภัณฑ์หลากหลาย, ด้วยเหตุนี้แล [กัลเลียนา] จึงเป็นชุมชนตลาดใหญ่ด้วยเช่นกัน. แลดูจะเดียวกันนี้, [สินค้าถูกส่งให้] แก่ ลินดู (= ลินดู) ที่ซึ่งผลิตชะมดเชียง โกรฐกระดูก แลโกรฐฆวานังสี, แล [ส่งให้] แก่เปอร์ซิส [แดน] ชาวโฮแมรีแตส (= ชาวฮิมยัร; เยเมนโบราณ) แลอาดูลิส. แลในทางกลับกัน, เกาะนี้รับ [สินค้า] จากชุมชนตลาดแต่ละแห่ง [ของเขตภายนอก] ที่กล่าวถึงไปแล้ว แลเปลี่ยนไปส่งต่อให้แก่ “เขตภายใน”, แลขณะเดียวกัน ก็ส่งออก [สินค้า] ตนเอง ให้แก่ชุมชนตลาดทุกแห่ง.

[16] ลินดู (= แดนลินดู) คือจุดเริ่มต้นของ [แดน] อินเดีย. เหตุว่าแม่น้ำอินโดส (= แม่น้ำลินดู), ซึ่งก็คือ แม่น้ำเพญีสอนั้น, ไหลออกสู่อ่าวเปอร์ซิส (= อ่าวเปอร์เซีย) แยก [แดน] เปอร์ซิสกับอินเดียออกจากกัน. ดังนั้น [จึงมี] ชุมชนตลาดของอินเดียที่รุ่งเรืองที่นั่นคือ ลินดู โอรรโฮทา กัลเลียนา สิบอร์ [แล] มาเล ซึ่ง [แดนนี้] มีชุมชนตลาดห้าแห่งที่ส่งออกพริกไทย, ได้แก่ ปารติ มังการูทสาโลปะตะนะ นาโลปะตะนะ และปูตาปะตะนะ. [เขตแดน] ที่เหลือนั้น เมื่อ

ออกจากแผ่นดินสู่มหาสมุทร [ล่องไป] ห้าววันห้าคืน [ก็จะถึง] สิญเลดีปะ นั่นคือ ตะโปรบาแน. ที่เหลือถัดไป [คือ] “เขตภายใน” [ให้ล่องต่อไป] สู่ชุมชนตลาดบนแผ่นดิน คือ มาร์ลลอ ซึ่งส่งออกไป [เปลือก] หอยฝาเดียว, [แล] กาเบอร์ ซึ่งส่งออกมณือลาบันแดโนน (= *อัลมันตัน*), จากนั้นถัดไป [ดินแดนของเขตภายใน] ที่เหลือคือ [แดน] กานพลู, แล [แดน] ที่เหลือ [สุดท้ายนั้น] คือ จินิสตา ซึ่งส่งออกไปใหม่, เมื่อพ้น “เขตภายใน” ก็ไม่มีแดนอื่นใดอีก ด้วยเหตุว่า ตรงนั้นมีมหาสมุทรโอบล้อมอยู่ทางตะวันออก. ดังนั้น ไม่ว่าจะอย่างไร สิญเลดีปะแห่งนี้ได้กลายเป็นศูนย์กลางของอินเดีย, แล [ที่นี้ยัง] มีมณิทิฎากินโทส, [อีกทั้งยัง] นำเข้า [สินค้า] จากชุมชนตลาดทั้งมวล แลส่งออกกลับไปยัง [ตลาด] เหล่านั้น, แล [จนกระทั่ง] กลายเป็นชุมชนตลาดใหญ่ (...*สิ้นสุดคำแปล...*; สังเคราะห์คำแปลจาก: (1) Charton E. (Tr. & Ed.), 1855: 28; (2) Yule H. (Tr. & Ed.), 1866: clxxvii-clxxix; (3) McCrindle (Tr.), 1897: 365-368; (4) Wolska-Conus (Tr.), 1973: 344-34)

3.2 คำอธิบายวิสามานยนามจาก “ตะโปรบาแน” ถึง “จินิสตา”

คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ระบุชื่อสถานที่จำนวน 25 แห่ง ตามเส้นทางเดินเรือจากแดนไอเทียวเปีย (= เอธิโอเปีย) ที่อาฟริกา มายังจีนซึ่งถือเป็นเขตแดนปลายสุดของตะวันออก โดยให้เกาะสิงหลเป็นจุดแบ่ง ดังนั้น จึงอาจแบ่งพื้นที่ออกได้เป็น 3 เขตคือ “เขตภายนอก” “ศูนย์กลาง” และ “เขตภายใน” (ภาพที่ 2) ดังนี้

ภาพที่ 2 แผนที่แสดงตำแหน่งสถานที่ต่าง ๆ ที่ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย อ้างถึงในบทแปล

(1) **ดินแดน “เขตภายนอก”** (ἐξωτέρω/ *exōtérō*) คือ เส้นทางเดินเรือจากแดนโอเทียเวเปีย ไปยังเมืองบูดาปะตะนะ ในชายฝั่งมาลาบาร์ของอินเดียใต้ มีสถานที่ทั้งสิ้น 16 แห่ง ได้แก่ (1.1) **ไอเทียเวเปีย** (Αἰθιοπία/ *Aithiopia*) คือ เอธิโอเปีย; (1.2) **อาคูลิส** (Ἀδουλὶς / *Ádoulis*) เป็นเมืองท่าสำคัญของอาณาจักรอักษุม อยู่ในอ่าวซูลา (Gulf of Zula) ของทะเลแดง (Red Sea) ปัจจุบันเป็นเมืองโบราณอยู่ในประเทศเอริเทรีย (Eritrea); (1.3) **โฮแมรีไต** (Ὁμηρίται/ *Homēritai*) คือ ฮิมยร์ เป็นชื่อชนชาติและอาณาจักรโบราณทางตอนใต้ของประเทศเยเมน เมืองสำคัญคือเมืองเอเดน (Aden); (1.4) **เปอร์ซิส** (Περσίς/ *Persís*) คือ อาณาจักรเปอร์เซีย ช่วงเวลาร่วมสมัยกับคอสมีส คือครั้งแรกของศตวรรษที่ 6 ตรงกับสมัยจักรวรรดิซาซาเนียน (Sasanian Empire; ค.ศ. 224-651) และเป็นคู่แข่งทางอำนาจกับอาณาจักรโรมันตะวันออก; (1.5) **สินธุ** (Σινδοῦ/ *Sindou*) คือ แคว้นสินธ์ (Sindh) ซึ่งครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่งทะเลตั้งแต่ปากแม่น้ำสินธุเข้าไปตามพื้นที่ลุ่มน้ำ ปัจจุบันคือจังหวัดสินธ์ (سندھ/ *Sindh*) ของประเทศปากีสถาน และเป็นชื่อแม่น้ำสายหลักของภูมิภาคที่ชื่อว่า “สินธุ” (*Sindhu*); (1.6) **แม่น้ำอินโดส** (Ἰνδός/ *Indós*) กับ **แม่น้ำเพนีสอน** (Πεισών/ *Pheisón*) คือ แม่น้ำสินธุ; (1.7) **อินเดีย** (Ἰνδία / *Indía*) ตามโลกทัศน์กรีกโบราณ ดังปรากฏในแผนที่โลกของปโตเลมี นั้น หมายถึงดินแดนปัจจุบันของภูมิภาคอินเดีย รวมกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ทั้งนี้มีแม่น้ำคงคา ซึ่งไหลจากทิศเหนือลงทิศใต้เป็นจุดกึ่งกลางแบ่งเป็นดินแดนย่อย 2 ฝั่ง อนึ่ง ตามโลกทัศน์เกี่ยวกับอินเดียของ คอสมีส ไม่ได้ชี้ชัดว่าภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เป็นอินเดียหรือไม่; (1.8) **โอรรโรธา** (Ὀρροθᾶ/ *Orrhothā*) ตรงกับพื้นที่คาบสมุทรที่ปัจจุบันเรียกว่า เสาราษฎร์ (Saurashtra) ของรัฐคุชราต ประเทศอินเดีย ซึ่งตั้งอยู่ระหว่างอ่าวกัจฉ์ (Kutch) กับอ่าวขัมภัต (Khambhat); (1.9) **กัลเลียนา** (Καλλιανᾶ/ *Kallianā*) ปัจจุบันคือ เมืองกัลยาณ ตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำอูลहाส ใกล้เมืองมุมไบ ในอำเภอรฐาณ รัฐมหาภารษฎร์ ประเทศอินเดีย; (1.10) **สิบอร์** (Σιβώρ/ *Sibōr*) ยังไม่สามารถระบุ

ตำแหน่งเมืองนี้ได้ แต่โดยทั่วไปถือว่าเป็นเมืองท่าโบราณชื่อ “ศุรปารกะ” ซึ่งปัจจุบันตรงกับบริเวณเมืองนาลา-โสปารา (Nālā Sopārā) ในเขตมหานครมุมไบ จังหวัดปาลฆร (Pālaghara) รัฐมหาราษฏระ; (1.11) มาเล (Μαλέ/ Malé) คือเขตชายฝั่งมาลาบาร์ (Malabar Coast) ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย เป็นที่ราบแคบริมทะเลทอดตัวยาวตามทิศเหนือ-ใต้ ตามแนวเทือกเขาฆาฏตะวันตก (Western Ghats) ซึ่งอยู่ทางตะวันออกของที่ราบ พื้นที่มาลาบาร์ ครอบคลุมดินแดน 2 รัฐคือ รัฐกรรนาฏกะ (Karnāṭaka) กับรัฐเกรละ (Kerala) เริ่มจากบริเวณทางใต้ของเมืองโกวา (Govā; หรือ กัว) มาถึงแหลมกันยากุมารี่ (Kanyākumārī; เดิมเรียก โคโมริน) คอสมัส ผู้ล่องอินเดียระบุเรียกเขตแดนนี้ว่า “แดนพริกไทย” (the Pepper Country); (1.12) ปาร์ติ (Πάρτι/ Párti) ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้; (1.13) มังการูท (Μαγγαρούθ/ Mangaróuth) คือ เมืองมังกาลอร์ (Mangalore) เมืองท่าสำคัญของรัฐกรรนาฏกะ; (1.14) สาลอปะตะนะ (Σαλοπάτανα/ Salopátana) ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้; (1.15) นาลอปะตะนะ (Ναλοπάτανα/ Nalopátana) ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้; (1.16) ปูดาปะตะนะ (Πουδαπάτανα/ Poudapátana) อาจตรงกับพื้นที่หมู่บ้านปัญญณัม บนฝั่งใต้ของแม่น้ำเพรียร อำเภอรณากุฬัม รัฐเกรละ

(2) ดินแดน “ศูนย์กลาง” (เมสี้เตส/ μεσίτης/ mesítēs) (รับส่งสินค้า) มีสถานที่ 1 แห่ง คือ สิงหลทวีป ซึ่งในต้นฉบับปรากฏเรียก 2 ชื่อคือ (2.1) ตะโปรบาแน (Ταπροβάνη/ Taprobánē) เพี้ยนมาจากชื่อ ตัมปปณณี หรือ ตามรปรณั ซึ่งเดิมชื่อเรียกเกาะศรีลังกา และ (2.2) ลีเยเลดีบะ (Σιελεδιβα/ Siedediba) เพี้ยนมาจากชื่อ สิงหลทวีป หรือ สิงหลทวีป แปลว่า เกาะแห่งชาวสิงหล

(3) “เขตภายใน” (เอ็นโดเตโร/ ἐνδοτέρω/ endotérō) คือเส้นทางเดินเรือจากเมืองมาร์ลลอ ไปยังจีนิสตา (= ประเทศจีน) มีสถานที่ 4 แห่ง

ได้แก่ (3.1) มาร์ลลอส (Μαράλλω/ Marallò) ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้ แต่ทราบว่ายู่ทางฝั่งอินเดีย; (3.2) กาเบร (Καβέρ/ Kabèr) คือ เมืองท่าโบราณชื่อ กาเวรีปฏูณินัม ในรัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย; (3.3) แตนกานพลู (การีโวฟีลโลน/ καρύφυλλον/ karyóphyllon) เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างอินเดยากับจีน; (3.4) จินิสตา (Τζινίστα/ Tzinísta) หมายถึง ประเทศจีน

ในการนี้ ผู้วิจัยขออธิบายสถานที่ 5 แห่ง ที่เกี่ยวข้องกับเส้นทางการค้าจากสิงหลทวีปไปจีน อันได้แก่ ตะโพรบาแน มาร์ลลอส กาเบร แตนกานพลู และ จินิสตา ดังนี้

ตะโพรบาแน (Ταπροβάνη/ Taprobánē)/ สิเญเลดีบะ (Σιελεδίβα/ Sieledíba)

คือ สิงหลทวีป ปัจจุบันคือ ประเทศศรีลังกา ตามโลกทัศน์ทางการค้าร่วมสมัยกับ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย มองว่า สิงหลทวีปเป็น “ศูนย์กลางรับส่งสินค้า” เพราะตั้งอยู่กึ่งกลางระหว่างเส้นทางการค้าจากโลกตะวันตก-ตะวันออก สิงหลทวีปจึงมีฐานะเป็นศูนย์รับส่งสินค้าที่มาจาก 2 ชีกโลก และเป็น “ประตู” รับสินค้าจาก “เขตภายนอก” เข้ามาสู่ “เขตภายใน” คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย เรียกสิงหลทวีปว่า ตะโพรบาแน และกล่าวว่าคนพื้นถิ่นเรียกเกาะนี้ว่า สิเญเลดีบะ ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขออธิบายเกี่ยวกับชื่อทั้งสองดังนี้

ตะโพรบาแน คือ ชื่อที่ชาวกรีกเรียกสิงหลทวีปมาตั้งแต่ก่อนคริสตกาลแน่ชัดว่าชื่อ “ตะโพรบาแน”²⁷ เพี้ยนมาจาก “ตัมพปณณิ” ซึ่งเป็นชื่อในตำนานของเกาะนี้ ดังปรากฏใน “คัมภีร์มหาวงศ์” ประเพณีที่ 7 เรื่องการอภิเษกของเจ้าชายวิชัย ความว่า กษัตริย์องค์แรกของชาวสิงหล คือเจ้าชายวิชัยนั้นเมื่อแรกขึ้นฝั่งเกาะสิงหล พระหัตถ์ของพระองค์ทาบลงบนพื้นดินของเกาะซึ่งมีสีแดงแต่นั้นมาจึงเรียกเกาะนี้ว่า ตัมพปณณิ ซึ่งแปลว่า ฝ่ามือแดง (ดู กรมศิลปากร 2534: 149) อนึ่ง ปโตเลมี (กลางศตวรรษที่ 2) เรียกเกาะนี้ว่า ตะโพรบาแนเช่นเดียวกัน และให้ข้อมูลเพิ่มว่า ในอดีตเรียก “สิมุนดู” (Σιμόνδου;

Simoúndou) แต่เดิมนี่เรียก “สาลิแก” (Σαλίκη; Salíkē) และเรียกชาวเกาะนี้ว่า ชาวสาลิ (Σάλαι; Sálai)²⁸ นอกจากนี้ บนเกาะนี้มีแหลมแห่งหนึ่งชื่อ “อันดริซิมนู” (Ἀνδρισιμόνδου; Andrisimoúndou) ซึ่งมีชื่อ “ซิมนู” ติดอยู่ (ดู Renou (Tr.), 1925: 66-67)

สិณฺเฎเลติบะ เพี้ยนมาจากชื่อเกาะสิงหลตามบาลีว่า สีนฺหทีป²⁹ แปลว่า เกาะแห่งชาวสิงหล หรือหากแปลตามศัพท์คือ “เกาะแห่ง (ลูกหลาน) ผู้สังหารราชสีห์”³⁰ เป็นไปตามตำนานที่ว่า พระเจ้าสิงหพาหุ ผู้เป็นต้นราชวงศ์ และเป็นพระราชบิดาของเจ้าชายวิชัยนั้น ทรงเป็นผู้สังหารพญาราชสีห์ เหตุนี้ลูกหลานของพระองค์ที่นำโดยเจ้าชายวิชัย จึงได้ชื่อว่าชาวสิงหล (Carter, 1924: 678) อนึ่ง ตามคัมภีร์มหาวงศ์ ปรีเฉที่ 6 วิชยาคมณ เล่าว่า พระเจ้าสิงหพาหุทรงเป็นลูกครึ่งระหว่างพญาราชสีห์กับเจ้าหญิงสุปะแห่งแคว้นวังคะ และเป็นเรื่องพิศมัต เหตุเพราะพญาราชสีห์ทำร้ายราษฎร (ดู กรมศิลปากร, 2534: 139-144) เหตุนี้ พระเจ้าสิงหพาหุจึงได้ชื่อว่าเป็น “พระผู้เชือดราชสีห์” นั่นคือ สิงหล คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ให้ความสำคัญกับเกาะนี้มาก ด้วยโลกทัศน์ที่มองว่าสิงหลทวีปคือประตูสู่โลกตะวันออก และให้ข้อมูลทางการเมืองเศรษฐกิจของเกาะนี้ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 6 ด้วยว่า เกาะนี้มีราชาปกครอง 2 พระองค์ พระองค์หนึ่งปกครองเขตท่าเรือ อีกพระองค์หนึ่งปกครองเขตภูเขา อันมีอัญมณีเด่นของเกาะที่เรียกกันว่า หิญากินโทส³¹ และเนื่องด้วยทำเลที่ตั้งเป็นกึ่งกลาง ทำให้เกาะสิงหลทำหน้าที่รับและส่งสินค้าไปยังแดนอื่น (Yule (Tr. & Ed.), 1866: clxxvii; McCrindle (Tr.), 1885: 364)

ถัดจากสิงหลทวีปคือ ดินแดน “เขตภายใน” คือเขตแดนตั้งแต่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกของอินเดียไปถึงดินแดนจีน ช่วงเวลาของคอสมัสผู้ล่องอินเดีย อยู่ในครึ่งแรกศตวรรษที่ 6 ดังนั้น ข้อมูลนี้จึงตรงกับสมัยราชวงศ์เหลียงใต้ (Southern Liang Dynasty; ค.ศ. 502-557) อย่างไรก็ตาม คอสมัสเองก็มีได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ “เขตภายใน” มากนัก แต่อย่างน้อย ก็ทำให้ทราบว่ ระหว่างเกาะสิงหลกับจีนนั้น มีชุมชนตลาดสำคัญ 3 แห่ง ซึ่งผู้วิจัย

ตีความว่า มารัลลอ กับ กาเบร เป็นสถานที่บนชายฝั่งตะวันออกของอินเดีย (นับจากปลายแหลมกันยาคุมารี) และแดนกานพลู คือดินแดนเอเชียอาคเนย์ภาคพื้นสมุทร ดังข้อมูลต่อไปนี้

มารัลลอ (Μαράλλω/ Marallò)

ยังไม่สามารถระบุตำแหน่งได้ แต่ทราบว่ายู่ทางฝั่งอินเดีย เพราะในบทบรรยายระบุว่า มารัลลอเป็นชุมชนตลาดบนแผ่นดิน ยูล ตีความว่า คำนี้อาจตรงกับชื่อดำบลแห่งหนึ่งของอินเดียใต้ ที่ตั้งบนฝั่งตรงข้ามกับสิงหลทวีป เรียกกันว่า “มะระวัร”³² (Yule (Tr. & Ed.), 1866: clxxviii) ปัจจุบันเป็นชื่อเรียกชุมชนชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในรัฐทมิฬนาฑู³³ ประเทศอินเดีย คอสมัสผู้ล่องอินเดีย ระบุว่าที่นี่เป็นตลาดค้า “(เปลือก) หอยฝาเดียว”³⁴ อย่างไรก็ตาม ร่องรอยความเป็นชุมชนตลาดบนชายฝั่งด้านตรงข้ามสิงหลทวีปนี้ มีปรากฏในปุมเรื่อทองทะเลเอทุทรา (ครึ่งแรกศตวรรษที่ 1) และภูมิพรรณนาของปโตเลมี (กลางศตวรรษที่ 2) ที่กล่าวตรงกันว่า เลยพันแหลมโกมาเรีย (= กันยาคุมารี) มาทางตะวันออก เป็นเขตแดนของชาวโคลคอย (Kólkhoi) และที่นั่นมีอ่าวชื่อโคลคิโกส (Kolchikós) เป็นแหล่งทำประมงหอยมุก ปัจจุบันอ่าวนี้ตรงกับอ่าวมันณาร์³⁵ รัฐทมิฬนาฑู (ดู McCrindle (Tr.), 1879: 140; Schoff (Tr.), 1912: 46; McCrindle (Tr.), 1885: 57; Renou (Tr.), 1925: 6) ดังนั้น ชุมชนตลาดมารัลลอ อาจอยู่ในเขตอ่าวมันณาร์ หรืออ่าวถัดไปทางตะวันออกคือ อ่าวปากกู³⁶ รัฐทมิฬนาฑู โดยมี “รามเสตุ” หรือ “สะพานพระราม” กั้นแบ่งสองอ่าวนี้

กาเบร (Καβέρ/ Kabèr)

ชื่อของชุมชนตลาดนี้ เป็นชื่อเดียวกับเมืองท่าโบราณและแม่น้ำบริเวณนั้น ที่ชื่อ กาเวรี³⁷ (McCrindle (Tr.), 1885: 65) ตรงกับเมืองท่าโบราณบริเวณปากแม่น้ำกาเวรีที่ชื่อ กาเวรีปฏักนิม³⁸ ซึ่งในสมัยราชวงศ์โจฬะเรียกว่า กาวิริปทุมปฏักนิม³⁹ ปัจจุบันตรงกับเมืองปุมปุลมาร⁴⁰ (Nagaswamy, 1973: 1)

สภาพปัจจุบันของเมืองโบราณคือ จมทะเลอยู่บริเวณพื้นที่ตอนเหนือของปากแม่น้ำกาเวรี เมืองปุมปุซาร เขตมยิลากูตุไร อำเภอมยิลากูตุไร⁴¹ รัฐทมิฬนาฑู ประเทศอินเดีย ตำแหน่งเมืองนี้ ได้รับการยืนยันด้วยการขุดค้นทางโบราณคดี (ดู Soundara Rajan & Raman, 1994) คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย กล่าวถึงชุมชนตลาดนี้แต่เพียงว่า เป็นตลาดค้าอัญมณีอลาบันแดโน⁴² หรือพลอยอลาบันด์ ซึ่งก็คือ พลอยแอลมันดิน⁴³ นอกจากนี้ ยังพบชื่อคล้ายกันกับ “คาเบอร์” ในหนังสือภูมิวรรณนาของปโตเลมี ซึ่งใช้เรียกชื่อแม่น้ำว่า คาแบโรส (Khabéros) และชื่อชุมชนตลาดว่า คาแบริส (Khabēris) (Renou (Tr.), 1925: 7-8) เมื่อตัดคำปัจจัยกรีกออกจะได้ชื่อ คาแบร (Khabér) จึงชัดเจนว่าเป็นชื่อเดียวกันสำหรับประเด็นความเป็นตลาดค้าพลอยแอลมันดินในศตวรรษที่ 6 นั้น อัลแบร์ต กิลก์ และคณะ (Gilg et al., 2018: 152) ได้ศึกษาเปรียบเทียบองค์ประกอบทางเคมีด้วยวิธีการเรืองแสงรังสีเอกซ์แบบพกพา (portable X-ray fluorescence หรือ p-XRF) และวิธีวิเคราะห์จุลวิสุจน์⁴⁴ ด้วยอิเล็กตรอน (Electron Microprobe Analysis หรือ EMA) ของแอลมันดินจาก 3 แหล่งคือ (1) อินแทลโลญ (intaglio) แกะสลักสมัยต้นอาณาจักรไบแซนไทน์ (2) ก้อนแร่ดิบจากเหมืองพลอยคะรีฟเปฏ์⁴⁵ รัฐเตลังคานะ⁴⁶ ประเทศอินเดีย และ (3) เครื่องประดับสมัยต้นราชวงศ์เมโรวินเจียน (Merovingian) ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบทางเคมีของอินแทลโลญ คล้ายคลึงอย่างมีนัยยะกับก้อนแร่ดิบจากเหมืองคะรีฟเปฏ์ และแตกต่างกับเครื่องประดับเมโรวินเจียน

อีกประการหนึ่ง ผลการศึกษาอายุทางประวัติศาสตร์ศิลปะพบว่า รูปแกะสลักไม้กางเขนบนอินแทลโลญ มีร่องรอยทางศิลปะที่นิยมทำช่วงศตวรรษที่ 6-8 อีกทั้ง ชมิตเซอร์ และคณะ (ดู Schmetzer et al., 2017) รายงานว่าจากการขุดค้นทางโบราณคดีพบว่า เมืองอริกเกเมฏ์⁴⁷ เป็นแหล่งผลิตและกระจายอินแทลโลญ ไปยังเมืองท่าในแถบชายฝั่งโคโรมันเดล ทำให้อัลแบร์ต กิลก์ และคณะ สรุปว่า เมืองกาเวรีปฏ์ภูณัม เป็นเมืองหนึ่งที่เป็นตลาดรับอินแทลโลญจากอริกเกเมฏ์ แล้วส่งต่อไปยังอาณาจักรไบแซนไทน์ ด้วยเครือข่าย

การค้าโพ้นทะเลอินโดโรมัน ซึ่งมีข้อมูลของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย (ครั้งแรกของศตวรรษที่ 6) เป็นหลักฐานสนับสนุนอีกทางหนึ่ง ที่ระบุว่า ชุมชนตลาดกาเบอร์แห่งนี้ ส่งออกพลอยอลาบอนด์ (Gil et al., 2018: 163)

แดนกานพลู (καρυόφυλλον/ karyóphyllon)

เป็นพื้นที่ตั้งอยู่ระหว่างอินเดียกับจีน ซึ่งอิงจากการตีความว่า ชุมชนตลาดกาเบอร์ คือเมืองกาเวรีปฏินัม บนชายฝั่งโคโรมันเดล ซึ่งเป็นชายฝั่งทะเลด้านตะวันออกเฉียงใต้ของอินเดีย และจีนิสตา คืออาณาจักรจีน คำแปลทั้งภาษาอังกฤษและภาษาฝรั่งเศสของพื้นที่นี้ แปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “แดนกานพลู” หรือ “ประเทศกานพลู” กล่าวคือ ภาษาอังกฤษใช้ “the Clove Country” (Yule (Tr. & Ed.), 1866: clxxviii; McCrindle (Tr.), 1897: 367) และภาษาฝรั่งเศสใช้ “le pays du girofle” (Charton (Tr. & Ed.), 1855: 28; Wolska-Conus (Tr.), 1973: 348) ซึ่งแต่ละงานแปลมิได้อธิบายหรือตีความว่า “แดนกานพลู” ดังกล่าวหมายถึงสถานที่ใด อนึ่ง ข้อความภาษากรีกโบราณตอนนี้ ไม่ปรากฏคำว่า คอระ (κῶρα ; khōra) ซึ่งแปลว่า แดน หรือ ประเทศ มีแต่เพียงคำว่า ไต การ์ว็อฟิลโลน (τὸ καρυόφυλλον ; tò karuóphyllon) ซึ่งแปลว่า กานพลู แต่เข้าใจได้ตามบริบทว่า เป็นแดนกานพลู เหตุนี้บทแปลทั้งภาษาอังกฤษและฝรั่งเศส จึงเสริมความบทแปลด้วย country และ pays กล่าวคือ เนื้อหาช่วงนี้เป็นการไล่ชื่อเมืองกับผลิตภัณฑ์ (มารัลลอกับเปลือกหอยฝาเดียว กาเบอร์กับแอลมันดิน) ดังนั้น เมื่อเนื้อหากล่าวมาถึงส่วนถัดไป จึงเข้าใจตามบริบทต่อเนื่องจาก กำลังจะกล่าวถึงดินแดนที่มีผลิตภัณฑ์ จึงบอกแต่ผลิตภัณฑ์คือ “กานพลู” และเมื่อจะกล่าวถึงดินแดนส่วนถัดอีก ดินแดนนั้นเป็นที่ที่รู้จักกันดี จึงระบุชื่อว่าเป็น “จีนิสตา” (จีน) ซึ่งมีไผ่หอมเป็นผลิตภัณฑ์ การที่ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ระบุเพียงแต่ผลิตภัณฑ์กานพลู แต่ไม่ระบุชื่อเรียกดินแดนนั้น อาจแสดงให้เห็นว่า คอสมัส ได้รับข้อมูลอย่างกว้าง ๆ จากผู้ให้ข้อมูล เขาจึงทราบเพียงเส้นทางที่ผ่านดินแดน

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเนื้อหาทำให้ทราบว่าดินแดนนี้มีสินค้าเด่น คือ “กานพลู” ลาสเซน จึงตีความว่า แดนกานพลู คือ หมู่เกาะมาลุกู⁴⁸ (Lassen, 1861: 897) เพราะเป็นที่รู้จักกันในยุโรปตั้งแต่ศตวรรษที่ 16 แล้วว่า หมู่เกาะมาลุกูเป็นแหล่งกำเนิดกานพลู ประเด็นนี้ จาง ชิวซาน (Zhāng Xù-shān) ก็ตีความไว้ทำนองเดียวกันเพียงแต่ระบุตำแหน่งของแดนกานพลูให้เป็น หมู่เกาะของอินโดนีเซียที่อยู่ทางตะวันออก (the eastern Indonesian islands) ซึ่งรวมทั้งหมู่เกาะมาลุกูและหมู่เกาะใกล้เคียง (Zhang, 2004: 461)

กระนั้น ผู้วิจัยวิเคราะห์ว่า ตำแหน่งที่ตั้งของหมู่เกาะมาลุกู ซึ่งตั้งอยู่ปลายสุดตะวันออกของประเทศอินโดนีเซียปัจจุบันนั้น **อยู่นอกเส้นทางเดินเรือ** ระหว่างเมืองท่ากาเวรีปฏินัมไปยังประเทศจีน ซึ่งอาจมีปลายทางอยู่ที่เมือง กวางตุ้ง แดนกานพลูของคอสมัส จึงไม่ควรตรงกับหมู่เกาะมาลุกู ดังนั้น หากจะระบุตำแหน่งของ “แดนกานพลู” ตามเส้นทางเดินเรือสินค้าของคอสมัสแล้ว ก็ควรตรงกับพื้นที่ “**น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ**” (inter-island sea) ในส่วนล่างของทะเลจีนใต้ต่อเนื่องถึงทะเลชวา นั่นคือ พื้นที่น่านสมุทรที่คาบเกี่ยวเข้าไปในดินแดนติดทะเลของคาบสมุทรมาเลย์ เกาะบอร์เนียว เกาะชวา และเกาะสุมาตรา ซึ่งแน่นอนว่าพื้นที่บริเวณนี้มีชุมชนตลาดให้แวะซื้อเครื่องเทศ โดยเฉพาะกานพลู เนื่องจากช่วงเวลาของเส้นทางนี้อยู่ในครั้งแรกของศตวรรษที่ 6 (ครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ 11) จึงเป็นช่วงเวลาก่อนการขยายอำนาจของอาณาจักรศรีวิชัย นอกจากนี้ ด้วยความเป็น “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” จึงมีความหมายตรงกับ “ทวีปান্তระ” ที่เอกสารอินเดียโบราณใช้เรียกหมู่เกาะที่อยู่ทางตะวันออก ในบริบทเดียวกับที่เรียกดินแดนโพ้นทะเลทางตะวันออกของอินเดียว่า สุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป และกฏาหะ

จินีस्ता (Τζινίστα/ Tzinísta)

คือ ประเทศจีน หรืออาณาจักรจีน ในอดีตนั้น ชาวกรีกโบราณ ก่อนคริสตกาลเรียกจีนว่า “แซเรส”⁴⁹ และชาวโรมันก็เรียกตามชาวกรีกด้วย สำเนียงละตินว่า “เซเรส” (ดู Coedès (Tr.), 1977) อย่างไรก็ตาม ช่วงปลาย

ศตวรรษที่ 1 หนังสือปุมเรือท่องทะเลเอทุทรา⁵⁰ เรียกดินแดนปลายทางตะวันออกไกลว่า “ทีน”⁵¹ และเรียกเมืองหลวงของแดนนี้ว่า “ทีโน”⁵² (McCrindle (Tr.), 1879: 147-148) ถัดมาช่วงกลางศตวรรษที่ 2 ปโตเลมี เรียกประเทศจีนว่า “ซิน” และเรียกเมืองหลวงของแดนนี้ “ทีโน” เช่นเดียวกัน (Renou (Tr.), 1925: 62-65) ความคล้ายคลึงกันระหว่างข้อมูลทั้งสองชุดนี้ ทำให้ตีความได้ว่า ก่อนหน้าศตวรรษที่ 1 อารยธรรมกรีกโบราณติดต่อกับจีนทางบกเป็นหลักตามเส้นทางสายไหม จึงรู้จักจีนในนามสินค้าที่เรียกว่า “แซร” ซึ่งถือว่าเป็น “จีนบก” ต่อมา เมื่อการค้าท่องทะเลของยุโรปเปิดสู่โลกตะวันออกโดยชาวฟินีเซียนในช่วงศตวรรษที่ 1 หรือก่อนหน้า ทำให้ข้อมูลเกี่ยวกับ “จีนทะเล” ถูกถ่ายทอดมาสู่องค์ความรู้ของกรีก-โรมันในชื่อว่า “ทีน” หรือ “ซิน” ในช่วงศตวรรษที่ 1-2 แต่หลังจากนี้ ดูเหมือนว่าไม่มีข้อมูลใหม่เกี่ยวกับจีนอีกเลย จนกระทั่ง คอสมัส ผู้ล่องอินเดียน ได้กล่าวถึงจีนในชื่อ “จีนิสตา” อนึ่ง แม็เซเดส ตีความอย่างกว้างว่าตรงกับคำสันสกฤต “จีนิสถาน” แต่ จาง ชิวซาน เสนอว่า หากพิจารณาจากบริบทเนื้อหาและเส้นทางการค้าที่ คอสมัส ค้นเคยแล้ว เป็นไปได้ว่า คอสมัส รับคำนี้มาจากพ่อค้าเปอร์เซีย ดังนั้น “จีนิสตา” จึงควรเพี้ยนมาจากคำเปอร์เซียสมัยราชวงศ์ปาห์เลวี (Persian Pahlevi) คือ *คินิสตาน* (Cinistan) หรือ *คินิสถาน* (Cinastan) (Zhang, 2004: 453-454) อนึ่ง อาณาจักรจีนร่วมสมัยกับคอสมัส (ต้นศตวรรษที่ 6) อยู่ในยุคราชวงศ์เหนือใต้ (ค.ศ. 386-589) ทั้งนี้ดินแดนครึ่งทางใต้ และเมืองท่าชายทะเลทางตะวันออกและตะวันออกเฉียงใต้ อยู่ในปกครองของราชวงศ์เหลียง มีราชธานีอยู่ที่กรุงเจี้ยนคัง (Jiàn kāng) ปัจจุบันอยู่ในเขตเมืองหนานจิง (Nánjīng) มณฑลเจียงซู (Jiāngsū) ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน ส่วนดินแดนจีนทางเหนือเป็นเขตอิทธิพลของราชวงศ์เว่ยตะวันออกกับราชวงศ์เว่ยตะวันตก

4. อภิปราย

ผลการศึกษาชั้นเยาะแฝงที่คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย อ้างถึง “แดนกานพลู” (ศตวรรษที่ 6) มีข้อบ่งชี้ 3 ประการ คือ (1) ควรอยู่ในเอเชียอาคเนย์ (2) ควรอยู่บนเส้นทางเดินเรือสินค้าจากช่องแคบมะละกา ไปสู่เมืองกวางตุ้ง และ (3) ควรเป็นชุมชนตลาดค้าขายกานพลูที่มีระบุในเอกสารโบราณรุ่นหลัง เช่น เอกสารอาหรับและเอกสารจีน ด้วยข้อบ่งชี้ทั้งสามนี้ ผู้วิจัยจึงมีประเด็นอภิปราย 2 เรื่อง คือ (1) แดนกานพลู คือทวิปानตระ/ ภูษานตระ และ (2) จุดเปลี่ยนโลกทัศน์จาก “ทอง” สู่ “เครื่องเทศ” ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

4.1 แดนกานพลู คือ ทวิปानตระ/ ภูษานตระ

ทวิปานตระ เป็นชื่อดินแดนหนึ่งในโลกทัศน์ของชาวอินเดีย หมายถึง ดินแดนหมู่เกาะที่ห่างไกลไปทางตะวันออก และอยู่ในกลุ่มเดียวกับดินแดนโพ้นทะเลอื่นที่เรียกว่า สุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป และกणाหะ กล่าวคือ ทวิปานตระถูกอ้างถึงในนิทานเรื่อง “ศักติเทวะ” จากหนังสือชุดคณาสาโรตสคร นอกจากนี้ยังมีการกล่าวถึงการเดินทางโพ้นทะเลไปทำการค้าที่สุวรรณภูมิ พร้อมกันกับที่ทวิปานตระ อีกด้วย คือเรื่อง “ไมตรายัญญ์” ในคัมภีร์มหากรรณวิภังค์ และยังมีเรื่องอื่นอีกที่เห็นว่า ทวิปานตระเป็นแดนคู่ค้าทางทะเลของอินเดียใต้ที่อยู่ห่างไกล (ดู ตรงใจ และคณะ, 2564: 11-13) ข้อมูลเหล่านี้ แสดงทิศทางที่ตั้งของทวิปานตระว่า เป็นชุดข้อมูลภูมินามกลุ่มเดียวกันกับสุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป และกणाหะ/ กิหารัม ซึ่งเป็นแดนโพ้นทะเลอยู่ทางตะวันออกของอินเดีย ข้อมูลอื่นทั้งจากเอกสารภาษากรีก-โรมันในช่วงศตวรรษที่ 1⁵³ และจากจารีกรุ่นหลัง^{54 55} บ่งชี้ว่า ทั้งสุวรรณภูมิ สุวรรณทวีป และกणाหะ/ กิหารัม เป็นภูมินามของดินแดนในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ ดังนั้น ทวิปานตระก็ควรอยู่ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ด้วยเช่นกัน

คำว่า ทวิปานตระ เป็นคำสันสกฤต มาจากการสนธิศัพท์ระหว่าง ทวิป/ กับ อนฺตร ดังนั้น จึงแปลตามรูปคำได้ว่า “ระหว่างเกาะ” ผู้วิจัยจึง

ตีความว่า หากใช้เรียกเขตแดนแล้ว จึงควรแปลโดยอรรถว่า “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” กล่าวคือ เป็นพื้นที่รวมทั้งน่านน้ำของท้องทะเลและหมู่เกาะในแถวนั้น ดังนั้น ผู้ใดได้ปกครองเขตแดนนี้ ย่อมได้ชื่อว่า “เจ้าสมุทร” อันแสดงให้เห็นภาพของ “สมุทราธิบดี” (thalassocracy) คือ ความมีอำนาจในการปกครองท้องทะเลกว้างและหมู่เกาะ ภาพที่ชัดเจนของอำนาจปกครองแดนทวีปาตระปรากฏในช่วงศตวรรษที่ 8 ดังที่รู้จักกันในนาม “ศรีวิชัย” ตามคำบรรยายในเอกสารอาหรับที่เรียกผู้ปกครองแดนนี้ว่า “มหาราชแห่งชาบังญ์” ลำดับข้อมูลสำคัญตามช่วงเวลาสำหรับไขความอภิปรายมีดังนี้

ศตวรรษที่ 5 กาลิทาส ได้มอบบุญไขเปิดความสัมพันธ์ระหว่าง **กานพลู** กับชื่อแดน**ทวีปานตระ** ด้วยบทกวีจากเรื่อง “รฆวงศ์” อันพรรณนาซึ่งกลิ่นหอมของกานพลู ที่สายลมหอบพัดมาจากทวีปานตระ ซึ่งบ่งชี้ตามตรรกะว่า ทวีปานตระเป็นถิ่นกานพลู ดังนั้น ลมที่พัดมาจากถิ่นนั้น จึงหอบเอากลิ่นหอมของกานพลูมาด้วย อนึ่ง นิลกานต์ ศาสตรี เสนอว่า ทวีปานตระทั้งในบทกวี “รฆวงศ์” และในวรรณกรรมอินเดียได้อีกหลายเรื่องนั้น อาจหมายถึงดินแดนหมู่เกาะอินโดนีเซีย (Nilakanta Sastri, 1942: 1-4)

ศตวรรษที่ 5 สมณะฝาสี้น (Fāxiān) แต่งหนังสือเรื่อง “ผู้กั้วจี” (= บันทึกพุทธรัฐ) ซึ่งมีเนื้อหาระบุว่า ราว ค.ศ. 413-414 (ต้นศตวรรษที่ 5) เมื่อเขากลับจากอินเดียไปเมืองกวางตุ้งนั้น ท่านต้องฝ่าคลื่นลมพายุทั้งในอ่าวเบงกอลและทะเลจีนใต้ ในระยะทางนี้ ท่านระบุดูดแวะพัก ณ เกาะเหยผู่ถี้ (Yépótí) เป็นเวลา 5 เดือน (Wheatley, 1973: 37-39) ผู้วิจัยตีความว่า เกาะดังกล่าวนี้คือ **เกาะชวา**⁵⁷ ซึ่งเป็นจุดแวะแห่งหนึ่งในทวีปานตระ เพื่อเดินทางต่อไปยังเมืองกวางตุ้ง

ศตวรรษที่ 6 คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย บอกใบ้ตำแหน่งของแดนกานพลูให้ตีความได้ว่า ควรอยู่ในเอเชียอาคเนย์ บริเวณเส้นทางเดินเรือจากอินเดียไปจีน ซึ่งควรเป็นพื้นที่ส่วนล่างของทะเลจีนใต้ ต่อเนื่องทะเลชวา

ศตวรรษที่ 7 สมณะอี้จิง (Yijing) แต่งหนังสือเรื่อง “ต้าถัง-ซีอิ้ว-ฉิวฝ่า-เกาเซิง-จ้วน”⁵⁸ (= ตำนานพระอริยสงฆ์ผู้แสวงธรรมในแดนตะวันตกสมัยวงศ์ถังหลวง) ซึ่งให้ข้อมูลการเดินทางจากเมืองกวางตุ้งไปยังเมืองตามลิบติของท่านเมื่อ ค.ศ. 671 ซึ่งสรุปความได้ว่า ระหว่างทางนั้น มีช่วงเส้นทางผ่านช่องแคบมะละกา ก่อนผ่านช่องแคบ ท่านแวะพำนัก ณ ประเทศฝัวลือ⁵⁹ (= วิชัย/ บางเล็มบัง) และอยู่ที่นั่น 6 เดือน เพื่อเรียนไวยากรณ์สันสกฤต จากนั้นท่านเดินทางไปประเทศหม้อหลัวอิ้ว⁶⁰ (= มลายู/ จัมบิ) แล้วผ่านช่องแคบไปแวะที่ เจฉ่า (= กุฎาหะ/ เคดาห์)⁶¹ จากนั้นมุ่งไปเกาะคนเปลิย (= เกาะนิโคบาร์) และถึงปลายทางที่เมืองตานหม้อหลือตี (= ตามลิบติ/ ตัมลุก)⁶² (Wheatley, 1973: 41-42) ข้อมูลนี้ทำให้ทราบว่า จุดแวะระหว่างทางของเส้นทางเดินเรือนี้อยู่บนเกาะสุมาตรา 2 แห่ง คือ เมืองปาเล็มบัง กับเมืองจัมบิ และอยู่ชายฝั่งตะวันตกของคาบสมุทรมลายู 1 แห่งคือเมืองเคดาห์

ศตวรรษที่ 7-9 โจว จื่อจิ้ง (คนในศตวรรษที่ 14) คัดข้อมูลจากช่วงราชวงศ์ถังอายุราวศตวรรษที่ 7-9 ปรากฏชื่อ “ประเทศกานพลู” ข้อมูลนี้ย่อมแสดงให้เห็นว่า โลกทัศน์ว่าด้วยดินแดนแห่งกานพลูนี้ มีร่องรอยสืบเนื่องกันมาในช่วงศตวรรษที่ 6-9 จาก “แดนกานพลู” ของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดียน ถึง “ประเทศกานพลู” หรือ “ดินแดนกานพลู” สมัยราชวงศ์ถัง

ศตวรรษที่ 7-12 มีหลักฐานทางโบราณคดีและจารึก ที่แสดงถึงความมีอยู่ของอาณาจักรศรีวิชัย อันเป็นอาณาจักรแห่งเจ้าสมุทรผู้ทรงสมุทรธิปไตย (thalassocracy) ในพื้นที่หมู่เกาะอินโดนีเซียและคาบสมุทรมลายู อีกทั้งมีเอกสารอาหรับร่วมสมัยเป็นเครื่องยืนยัน ด้วยคำเรียกผู้ปกครองดินแดนนี้ว่า “มหาราชแห่งชาบัจญ์”

ศตวรรษที่ 9-14 ทั้งเอกสารอาหรับของนักเขียนหลายคน (ศตวรรษที่ 9-14) และเอกสารจีนของ จ้าว หู่ซั่ว (ศตวรรษที่ 13) บ่งชี้ว่า กานพลูเป็นสินค้าท้องถิ่นของหมู่เกาะในเอเชียอาคเนย์ โดยมีศูนย์กลางขายส่งกานพลูสู่ตลาดโลกอยู่ที่สุมาตราและชวา ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า การค้าเครื่องเทศรวมทั้ง

กานพลูนี้ อาจเป็นสิทธิผูกขาดทางการค้าของศรีวิชัย เหตุเพราะว่า แม้ว่า หมู่เกาะทางตะวันออกก็มีกานพลูมาก แต่น้อยคนเข้าถึงได้ เพราะมากมีด้วย ใจเรือดักปล้น ตลาดค้าเครื่องเทศที่สุมาตราและชวา จึงทำหน้าที่เป็นตลาด กลางของอาณาจักรที่รับสินค้าของเครือข่ายท้องถิ่นจากหมู่เกาะเครื่องเทศ ทางตะวันออก เช่น บาห์ลี บอร์เนียว ติมอร์ และมาลูกู

ศตวรรษที่ 14-15 จากวรรณกรรมชาโวโรณเรื่อง “นาครกฤตาคม” และ “ปาราราดอน” ทำให้ทราบว่า ราชวงศ์สิงห์สำหรับและมัมปาหิต แสดง โลกทัศน์เจ้าสมุทร ย้อนรอยความรุ่งเรืองในอดีตของศรีวิชัย ด้วยการเรียก ชื่อเขตแดนในปกครองอันกว้างขวางของตนเองว่า “นุชานตระ” (Nūṣāntara) ซึ่งเป็นคำที่แปลงมาจาก “ทวิปานตระ” กล่าวคือ ทวีป (Dvīpa) ถูกแปลเป็น ภาษาชาโวโรณว่า นุช (Nūṣa) คือ “เกาะ” แล้วจึงนำมาสนธิกับคำสันสกฤต อนตฺร เป็น นุชานตฺร จึงยังคงความหมายว่า “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ”

ด้วยข้อมูลตามลำดับเวลานี้ ย่อมชี้ชัดว่า (1) แดนกานพลู คือทวิปานตระ (2) ทวิปานตระ คือ “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” ในเอเชียอาคเนย์ (3) เอเชีย อาคเนย์ เป็นแหล่งค้าขายกานพลู และ (4) แหล่งค้าขายกานพลูที่สำคัญ อยู่ ฝากตะวันออกของช่องแคบมะละกา คือที่พื้นที่ชายฝั่งตะวันออกเฉียงเหนือ ของเกาะสุมาตรา (อาจเป็นปาเล็มบัง) และที่เกาะชวา ดังนั้น จึงสรุปประเด็น อภิปรายได้ว่า “แดนกานพลู” ในช่วงศตวรรษที่ 6 ก็คือ “กลุ่มชุมชนตลาด ค้าเครื่องเทศ” ทางฝากตะวันออกของช่องแคบมะละกา บริเวณท้องทะเล ระหว่างคาบสมุทรมาลายู เกาะบอร์เนียว เกาะชวา และเกาะสุมาตรา จึงทำให้มี อิทธิพลควบคุมเส้นทางผ่านระหว่างอินเดียนับกับจีน และด้วยทำเลเช่นนี้จึงเป็น ไปได้สูงว่า ระยะเวลานี้เป็นพัฒนาการก้าวแรกอันนำไปสู่ความเป็น “สมุทร- ธิปัตย์แห่งศรีวิชัย” ในอีกราว 100 ปีต่อมา

อนึ่ง ผู้วิจัยสืบค้นข้อมูลร่วมสมัยครั้งแรกศตวรรษที่ 6 จากเอกสาร จีน “เหลียงชู” (= หนังสือวงศ์เหลียง) เล่มที่ 54 บทว่าด้วย “บรรดาพวกอี

แห่งนานาประเทศทะเลใต้ พวกอีตะวันออก และพวกหรงตะวันตกเฉียงเหนือ” แล้วพบว่า ในช่วงเวลาดังกล่าวยังไม่ปรากฏ “สมุทราธิบดีแห่งศรีวิชัย” แต่ปรากฏรัฐโบราณที่ทราบแน่ชัดว่าอยู่ในเขตแดนเอเชียอาคเนย์จำนวน 7 รัฐ แต่บางรัฐยังไม่ทราบว่าตั้งอยู่ที่ใด รัฐทั้งเจ็ดได้แก่ (1) รัฐหลินอี้ (林邑國/ Línyì-Guó = จามปา), (2) รัฐฝูหนาน (扶南國/ Fúnán-Guó), (3) รัฐผานผาน (盤盤國 / Pánpán-Guó = พุนพิน), (4) รัฐตานตาน (丹丹國/ Dāndān-Guó), (5) รัฐเฉียนถัวหลี่ (乾陀利國/ Qiántóulì-Guó), (6) รัฐหลิงหยาชีว (狼牙脩國 / Lángyáxiū-Guó = รัฐลังกาสุกะ/ เมืองโบราณยะรัง) และ (7) รัฐผัวหลี่ (婆利國/ Póli-Guó = บรูไน) (Ctext, 2022b: 梁書)

4.2 จุดเปลี่ยนโลกทัศน์จาก “ทอง” สู่ “เครื่องเทศ”

ต้นทางของโลกทัศน์ที่ว่า ภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อุดมไปด้วยทองคำ จนเป็นที่มาของการเรียกชื่อภูมิภาคนี้ว่า สุวรรณภูมิ และ สุวรรณทวีป นั้นมาจากเหล่าพ่อค้าอินเดียที่มีโอกาสฝ่าอันตรายจากลมพายุในมหาสมุทร กลายเป็นโลกทัศน์แห่งการเสี่ยงภัยเพื่อความร่ำรวย ที่เล่าขานกันว่า เมื่อได้ออกเดินทางไปสุวรรณภูมิ ถักรอดตายกลับมาได้ ก็จะเป็นเศรษฐีร่ำรวย ดังปรากฏเป็นนิทานและเรื่องเล่าในเอกสารโบราณของอินเดียหลายเรื่อง ทั้งในนิทานชาดก และนิทานสันสกฤตอย่างภกตาสาริตสาคร เป็นต้น และมีความเป็นไปได้อย่างยิ่งว่า โลกทัศน์ของพ่อค้าอินเดียที่มีต่อภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ เช่นนี้มีมาตั้งแต่ก่อนคริสตกาลแล้ว และอาจเก่าแก่ไม่น้อยกว่าศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสตกาล ดังปรากฏการอ้างถึงสุวรรณภูมิใน “คัมภีร์อรรถศาสตร์” ของ เภาฏิลยะ หรือเอกสารที่มีท้องเรื่องช่วงศตวรรษที่ 2 ก่อนคริสตกาล คือ “คัมภีร์มิลินทปัญหา” ก็กล่าวถึงสุวรรณภูมิเช่นเดียวกัน ผู้วิจัยขอเรียกโลกทัศน์ที่มองภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เป็นแดนทอง ไม่ว่าจะเป็นแผ่นดินหรือเกาะรวมกันว่า “โลกทัศน์ภูมิศาสตร์ทอง”

ความเป็นภูมิศาสตร์ทองของเอเชียอาคเนย์ ชัดเจนขึ้นอีก เมื่อโลกทัศน์นี้ถูกส่งต่อกันภายในเครือข่าย “สมุทรวานิชย์อินโดโรมัน” (Indo-Roman Maritime Trade) ซึ่งเป็นการเชื่อมต่อโลกเมดิเตอร์เรเนียนกับดินแดนทะเลตะวันออกไกล โดยมีเหล่านาวิกชาวฟินิเซียนเป็นตัวกลางเชื่อมต่อการเดินเรือถึงดินแดนจีน ทำให้เกิดการรับรู้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับชาวจีน ซึ่งแต่เดิมนั้นอารยธรรมกรีกโบราณรู้จักชาวจีนในนาม “ชาวแซร” หรือ “ชาวแซเรส” ผ่านการเส้นทางสายไหมทางบก เราจึงอาจเรียกชาวจีนที่ชาวกรีกรู้จักกันมาแต่เดิมนั้นว่า “จีนทางบก” ดังนั้น ชาวฟินิเซียนจึงนำข้อมูลใหม่เกี่ยวกับ “จีนทางทะเล” สู่อารยธรรมกรีก-โรมัน โดยเรียกชาวจีนทางทะเลนี้ว่า “ทีน” ซึ่งมีปรากฏในหนังสือ “ปุมเรือท่องทะเลเอเธรา” ในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 1 และ “ซิน” ในหนังสือ “หลักแนวทางแห่งภูมิวรรณนา” ของปโตเลมี ในช่วงครึ่งหลังศตวรรษที่ 2 อย่างไรก็ตาม ดูเหมือนว่า โลกทัศน์ภูมิศาสตร์ทองได้ถูกส่งผ่านมาก่อนชื่อของจีนทางทะเล นั้นเพราะงานเขียนภาษาละตินที่ถือได้ว่าเป็นงานเขียนแรกสุด ณ ขณะนี้ ที่อ้างอิงภูมิศาสตร์ทอง นั่นคือหนังสือ “ธรณีวรรณนา” ของ พอมพอเนียส เมลา (ครึ่งแรกของศตวรรษที่ 1) ที่อ้างถึง “อินสุลา ฆฤเส” (Insula Chryse) หรือ เกาะฆฤเส โดยคำว่า ฆฤเส เป็นชื่อสะกดแบบละติน ที่ยืมมาจากคำกรีกโบราณว่า “คฤแล” (Χρύση/ Khrýsē) แปลว่า ทอง ดังนั้น เกาะฆฤเสในภาษาละติน จึงแปลโดยนัยว่า “เกาะทอง” นอกจากนี้ โดยทางอ้อมก็ทำให้ทราบว่า พอมพอเนียส เมลา ได้รับข้อมูลนี้มาจากเอกสารกรีกโบราณ เพราะเรียกชื่อเกาะนี้ทับศัพท์ และทำให้ตีความได้ด้วยว่า ชาวฟินิเซียนนำชื่อนี้เข้ามาลงในองค์ความรู้ทางภูมิศาสตร์กรีกแล้วอย่างน้อยในช่วงศตวรรษที่ 1 ก่อนคริสตกาล จึงทำให้องค์ความรู้ตกมาสู่งานเขียนของ พอมพอเนียส เมลา ในช่วงครึ่งแรกของศตวรรษที่ 1

โลกทัศน์ภูมิศาสตร์ทองได้ถูกส่งต่อมาสู่งานเขียนของ พลินี ผู้อาวุโสในช่วงครึ่งหลังของศตวรรษที่ 1 ด้วยชื่อละตินว่า “โปรมุนตुरิยม ฆฤเส” (promunturium Chryse) แปลว่า “แหลมฆฤเส” นั่นก็คือ แหลมทอง นั่นเอง อนึ่ง

ข้อมูลของทั้งสองทำให้เกิดข้อสังเกตว่า หากแปลทั้ง เกาะทอง กับ แผลมทอง เป็นรูปคำสันสกฤตแล้ว จะได้รูปคำเดียวคือ “สุวรรณหวีป” นั่นก็เพราะคำว่า หวีป ในภาษาสันสกฤต แปลได้ 2 ความหมาย อาจแปลเป็น “เกาะ” หรือ “คาบสมุทร/ แผลม” ก็ได้ นั่นแสดงว่า การรับรู้เกี่ยวกับ “สุวรรณภูมิ” ยังไม่ปรากฏในงานเขียนภาษาละตินทั้งสองชิ้นนี้

อย่างไรก็ตาม หนังสือภาษากรีกโบราณเรื่อง “ปุมเรือท่องทะเลเอเธรา” ซึ่งกำหนดอายุได้ราวครึ่งหลังศตวรรษที่ 1 นั้น เรียกภูมิศาสตร์ของทั้งสองแบบคือ “แดนทอง” กับ “เกาะทอง” และทำนองเดียวกัน หนังสือภาษากรีกโบราณเรื่อง “หลักแนวทางแห่งภูมิวรรณนา” ของปโตเลมี ซึ่งกำหนดอายุได้ราวกลางศตวรรษที่ 2 ก็เรียกภูมิศาสตร์ของทั้งสองแบบด้วยเช่นกัน เพียงแต่ปโตเลมีเรียกว่า “แดนทอง” กับ “คาบสมุทรทอง” และดูเหมือนว่าโลกทัศน์ภูมิศาสตร์ของในเครือข่ายสมุทรวานิชย์อินโดโรมัน จะหยุดอยู่เพียงศตวรรษที่ 2 ในงานเขียนของปโตเลมีเท่านั้น เพราะหลังจากนี้ไปถึงศตวรรษที่ 5 ก็ไม่มีข้อมูลใหม่เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อีกเลย มีแต่การผลิตซ้ำข้อมูลเก่าของเกาะทอง จนกลายเป็นสถานที่ในตำนานที่อยู่ปลายสุดตะวันออกของโลก ความเชื่อเรื่องเกาะทองนี้ คงอยู่ด้วยการถูกคัดลอกต่อกันมา ตลอดระยะเวลาของอาณาจักรโรมันตะวันออก หรือไบแซนไทน์ แต่ต้องรู้ความเกี่ยวกับโลกตะวันออกกลับไปเพียงพู่ในโลกอิสลาม ด้วยการเดินทางโพ้นทะเลของชาวอาหรับ ในช่วงศตวรรษที่ 9-10 กระทั่ง ยุโรปได้รู้จักเอเชียอาคเนย์อีกครั้ง แม้จะไม่ชัดเจนแต่ก็ถือว่าเป็นข้อมูลใหม่ที่ถูกนำมาบอกเล่าโดย มาร์โก โปโล ในช่วงต้นศตวรรษที่ 14

กระนั้น ช่วงครึ่งแรกศตวรรษที่ 6 คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ผู้แต่งหนังสือ “คริสต์ศาสนิกเทศวรรณนา” ได้นำเสนอมุมมองเกี่ยวกับเครือข่ายสมุทรวานิชย์ (maritime trade network) ร่วมสมัยว่า สิ่งลหฬหวีป คือศูนย์แลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างโลกตะวันตกกับโลกตะวันออก โดยสื่อเป็นนัยยะว่า สิ่งลหฬหวีปคือ “ประตูการค้าสู่โลกตะวันออก” กล่าวคือ เป็นทางเข้าไปสู่ดินแดน

ที่อยู่เลยแหลมกันยาภูมิาริไปทางตะวันออก โดยไปสุดที่ประเทศจีน เพราะเลยออกไปอีกก็เป็นมหาสมุทร เหตุนี้ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย จึงเรียกเขตแดนส่วนนี้ว่า “เขตภายใน” ตรงข้ามกับเขตแดนก่อนเข้าประตู ที่ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย เรียกว่า “เขตภายนอก” ประเด็นสำคัญที่สุดคือ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย กล่าวถึง “แดนกานพลู” ซึ่งผู้วิจัยวินิจฉัยแล้วว่าตรงกับบริเวณ “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” ของชายฝั่งทิศตะวันออกของคาบสมุทรมาเลย์ ชายฝั่งทิศตะวันตกถึงฝั่งทิศใต้ของเกาะบอร์เนียว ชายฝั่งทิศเหนือของเกาะซาวา และชายฝั่งทิศตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของเกาะสุมาตรา ครอบคลุมพื้นที่ตอนล่างของทะเลจีนใต้ต่อเนื่องถึงทะเลชวา

แม้ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ให้ข้อมูลเพียงชื่อเรียก กานพลู แต่ถือได้ว่าเป็นข้อมูลสำคัญ เพราะด้วยความสำคัญของกานพลูเอง ก็สามารถระบุภูมิศาสตร์ตามถิ่นกำเนิด หรือจุดส่งออกได้ว่า อยู่ในเขตหมู่เกาะต่าง ๆ ของประเทศอินโดนีเซียในปัจจุบัน และเป็นการตอกย้ำด้วยว่า “ภูมิศาสตร์ทอง” ซึ่งเป็นตัวแทนเอเชียอาคเนย์ในเชิงนามธรรมตั้งแต่ก่อนคริสตกาล ได้ถูกกลืนเลื่อนไปจากโลกทัศน์การค้าไหมไปเสียแล้ว แต่ “ทะเลเครื่องเทศ” ที่โดดเด่นด้วยกานพลุนั้น ได้ขึ้นมาเป็นตัวแทนภูมิภาคเอเชียอาคเนย์อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น เหตุนี้ การที่ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย กล่าวถึง “แดนกานพลู” ทำให้ผู้วิจัยตีความได้ว่า นี่คือ “จุดเปลี่ยนโลกทัศน์” จาก “ทอง” สู่ “เครื่องเทศ” เพราะหลังจากนี้ คือตั้งแต่ศตวรรษที่ 9 เป็นต้นมา ข้อมูลเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์ได้ไปปรากฏในเอกสารอาหรับโบราณ ซึ่งไม่ได้เป็นโลกทัศน์ที่มองเอเชียอาคเนย์เป็นภูมิศาสตร์ทองตามคำบอกเล่าปรัมปรา แต่เป็นโลกทัศน์ที่ได้จากการพบเจอตลาดการค้าเครื่องเทศด้วยตนเอง

ข้อมูลเด่นในเอกสารอาหรับประเภทหนึ่งคือ การบอกเล่าแหล่งผลิตและส่งออกเครื่องเทศนานาชนิด ที่มีอยู่ในดินแดนเอเชียอาคเนย์ โดยเฉพาะในเขตหมู่เกาะ ซึ่งมีแหล่งส่งออกสำคัญอยู่ที่ศรีวิชัย (บนเกาะสุมาตรา) และเกาะชวา แม้แต่เอกสารจีน “จูฟานจื้อ” (= หมายเหตุหนานาประเทศ) ก็ให้

ข้อมูลสำคัญที่สรุปได้ว่า นอกจากศรีวิชัยกับชวามีเครื่องเทศแล้ว หมู่เกาะอื่นก็มีเครื่องเทศเช่นกัน แต่ทว่ารัฐตัณงปุระ (อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของเกาะบอร์เนียว) ไม่ชอบค้าขาย แต่ชอบดักปล้นเรือสินค้า เหตุนี้จึงไม่ค่อยมีพ่อค้าต่างชาติเข้าไปถึง ข้อมูลนี้ ย่อมแสดงว่า เกาะอื่น ๆ ที่อยู่ไกลออกไปอีกทางตะวันออก ก็คงมากมีด้วยใจเรือเช่นกัน หากพ่อค้าต่างชาติล่องเรือเข้าไปหาแหล่งซื้อเครื่องเทศเอง ย่อมเสี่ยงอันตรายมากกว่าอยู่ซื้อขายที่ศรีวิชัย หรือชวากับข้อมูลนี้ ทำให้อธิบายได้ว่า ท้องทะเลบริเวณชายฝั่งทิศตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่างของเกาะสุมาตรากับฝั่งทิศเหนือของเกาะชวา เป็นตลาดใหญ่ในการส่งออกเครื่องเทศโดยปริยาย เพราะมีความปลอดภัยให้แก่เหล่าพ่อค้าต่างชาติที่เดินเรือเข้ามา โดยความคุ้มครองจาก “มหาราชแห่งซาบัจญ์” จึงเป็นไปได้ด้วยว่า ตลาดค้าเครื่องเทศที่สุมาตราและชวานี้ รับสินค้ามาจากเครือข่ายภายในที่อยู่ไกลออกไป ย่านทะเลนี้ จึงสมควรเรียกได้ว่า “น่านสมุทรทะเลเครื่องเทศ” ความสำคัญของเครื่องเทศที่ปรากฏขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ โดยผ่านสมุทราธิบดีแห่งศรีวิชัย ซึ่งอาจเริ่มมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 7 นั้น ถือได้ว่าเป็นภาพชัดเจนของการเปลี่ยนโลกทัศน์ทางการค้าของเอเชียอาคเนย์ที่ให้แก่พ่อค้าต่างชาติในเครือข่าย ให้กลายเป็น “โลกทัศน์ทะเลเครื่องเทศ” ตามความเป็นจริงของแหล่งผลิต แทนที่โลกทัศน์ภูมิศาสตร์ทอง ตามจินตนาการเพื่อความกล้าหาญในการแสวงโชค

5. สรุปและข้อเสนอแนะ

“แดนกานพลู” ของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดีย คือตัวแทนของเอเชียอาคเนย์ในครั้งแรกศตวรรษที่ 6 ซึ่งเป็นช่วงเวลาก่อนการกำเนิดอาณาจักรศรีวิชัย และตรงกับเขตแดนที่เอกสารอินเดียโบราณเรียกว่า “ทวิปानตระ” โดยมีวรรณกรรมเรื่อง “รุมงศ์” เป็นตัวเชื่อมระหว่าง ทวิปานตระ กับ กานพลู นอกจากนี้ ข้อมูลแหล่งเครื่องเทศจากเอกสารอาหรับและเอกสารจีน ก็บ่งชี้ว่า

กานพลู เป็นผลิตภัณฑ์ส่งออกของดินแดนหมู่เกาะในเอเชียอาคเนย์โดยมีศรีวิชัย (บนเกาะสุมาตรา) กับชวา เป็นแหล่งค้าขายสำคัญ ซึ่งมีอำนาจปกครองเขตแดนในลักษณะ “น่านสมุทรคาบหมู่เกาะ” ซึ่งส่งเสริมโลกทัศน์ที่เรียกว่า “ทะเลเครื่องเทศ” การเกิดขึ้นของ “แดนกานพลู” ในความรับรู้ของเครือข่ายการค้าโพ้นทะเล ย่อมแสดงให้เห็นการเปลี่ยนโลกทัศน์ของเหล่าพ่อค้าในเครือข่ายที่มีต่อเอเชียอาคเนย์ จากแต่เดิมคือ “โลกทัศน์ภูมิศาสตร์ทอง” มาสู่ “โลกทัศน์ทะเลเครื่องเทศ” และถือได้ว่า ข้อมูลของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดียน คือการแสดง “จุดเปลี่ยน” (turning point) ของโลกทัศน์ดังกล่าว

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ 2 ประเด็นที่ควรมีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมคือ **ประเด็นที่ 1** ในแง่ประวัติศาสตร์โลกนั้น มีปรากฏการณ์หรือปัจจัยใดในช่วงศตวรรษที่ 3-5 ที่อาจเป็นบ่อเกิดให้โลกการค้าโบราณหันมาสนใจกานพลูในระดับที่ถูกนำมาใช้เรียกเป็นชื่อภูมิภาค กระทั่งเปลี่ยนโลกทัศน์ของเครือข่ายการค้าโลกจาก “ภูมิศาสตร์ทอง” ไปสู่ “ทะเลเครื่องเทศ” **ประเด็นที่ 2** ในแง่การแปลความรู้ต่างชาติสู่สังคมวิชาการของไทยนั้น ควรมีการแปลและศึกษาหนังสือ “คริสต์ศาสนิกเทศวรรณนา” ทั้งฉบับ หรือเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับอินเดีย และศรีลังกา เพื่อขยายพรมแดนความรู้ในแวดวงวิชาการไทยไปสู่องค์ความรู้สถานการณ์โลก และโลกทัศน์ชาวคริสต์เกี่ยวกับโลกมนุษย์ในช่วงศตวรรษที่ 6 (พุทธศตวรรษที่ 11) รวมไปถึงควรมีการศึกษาตีความข้อมูลภูมิศาสตร์เอเชียอาคเนย์ช่วงศตวรรษที่ 6 ของเอกสารจีนโบราณโดยละเอียด เพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพทางเมืองของเอเชียอาคเนย์ในช่วงเวลานี้ให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

6. กิติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณ คุณสุนิติ จุฑามาศ นักวิจัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่ให้ความอนุเคราะห์แปลเอกสารสำหรับโบราณที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับกานพลู และอธิบายชื่อสถานที่ในเอกสารอาหรับดังกล่าว อีกทั้งขอขอบคุณ คุณนันทกฤษ ยอตราษ นักศึกษาสาขาการวิจัยทางสังคม คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ที่ช่วยเตรียมภาพโครงร่างแผนที่ และคุณวรรณภรณ์ ด้านศิริ นิสิตสาขาวิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ช่วยเหลือสืบค้นข้อมูล

ภาคผนวก

การปริวรรตอักษรกรีก ตามคำอ่านภาษากรีกสมัยคลาสสิก เป็นอักษรไทย

อักษรกรีกปัจจุบันพัฒนามาจากอักษรกรีกแรก ซึ่งพัฒนาแยกสายวิวัฒนาการออกจากอักษรฟินิเซียน (Phoenician script) อย่างสมบูรณ์มาตั้งแต่ราวปลายศตวรรษที่ 9 ก่อนคริสตกาล และใช้แพร่หลายในตอนกลางของดินแดนกรีก คาบสมุทรเพโลพอนนีส (Peloponnese) และหมู่เกาะในทะเลเอเจียน (Aegean) ตั้งแต่ 650 ปีก่อนคริสตกาล (McCarter, 1975: 65, 89, & 101) ปัจจุบัน อักษรกรีกมี 24 ตัว แต่ละตัวมีรูปอักษร 2 แบบ คือ “ตัวใหญ่” กับ “ตัวเล็ก” ซึ่งมีโครงสร้างคล้ายกัน โดยอักษรตัวเล็กคือลายเส้นหวัดของอักษรตัวใหญ่ ในจำนวนนี้ เป็นพยัญชนะ 18 ตัว และเป็นสระ 7 ตัว

การทับศัพท์วิสามานยนามกรีกโบราณสำหรับการแปลเนื้อหาที่เกี่ยวข้องนี้ ผู้วิจัยปริวรรตอักษรกรีกเป็นอักษรไทยตามสำเนียงสืบสร้างภาษากรีกโบราณแบบคลาสสิก ตามการศึกษาของ ฟรีดริค บลาสส์ (Friedrich

Blass) (Blass, 1890) วิลเลียม ซิดนีย์ อัลเลน (William Sidney Allen) (Sidney Allen, 1968) สตีเฟน จี ไตทซ์ (Stephen G. Daitz) (Daitz, 1984) และ ลุก อาแมเดียส รานิเอรี (Luke Amadeus Ranieri) (Ranieri, 2021) ประกอบกัน เหตุที่ผู้วิจัยไม่เลือกใช้สำเนียงกรีกปัจจุบันเพราะว่า สำเนียงภาษากรีกปัจจุบันแตกต่างจากสำเนียงโบราณพอสมควร (ดู Ranieri, 2021: 4-6) เป็นต้นว่า “B” (แบตา) ของกรีกโบราณเทียบได้กับ “บ” แต่ “B” (วีตา) ของกรีกปัจจุบันเทียบได้กับ “ว” หรือ “Φ” (เฟญี) ของกรีกโบราณเทียบได้กับ “พ” แต่ “Φ” (ฟี) ของกรีกปัจจุบันเทียบได้กับ “ฟ” หรือ “H” (แฮตา) ของกรีกโบราณเทียบได้กับสระ “เอ” แต่ “H” (อีตา) ของกรีกปัจจุบันเทียบได้กับสระ “อี”

อักขรวิธีของอักษรกรีกโบราณใช้เครื่องหมายเสริมสัทอักษร (diacritics) โดยหลัก 5 ตัว สำหรับกำกับการออกเสียงใน 2 ลักษณะ คือ เครื่องหมายกำกับระดับเสียง กับ เครื่องหมายกำกับระดับการหายใจ ซึ่งมีดังนี้

กลุ่มที่ 1 เครื่องหมายกำกับระดับเสียง มี 3 ตัว คือ

- (1) เครื่องหมาย ´ (ὀξεῖα; โอกเซญี = acute accent) กำกับเสียงสูง
- (2) เครื่องหมาย ` (βαρεῖα; บารเญี = grave accent) กำกับเสียงต่ำ
- (3) เครื่องหมาย ~ (περισπωμένη; เปริสโปเมเน = acute accent) กำกับเสียงสูงแล้วตก

กลุ่มที่ 2 เครื่องหมายกำกับระดับการหายใจ มี 2 ตัว คือ

- (4) เครื่องหมาย ` (δασὺ πνεῦμα; ดาซีญ ปเนวมา = rough breathing) กำกับให้พ่นลมหายใจหนัก เพื่อสร้างเสียง “ฮ” ดังนั้น เมื่อออกเสียงสระ อา เอ แอ อี โอ อีญ ออ ด้วยการพ่นลมหายใจหนัก จึงได้เสียง ฮา เฮ แฮ ฮี โฮ ฮีญ (ฮิว) และ ฮอ นอกจากนี้ ยังใช้กับเสียง “ร” (r) ให้ออกเป็น “ฮร” ซึ่งในการนี้ขอปริวรรตเป็น “รฮ” (rh)

- (5) เครื่องหมาย ' ($\psi\lambda\acute{o}\nu\ \pi\nu\epsilon\ddot{\upsilon}\mu\alpha$; ปลีลอน ปเนวมา = smooth breathing) กำกับให้พ่นลมหายใจเบา เพื่อคงเสียง “อ” ไว้เมื่อออกเสียงสระ อา เอ แอ อี โอ อีญ (อิว) ออ

อย่างไรก็ตาม การวิจัยครั้งนี้ ไม่ได้ปริวรรตอักษรที่ใช้เครื่องหมายเสริมสัทอักษรกลุ่มที่ 1 (การกำกับระดับเสียง) แต่ปริวรรตเฉพาะอักษรที่ใช้เครื่องหมายเสริมอักษรกลุ่มที่ 2 (การกำกับระดับการหายใจ) โดยปรากฏในรูปคู่เสียงอักษรนำ “ฮ” กับ “อ” ของสระต่าง ๆ และคู่อักษร “รฮ” กับ “ร” นอกจากนี้ แม้ว่าภาษากรีกโบราณจะมีสระเสียงสั้น-เสียงยาว (เช่น อะ-อา หรือ อี-อี) แต่รูปเขียนนั้น มักไม่ได้รับสัญลักษณ์ใด ดังนั้น เพื่อความสะดวกในการอ่าน การปริวรรตนี้ จึงใช้เป็นรูปสระเสียงสั้นและเสียงยาว ตามความเหมาะสมของการอ่านด้วยอักษรไทย ส่วนการปริวรรตเป็นอักษรโรมันนั้น ผู้วิจัยอิงตามมาตรฐานของสมาคมห้องสมุดอเมริกันและห้องสมุดสภาองค์กรส (ALA-LC, 2010) และหมายเหตุเสียงสืบสร้างตามระบบสัทอักษรสากล IPA (International Phonetic Alphabet) ตามการศึกษาของ บลาสส์ (Blass, 1890) ซิดนีย์ อัลเลน (Sidney Allen, 1968) ไดทซ์ (Daitz, 1984) และ รานิเอรี (Ranieri, 2021) ผลการปริวรรตอักษรกรีก(ตามเสียงโบราณ) เป็นอักษรไทยเพื่อการแปลวิสามานยนามกรีกโบราณ แสดงตามตารางที่ 1 ดังนี้

ตารางที่ 1 การปรัวรรณอักษรกรีก ตามภาษกรีกสมัยคลาสสิก เป็นอักษรละติน
และอักษรไทย เทียบระบบเสียง IPA

ชื่ออักษร (อ่านตามกรีกโบราณ)	ตัวใหญ่	ตัวเล็ก	อักษรปรัวรรณ		หมายเหตุ
			ละติน	ไทย	
Ἀλφα / 'Álpha / อัลฟา	A Ἀ	α ἄ	A a	อา	IPA: [a]
	Α	ά	Ha ha	ฮา	IPA: [ha]
Βῆτα / Bêta / แบตา	B	β	B b	บ	IPA: [b]
Γάμμα / Gámma / กัมมา	Γ	γ	G g	ก	IPA: [g]; ก เสียงก้อง ไทยไม่มี
Δέλτα / Déltá / เดลตา	Δ	δ	D d	ด	IPA: [d]
Ἐ ψιλόν / È psilón / เอ็ปสิลอน	E Ἐ	ε έ	E e	เอ	IPA: [e]
	Έ	έ	He he	เฮ	IPA: [he]
Ζῆτα / Zêta / แซตา	Z	ζ	Z z	ซ	IPA: [ts] [tz] [zd] etc.
Ἠτα / Êta / แอตา	H Ἠ	η ἥ	Ē ē	แอ	IPA: [e:]
	Η	ή	Hē hē	แฮ	IPA: [hē:]
Θῆτα / Thêta / แทตา	Θ	θ	TH th	ท	IPA: [tʰ]
Ιότα / Ióta / อีญอตา	I Ι	ι ι	I i	อี	IPA: [i]
	Ι	ί	Hí hi	ฮี	IPA: [hi]
Κάππα / káppa / กัปปา	K	κ	K k	ก	IPA: [k]
Λάμβδα / Lámbda / ลัมบดา	Λ	λ	L l	ล	IPA: [l]
Μῦ / Mû / มีญ (มีว)	M	μ	M m	ม	IPA: [m]
Νῖ / Nû / นีญ (นิว)	N	ν	N n	น	IPA: [n]
Ξεῖ / Xeí / กเซญี	Ξ	ξ	KS ks	กษ	IPA: [ks]
Ὅ μικρόν / Ò mikrón / โอ มีโครน	O Ὅ	ο ὀ	O o	โอ	IPA: [o]
	Ό	ό	Ho ho	โฮ	IPA: [ho]
Πεῖ / Peí / เปญี	Π	π	P p	ป	IPA: [p]
Ῥῶ / Rhô / รหอ	P	ρ	R r	ร	IPA: [r]
	Ρ	ρ	Rh rh	รช	IPA: [r]
Σίγμα / Sigma / ซีกมา	Σ	σ ς	S s	ซ ส	IPA: [s]
Ταῦ / Taû / เตา	T	τ	T t	ต	IPA: [t]
Υ ψιλόν / Û psilón / อีปสิลอน	Y Ύ	υ ὕ	Y y	อีญ (อีว)	IPA: [y]
	Υ	ύ	Hy hy	ฮีญ (ฮิว)	IPA: [hy]
Φεῖ / Pheí / เฟญี	Φ	φ	PH ph	ฟ	IPA: [pʰ]
Χεῖ / Kheí / เคญี	X	χ	KH kh	ค	IPA: [kʰ]
Ψεῖ / Pseí / ปเสญี	Ψ	ψ	PS ps	ปส	IPA: [ps]
Ὠ μέγα / Ô mega / ออ เมกา	Ω Ὠ	ω ὦ	Ō ō	ออ	IPA: [o:]
	Ω	ώ	Hō hō	ฮอ	IPA: [hɔ:]

เพิ่มเติม:

(1) **อักษร Ζ (แซตา)** เป็นอักษรที่มีปัญหาการสืบสร้างเสียงกรีกโบราณมากที่สุด มีการศึกษาและสันนิษฐานไว้หลายเสียง เช่น [zz] [ds] [dz] [sd] [zd] [ts] (ดู Blass, 1890: 115-125) อย่างไรก็ตาม สเวน-ทอเก ทิโอดอร์ซอน (Sven-Gage Teodorsson) เสนอว่า เป็นไปได้ที่กลุ่มเสียง *[dj] *[gj] *[ji] และ *[zd] เป็นเสียงสืบสร้างช่วงกรีกไอโอเนียน-อิตติกะของอักษรนี้ และพัฒนาเสียงไปสู่ [d:] [dz] และ [zd] แตกต่างกันไปตามภูมิภาค แต่ในช่วงกรีกอิตติกะนั้น เป็นไปไม่ได้ที่อักษรนี้ จะออกเสียงว่า [zd] (Teodorsson, 1979); เพื่อให้เป็นไปตามระบบการปริวรรตเดียวกันของชุดอักษรกรีก ผู้วิจัยพิจารณาว่า ในชุดอักษรกรีกนั้น มีอักษรที่กักเสียงไว้ที่ฐานเสียงก่อนระเบิดเสียงแทรก “ซ” [s] อยู่ 2 ตัว คือ

(1.1) **Ξ [ks]** เป็นการกักเสียง [k] ที่คอ แล้วระเบิดเสียง [s] ตามทันที ผู้วิจัยจึงเลือกปริวรรตด้วย “กษ”

(1.2) **Ψ [ps]** เป็นการกักเสียง [p] ไว้ที่ริมฝีปาก แล้วระเบิดเสียง [s] ตามทันที ผู้วิจัยจึงเลือกปริวรรตด้วย “ปส”

ดังนั้น เสียงอักษร **Ζ** จึงควรเป็นเสียงที่เกิดจากการกักเสียง [t] ไว้ที่ฟัน โดยใช้ปลายลิ้นแตะบริเวณโคนฟันหน้า เหมือนกำลังจะออกเสียง “ต” [t] แล้วระเบิดเสียงแทรก “ซ” [s] ตามทันที ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า **Ζ** มีเสียงสืบสร้างตรงกับ [ts] จึงควรปริวรรตเป็น “ตศ” เพราะสามารถเข้าสู่ชุดอักษรที่กักเสียงก่อนระเบิดเสียงแทรก “ซ” [s] คือ

$$\mathbf{Z} [ts] = \text{ตศ} \quad \mathbf{\Xi} [ks] = \text{กษ} \quad \mathbf{\Psi} [ps] = \text{ปส}$$

อนึ่ง การเขียนศัพท์ด้วย “ตศ” อาจทำให้ออกเสียงด้วยรูปคำไทยยาก เช่นชื่ออักษรว่า **Ζῆτα (Zêta)** หากปริวรรตตามหลักการข้างต้นจะได้รูปคำ “ตแซตา” ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอปริวรรตโดยอนุโลมให้อ่านง่ายด้วย “ศ” จะได้รูปคำ “แซตา”

(2) **อักษร TZ τζ** = ปวิรรตอักษรโรมัน: TZ tz; ปวิรรตอักษรไทย: จ; IPA: สันนิษฐาน [ç]; การศึกษาครั้งนี้ ได้พบการสะกดชื่อประเทศจีน ด้วยอักษร TZ นั่นคือ Tzinsta ในกรณีนี้ หากปวิรรตอักษรตามแนวทางข้างต้น ต้องถ่ายถอดรูปอักษรเป็น *ตคินสตา* อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพิจารณาว่าการที่ คอสมัส ผู้ลอกอินเดีย เติมอักษร T ไว้หน้า Zinsta (*คินสตา*) นั้น ต้องมีวัตถุประสงค์ให้มีเสียงอ่านที่ต่างออกไปจาก Z *[ts] ซึ่งเป็นไปได้ที่พยายามจะเลียนเสียงให้ใกล้เคียงคำจากภาษาเปอร์เซียคือ *คินิสถาน* (Cinistan) ซึ่งอาจพยายามให้เป็นการออกเสียงใกล้เคียง “จ-ซ” (เทียบ [c] [ç] [ʃ]) เหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกปวิรรตรูปอักษร TZ ด้วยอักษรไทยตัว “จ” Tzinsta ถึงถ่ายถอดรูปอักษรได้เป็น *จินิสตา*

(3) **เสียงสระ Y y** (อีญ หรือ อิว) สืบสร้างกันว่า อาจตรงกับเสียงสระ u ของภาษาฝรั่งเศส (IPA: [y]) ซึ่งออกเสียงคล้ายการออกเสียงสระคู่ (diphthongs) [i] กับ [u] สองตัวตามกันอย่างรวดเร็วในลักษณะ เสียงสระ + เสียงกึ่งสระ (อฒสระ) จาก i-u (อีย-อุ) จึงเป็น i-yu (อี-ญ) นั่นคือ อักษรนำของสระตัวถัดไปเป็นเสียงอฒสระ [j] โดยธรรมชาติ ซึ่งเสียงอฒสระนี้ ปวิรรตด้วยอักษร “ญ” เช่นคำฝรั่งเศสว่า Dieu (ดิญ-เออ = พระเจ้า) ออกเสียงว่า “ดิ-ญเออ” เป็นต้น ดังนั้น การปวิรรตนี้ จึงปวิรรตรูปอักษร Y y เป็น “อีญ” หรือ “อิว”.

นอกจากนี้ ภาษากรีกโบราณยังมีเสียงสระอีกกลุ่มที่เรียกว่า “สระเสียงคู่” (diphthong ดิฟธอง) ซึ่งเป็นการผสมเสียงสระเดี่ยว (monophthongs: A E H I O Y Ω) ในหลายลักษณะ Diphthong มาจากคำกรีกว่า διφθόγγος (diphthongos/ ดิฟโทงโกส) แปลว่า เสียงคู่, จาก δις (dis/ ดิส = คู่) + φθόγγος (phthóngos/ ฟโทงโกส = เสียง) คือเสียงที่เกิดจากการออกเสียงสระสองตัวตามกันอย่างรวดเร็ว ทำให้สระตัวที่สองเป็นเสียงกึ่งสระ เช่น Mai ออกเสียงแยกปกติว่า มา-อี แต่หากออกเสียงเร็วแบบมีอฒสระจะเป็น “มาญี” ซึ่งเกือบจะเป็นเสียงเดียวกับ “ไม” ในภาษาไทย แต่บางเสียงได้แก่ไกล์เคียง

กับภาษาไทย เช่น Mei ออกเสียงแยกปกติว่า เม-อี ออกเสียงเร็วเป็น “เมญี” คล้ายกับเสียง “เม” ในภาษาไทย ซึ่งจะซ้ำกับ Me ที่ปวิรรตเป็น “เม” ดังนั้น จึงขอคงรูป “เมญี” ไว้

เนื่องจากการออกเสียงเชื่อมสระนั้น จะเป็นการออกเสียงแบบมีอัมสระ การปวิรรต จึงเติมเสียง “ญ” และ “ว” เป็นพยัญชนะอัมสระเชื่อมเสียงให้เป็นอักษรนำของสระสองตัว เช่น Karyopyllon (= กานพลู) พยางค์ Kar-yo ปวิรรตแยกเป็น “กา-ริว-โอ” ให้เติมอัมสระ “ว” แทรกหน้า “โอ” เป็น “กา-ริว-โว” ปรับรูปคำโดยแปลง “ริว” เป็น “รี” (อิว เป็น อี) ได้รูปคำว่า “การีโว” นอกจากนี้ เพื่อให้อ่านคำปวิรรตด้วยอักษรไทยได้ง่ายขึ้น ผู้วิจัยขอปรับรูปคำให้เป็นเสียงสระเดี่ยวตามความเหมาะสม เช่น India ปวิรรตแยกเป็น “อิน-ดี-อา” ปวิรรตโดยเติมอัมสระ “ญ” แทรกหน้า “อา” เป็น อินดีญา และขอปรับเพื่อให้อ่านง่ายเป็น “อินเดีย” หรือชื่อกรีกของ ปโตเลมี ว่า Ptolemaios หากปวิรรตคงรูปสระเสียงคู่ไว้จะได้ “ปโตเลมาญีญอส” แต่เพื่อความสะดวกในการอ่าน จึงขอปรับรูปเป็น “ปโตเลไมญอส” สำหรับการปวิรรตด้วยอักษรไทย อนึ่ง โดยทั่วไป หากไม่นับเสียงสระสั้น-ยาวแล้ว มีสระเสียงคู่ที่ใช้บ่อยอยู่ 6 คู่ โดยสระต้นมี 3 ตัว คือ a e o และสระท้ายมี 2 ตัว คือ o u ดังนั้น จึงแบ่งกลุ่มเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ลง i เป็นสระท้าย คือ

ai (อาญี / ไอ) ei (เอญี) oi (โอญี / โอย)

(แทรกอัมสระ [j] = ญ)

กลุ่มที่ 2 ลง o เป็นสระท้าย คือ

au (อาว / เอา) eu (เอว / เอา) ou (โอว / อุ)

(แทรกอัมสระ [w] = ว)

อย่างไรก็ตาม หากจับคู่ความเป็นไปได้ทั้งหมดของการประสมสระ ทั้ง 7 ตัว จะได้รูปปวิรรตดังนี้

ตารางที่ 2 การปริวรรตสระเสียงคู่ของกรีกเป็นอักษรละติน และอักษรไทย
ตามความเป็นไปได้ทั้งหมด

	α	ε	η	ι	ο	υ	ω
α		αε ae / อาญะ	αη aē / อาญะ	αι / α ai / อาญะ ไอ	αο ao / อาโว	αυ au / อาวุ เอา	αω aō / อาวอ
ε	εα ea / เอญา		εη eē / เอญะ	ει / ऐ ei / ऐ	εο eo / ऐ	ευ eu / ऐ เอ	εω eō / ऐ
η	ηα ēa / แญญา	ηε ēe / แญญะ		ηι / η ēi / แญญะ	ηο ēo / แญญะ	ηυ ēu / แญวุ แญว	ηω ēō / แญญอ
ι	ια / ί ia / อีญา เอีย	ιε ie / อีญะ	ηι iē / อีญะ		ιο / ί io / อีญะ เอีย	ιυ iu / อีวุ อิว	ιω iō / อีญอ
ο	οα oa / โอญา อัว	οε oe / โอญะ อวย	οη oē / โอญะ	οι / ο oi / โอญะ โอย		ου ou / โอวุ อู	οω oō / โอวอ
υ	υα ua / อูญา	υε ue / อูญะ	υη uē / อูญะ	υι / υ ui / อูญะ อีย	υο uo / อูญะ		υω uō / อูวอ
ω	ωα ōa / ออญา	ωε ōe / ออญะ	ωη ōē / ออญะ	ωι / ω ōi / ออญะ ออย	ωο ōo / ออญะ	ωυ ōu / ออวุ	

เชิงอรรถ

- ¹ การตีวิวัฒน์ (Indianization) แปลว่า ความเจริญตามแบบอย่างอินเดีย; จาก การต (= อินเดีย) + วิวัฒน์ (= ความคลี่คลายไปในทางเจริญ); ผูกคำตาม บาลี: การตวิวิทน; เทียบ สันสกฤต: *การตวิวิธรณ*
- ² ปริวรรตอักษรตามอักษรเบงกาลี: *রমেশচন্দ্র মজুমদার* = Ramēśacandra majumadāra; ตามอังกฤษอ่าน: มาจุมดาร์.
- ³ ถ่ายเสียงตามไทยนิยม; หากถ่ายเสียงตามภาษาฝรั่งเศสต้องสะกดว่า ฌอร์ฌ เซแดส; อักษร G [3] ปริวรรตด้วย ณ
- ⁴ Κοινή (Koiné; กรีกปัจจุบัน อ่าน กินี; กรีกคลาสสิก อ่าน กอยแน; อังกฤษ อ่าน คอยนี); ภาษากรีกสำเนียงคอยนี ถือเป็น “ภาษากลางของภูมิภาค” (lingua franca) ที่ผู้คนต่างถิ่นใช้พูดสื่อสารกันโดยทั่วไปในดินแดนกรีก ดินแดนอียิปต์ ดินแดนฝั่งตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน จนถึงดินแดนตะวันออกกลาง โดยเริ่มแพร่หลายตั้งแต่รัชกาลพระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราช (ศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล) และได้ปรับสำเนียงเรื่อยมาจนเข้าสู่สมัยจักรวรรดิโรมัน กระทั่งเข้าสู่สมัยอาณาจักรโรมันตะวันออก หรือ ไบแซนไทน์ ก็ได้ปรับสำเนียงเป็นภาษาราชการของอาณาจักร ซึ่งเรียกกันว่า “ภาษากรีกสำเนียงยุคกลาง” (Medieval Greek) หรือ “ภาษากรีกสำเนียงไบแซนไทน์” (Byzantine Greek) ก็เรียก
- ⁵ Classical Greek; สำเนียงสืบสร้างตามการสะกดคำในงานเขียนกรีกสมัยคลาสสิก ช่วงศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาล
- ⁶ สะกดตามอังกฤษ: Attic, จาก *αττικός* (attikós; กรีกปัจจุบัน-กรีกคลาสสิก อ่าน อัตติโกส)
- ⁷ แต่เดิม นักประวัติศาสตร์และนักจารึกศึกษาประมาณอายุของจารึกหอกัญไไว้ในช่วงศตวรรษที่ 3 และถือกันว่าเป็นจารึกที่เก่าที่สุดของเอเชียอาคเนย์ แต่จากการศึกษาของ ทีเนสจันท์ สรการ (เบงกาลี: *দীনেশচন্দ্র সন্দিকৈ*; อังกฤษ: D.C. Sircar) ได้อธิบายว่า จารึกในอินเดียช่วงก่อนศตวรรษที่ 4 นิยมใช้ภาษาป्राकृत การใช้อักษรสันสกฤตเขียนจารึกนั้น เริ่มแพร่หลายสมัยราชวงศ์คุปตะในช่วงศตวรรษที่ 4 เป็นต้นมา อีกทั้งการใช้คำประพันธ์แบบ “วสันตดิลก” เริ่มขึ้นในราชวงศ์คุปตะเช่นกัน เมื่อพิจารณาประเด็นนี้ร่วมกับจารึกหอกัญไแล้ว จึงพบว่า จารึกนี้ ใช้ภาษาสันสกฤต และใช้คำประพันธ์แบบ “วสันตดิลก” สรการ จึงสรุปว่า เป็นไปได้ที่จารึกหอกัญไจะเก่ากว่าศตวรรษที่ 4 (ดู Sircar, 1939) นอกจากนี้ อันตอน ซาครอฟ (Anton

O. Zakharov) เสนอด้วยว่า จารึกนี้ใช้คำศัพท์ที่พบน้อยคือคำว่า “ภฤตย” (bhrtya) คำนี้ มีใช้ในจารึกพระเจ้าสกันทุคุปตะแห่งราชคุปตะ ซึ่งระบุศักราชช่วงศตวรรษที่ 5 ดังนั้นจารึก จึงควรมีอายุช่วงศตวรรษที่ 4-5 ไม่เกินกว่านี้ (ดู Zakharov, 2010)

- ⁸ ในช่วงเวลาตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 เป็นต้นมา อาณาจักรโรมันได้ขยายอิทธิพลทางการเมืองจากคาบสมุทรอิตาลี ครอบคลุมไปรอบทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งผู้วิจัยเรียกช่วงเวลานี้ว่า จักรวรรดิโรมัน และแม้ว่าภาษาราชการของจักรวรรดิคือภาษาละติน แต่ภาษากรีกโบราณก็ยังได้รับความนิยมใช้เขียนงานวิชาการต่าง ๆ โดยเฉพาะในเขตอิทธิพลอาณาจักรกรีกเดิมเช่นอาณาจักรอียิปต์ ดังนั้น งานเขียนตำราต่าง ๆ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 1 ต่อเนื่องไปถึงสมัยอาณาจักรโรมันตะวันออก หรือไบแซนไทน์นั้น พื้นที่ตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียนจึงยังคงนิยมใช้ภาษากรีกโบราณ ดังนั้น งานเขียนในช่วงศตวรรษที่ 1-2 ของจักรวรรดิโรมัน จึงมีทั้งที่เขียนด้วยภาษากรีกโดยชนเชื้อสายกรีก และมีใช้กรีก ที่อาศัยอยู่ในแถบพื้นที่ตะวันออกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งใช้ภาษากรีกโบราณเป็นภาษากลาง ขณะที่ภาษาละตินถูกใช้เขียนหนังสือโดยชนเชื้อสายโรมัน และมีใช้โรมัน ที่อาศัยอยู่ในแถบพื้นที่ตอนกลางและตะวันตกของทะเลเมดิเตอร์เรเนียน ซึ่งใช้ภาษาละตินเป็นภาษากลาง ดังนั้น บทความวิจัยนี้จึงขอใช้คำเรียกรวม เมื่อกล่าวถึงชนชาติและภาษาของจักรวรรดิโรมันตามบริบทนี้ว่า “ชาวกรีก-โรมัน” และ “ภาษากรีก-ละติน”

- ⁹ ผู้วิจัยพบว่างานเขียนช่วงศตวรรษที่ 5 ของ มาร์เซลลัส เอ็มพิริคัส (Marcellus Empiricus) เรื่อง “ว่าด้วยนานาโรค” (De Medicamentis) ไม่ได้อ้างถึงเอเชียอาคเนย์ ทั้งนี้ ตรงใจ และคณะ (2564) ตีความผิดพลาดจากชื่อ ซาไบอุส/ Sabaeus (ซาไบเย-/ Sabae-; เทียบ *ซาบะ *ซาเว) ว่าอาจตรงกับ “ซา” จากบทแปลที่ว่า “ที่สุดแล้ว (ในหนังสือนี้) ท่านจะได้พบสิ่งที่ชาวอินเดีย ชาวอาหรับ ชาวเซเรส (= จีน) ชาวเปอร์เซีย และชาวซาบะผู้ร่ำรวย เก็บรวบรวมในแดนตะวันออกภายใต้ดวงตะวัน ซึ่งพวกเขาเข้าใจได้.” (แปลจากบทแปลภาษาฝรั่งเศสของ Coedès (Tr.), 1977: 115) ทั้งนี้ผู้วิจัยสืบค้นเพิ่มเติมได้ว่า Sabaeus (= ชาวซาบะ) เป็นคำละติน มาจากชื่ออาณาจักรโบราณในประเทศเยเมน ซึ่งมีชื่อเรียกตามภาษากรีกโบราณว่า ซาบะ (Σάβα/ Sába) (Gaffiot, 1934: 1377)

- ¹⁰ ผู้วิจัยตีความเพิ่มเติมจาก ตรงใจ และคณะ (2564) ซึ่งจัดให้งานของ ออโรเอเชียส เป็นงานข้อมูลใหม่ในศตวรรษที่ 5 แต่ผู้วิจัยได้พิจารณาใหม่พบว่า ส่วนที่อ้างถึงเอเชียอาคเนย์คล้ายกับงานของ พอมพอเนียส เมลมา มีเพียงชื่อสะกดต่างกัน

¹¹ ผู้วิจัยตีความเพิ่มเติมจาก ตรงใจ และคณะ (2564) ซึ่งไม่ได้รวมงานของ เอทีคัส อีสเตอร์ ไว้ในกลุ่มงานที่อ้างถึงเอเชียอาคเนย์; เซเดส์ กำหนดอายุของเอทีคัส อีสเตอร์ ให้อยู่ในศตวรรษที่ 4 (Coedès (Tr.), 1977: 109) แต่งานศึกษาล่าสุดโดย ไมเคิล แฮร์เรน (Michael Herren) กำหนดอายุให้อยู่ในช่วงศตวรรษที่ 7 (Herren, 1994: 288); อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยตีความว่าคູໂກມິສຕຣ໌ **ແຫລມໂຄລິສ** (Colis) กับ **ແຫລມຕາມຸສ** (Tamus) ของพอมพอเนียส เมลา ตรงกับ คູໂກມິສຕຣ໌ปัจจุบันคือ แหลมกันยากุมาริ (หรือ โคโมริน) กับ แหลมเมาติน (หรือ เนเกรส; Cape Mautin or Negrais) ของพม่า ร่องรอยการคัดลอกข้อมูลคือ ออโรเซียส คัดลอกข้อมูลเป็น คູໂກມິສຕຣ໌ **ແຫລມคาลิกัรตามะนะ** (Caligardamana) กับ **ແຫລມซามาระ** (Samara) (Coedès (Tr.), 1977: 112) และ เอทีคัส อีสเตอร์ คัดลอกเป็นคູໂກມິສຕຣ໌ **ແຫລມคาลิกัรตาม** (Caligardam) กับ **ແຫລມซามาระ** (Samara) (Coedès (Tr.), 1977: 109-110)

¹² อักษรกรีก: Κοσμάς Ἰνδικοπλεύστης / อักษรละติน: Kosmās Indikopleústēs / อ่าน โกส-มัส อิน-ดิ-โก-เพล-ญส-แตส; สำเนียงอังกฤษ: คอส-มัส อิน-ดิ-โก-พลูส-ทีส; ในงานวิชาการนิยมสะกดคำตามภาษาละตินว่า Cosmas Indicopleustes นั่นคือ นิยมเปลี่ยนอักษร K ในคำกรีก เป็น C ในคำละติน

¹³ สนธิคำจาก **Indiko** (*อินดิโก* = ยังอินเดีย สู่อินเดีย เกี่ยวกับอินเดีย; จาก *Indikós*) + **pleús** (เพลอัส = ล่องเรือ ล่องทะเล; จาก Pléō เพลโอ) + **-tēs** (แตส = การ-, ความ- ; คำปัจจัย (suffix) แสดงความมีอยู่ (state of being); เทียบ คำปัจจัย ภาษาละติน: -tas, ภาษาฝรั่งเศส: -ite, ภาษาอังกฤษ: -ity) (ดู Biblissima, 2022: Ἰνδικός, πλέω; Wiktionary, 2022: Ἰνδικός, πλέω, -της) แปลตามศัพท์จึงได้ว่า (ผู้ทำ)การล่อง(เรือ)ไปสู่อินเดีย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอแปลอย่างกระชับว่า “ผู้ล่องอินเดีย”

¹⁴ Αὐτῇ ἡ βίβλος Χριστιανικῇ Τοπογραφία περιεκτικῇ παντὸς τοῦ κόσμου παρ’ ἡμῖν ὠνομασμένη/ Ahýtē hē bíblos Khristianikè Topographià periektikè pantòs toῦ κόσμου par hēmīn ōnomasménē; เหตุนี้ชื่อหนังสือคือ **hē biblos Khristianikè Topographià** อ่านว่า แฮ บีโบลส คริสเตียนิกเก โตโปกราเฟีย

¹⁵ ΤΟΠΟ (โตโป) = เกี่ยวกับสถานที่ เกี่ยวกับดินแดน, รูปคำสำหรับสนธิ; จาก τόπος (โตโปส = สถานที่ ดินแดน เทศะ); ΓΡΑΦΙΑ (กราเฟีย) = การเขียน การพรรณนา; จาก γράφω (กราฟอ = ฉันทเขียน) + -ία (-อียา = คำปัจจัย เดิมท้ายคำ เพื่อแปลง

เป็นคำนาม) (Biblissima, 2022: τόπος, γράφω; Wiktionary, 2022: τοπογραφία, τόπος, γράφω & -ία).

- ¹⁶ deśavarṇanā (เทศวรรณา) สมาสจาก deśa (เทศ) = สถานที่ ดินแดน แวนแคว้น (Monier-Williams, 2003: 496) กับ varṇanā (วรรณา) = การแต่งแต้มสี การวาดเขียน การเขียน การพรรณนา การอธิบาย (Monier-Williams, 2003: 925).
- ¹⁷ เอลละ-อัชเบหา ('Ella 'Aṣbehā) เป็นชื่อตามภาษาเกอส์ (Ge'ez) ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของอาณาจักรอักซุม พระนามนี้เพี้ยนตามสำเนียงกรีกหลายแบบ คือ เอ็ลลัจบะอัส (Ellatzbaas) เอลีสบะอัน (Elesbaan) และ เอลีสโบวัส (Elesboas) อีกทั้งพระนามว่า กาเล็บ (Kaleb) ก็เรียก (McCrindle (Tr.), 1897: vii; Winstedt (Ed.), 1909: 3; Budge, 1928: 261).
- ¹⁸ ในรัชกาลพระเจ้าเอลละ-อัชเบหา อาณาจักรอักซุม มีเขตแดนกว้างไกลครอบคลุมพื้นที่ปัจจุบันคือตอนเหนือของเอธิโอเปีย ประเทศเอริเทรีย ตอนเหนือของจิบูตี พากตะวันตกของซูดาน และพื้นที่ตอนใต้ของคาบสมุทรอาราเบีย
- ¹⁹ ตรวจสอบมาตรฐานชื่อทางวิทยาศาสตร์ของพืชจาก “ดัชนีนามพืชนานาชาติ” (IPNI, 2022: *Syzygium aromaticum*) ซึ่งเป็นชื่อที่ยอมรับอย่างเป็นทางการในงานอนุกรมวิธานพฤกษศาสตร์ปัจจุบัน; อนึ่ง “กานพลู” มีชื่อทางวิทยาศาสตร์พ้องกันกับชื่อ *Syzygium aromaticum* (L.) Merr. & L.M.Perry (1939) จำนวน 8 ชื่อตามรายการของ “พืชพรรณของโลกออนไลน์” (POWO, 2022: *Syzygium aromaticum*) ได้แก่ ชื่อพ้องแบบร่วม (Homotypic Synonyms): (1) *Caryophyllus aromaticus* L. (1753); (2) *Eugenia aromatica* (L.) Baill. (1876); (3) *Eugenia caryophyllus* (Spreng.) Bullock & S.G.Harrison (1958); (4) *Myrtus caryophyllus* Spreng (1825) และ ชื่อพ้องแบบต่าง (Heterotypic Synonyms): (5) *Caryophyllus hortensis* Noronha (1790); (6) *Caryophyllus silvestris* Teijsm. ex Hassk. (1866); (7) *Eugenia caryophyllata* Thunb. (1788); (8) *Jambosa caryophyllus* (Thunb.) Nied. (1893)
- ²⁰ ถอดชื่อตามอักษรเทวนาครี: नीलकंठ (Nīlakānta/ นีลกาंत); ชื่อตามภาษาเตลูกูตามชาติกำเนิดของ นีลกันต์ คือ “นีลกันฐ์” (नीलकण्ठ / Nīlakaṇṭha/ นีลกณฐ์) (ดู Wikipedia 2022: K. A. Nilakanta Sastri)
- ²¹ นักวิจัยด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

²² 《卷下·般番國》按《唐史》：「其國有二十四州，與狼牙接界，交州海行四十日可到。」 = “บทยปลาย · กลุ่มแดนประเทศ” อิงตาม “ถึงสื่อ” : ดินแดนนี้มียี่สิบสี่แคว้น, แล (มี) หลังหยางเจเป็นเขตแดน, (จาก) ทะเลเจียวโจว ไปสี่สิบวัน ก็ถึงได้ (แปลโดยผู้วิจัย; Ctext 2022a: 异域志); “ถึงสื่อ” (唐史 Táng-Shǐ = ประวัติวงศ์ถัง) เป็นเอกสารคนละชิ้นกับ “จิวถังชู” (舊唐書 Jiù Táng-Shū = หนังสือวงศ์ถังฉบับเก่า) และ “ซินถังชู” (新唐書 Xīn Táng-Shū = หนังสือวงศ์ถังฉบับใหม่) ซึ่งเป็นที่รู้จักมากกว่า

²³ Lángyájiē (狼牙接); กวางตุ้ง: หล่ง-หง่า-จิบ (Long⁴ ngaa⁴ zip³), เทียบเสียง *ล้ง-งา-ฉีป/ *ล้ง-กา-สีก = ลังกาสุก (ะ)

²⁴ จ้าว หู่ซั่ว ให้ข้อมูลว่า **ศรีวิชัย** (三佛齊; จีนกลาง: ซานฝัวฉี; กวางตุ้ง: ซัมฟัดไฉ่) ตั้งอยู่ระหว่าง **กัมพูชา** (真臘; จีนกลาง: เจินหล่า; กวางตุ้ง: จั้นลาบ) กับ **ชวา** (閩婆; จีนกลาง: เสอฝัว; กวางตุ้ง: เซฝ่อ) หากเดินทางในฤดูหนาว (จากกวางโจว?) ใช้เวลากว่าเดือนก็จะถึง “หลังหยางเหมิน” (凌牙門 = ปากช่องแคบมะละกา ตรงสิงคโปร์) ที่ซึ่งพ่อค้าหนึ่งในสามที่ผ่านมา(ย่อมต้องแวะ) ก่อนที่จะเข้าสู่ประเทศศรีวิชัย (Hirth & Rockhill, 1911: 60) อนึ่ง อาณาเขตของกัมพูชาตามคำบรรยายของ จ้าว หู่ซั่ว มีเขตแดนประชิดเมืองครหิ (加羅希; จีนกลาง: เจียหลัวซี; กวางตุ้ง: ก้าหล่อเฮีย) ซึ่งเป็นประเทศราชของศรีวิชัย (ปัจจุบันคือเมืองไชยา) ดังนั้น ทั้งการปรากฏชื่อเมืองครหิว่าเป็นประเทศราชของศรีวิชัย และตำแหน่งของศรีวิชัยต้องอยู่ลงไปทางทิศใต้จากช่องแคบมะละกาฝั่งเกาะสิงคโปร์ จึงเป็นข้อมูลที่ยืนยันว่า ศูนย์กลางศรีวิชัยไม่เคยอยู่ที่อำเภอไชยา สุราษฎร์ธานี แต่อยู่ที่เมืองปาเล็งบัง บนเกาะสุมาตราประเทศอินโดนีเซีย

²⁵ **บาหลิ** (麻蒭; จีนกลาง: หม่าหลิ; กวางตุ้ง: หม่าเหล่ย์) **ตัณขุงปุระ** (丹戎武囉; จีนกลาง: ดานหรงหู่ลั่ว; กวางตุ้ง: ต้าน-หฺย่ง-โหมว-ล้อ) และ **ติมอร์** (氐勿; จีนกลาง: ตีหฺวู่; กวางตุ้ง: ไต้มัด); ในบทกวี “นาครกฤตาคม” ให้ชื่อสันสกฤตว่า **พาลิ** (Bāli) **ตณขุงปุระ** (Tañjunpura) และ **ติมูร์** (Timūr) ตามลำดับ (Damaika Saktiani et al. (Tr.), 2018: 57-59)

²⁶ หัวข้อในวงเล็บเหลี่ยม คือหัวข้อสรุปประเด็นโดยผู้วิจัย; ข้อความในวงเล็บเหลี่ยมในเนื้อหาแปล คือคำเติมเสริมความหมายโดยผู้วิจัย; ข้อความในวงเล็บในเนื้อหา คือการให้ความหมายศัพท์โดยผู้วิจัย

- ²⁷ ภาษาสิงหล: තාමරපාණි Tambapaṇi; สันสกฤต: Tāmrapaṇi *ตามรปฺรณิ*; บาลี: ตมพปณฺณิ (Carter, 1924: 252 & 256); หากพิจารณาตามความหมายของภาษา สันสกฤต/ บาลีแล้ว พบว่า *ตามร/ตมพ* คือ ทองแดง และ *ปฺรณิ/ ปณฺณิ* (จาก *ปฺรณ/ ปณฺณ*) คือ ใบไม้ (Monier-Williams, 2003: 443 & 606; Pali Text Society, 1921-1925: 297 & 405) จึงแปลตามศัพท์ได้ว่า ใบไม้ทองแดง อย่างไรก็ตาม มี ศัพท์สันสกฤต/ บาลีอีกคำคือ *ปาวณิ/ ปาวณิ* (Monier-Williams, 2003: 615; Pali Text Society, 1921-1925: 451) แปลว่า มือ ซึ่งถ้าผูกศัพท์เป็น *ตามรปาวณิ/ ตมพปาวณิ* ก็จะแปลตามศัพท์ได้ว่า “มือทองแดง” นั่นคือ มือที่เปื้อนฝุ่นดินสีทองแดง ตามที่ ตำนานเล่าไว้; อนึ่ง ผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่า เป็นไปได้ที่ชื่อกรีก Taprobánē พี้ยนมา จากคำสันสกฤต หรือปรากิต ที่ยังออกเสียงควบกล้ำ “ร” ในพยางค์ที่สอง นั่นคือ จาก สันสกฤต: TĀMRA- ไปสู่กรีก: TAPRO-
- ²⁸ **สาลิแก** หรือถอดคำปัจจัยกรีกแล้วเป็น **สาลิก-** ตรงกับคำสันสกฤตว่า “สิงหลกะ” (Simhalaka) แปลว่า เกี่ยวกับสิงหล เกี่ยวกับศรีลังกา (Monier-Williams, 2003: 1213) โดยนัยคือ ดินแดนสิงหล หรือ ชาวสิงหล; **ชาวสาไล** หรือถอดคำปัจจัยกรีก แล้วเป็น **สาล-** ตรงกับคำสันสกฤตว่า “สิงหล” (Simhala) หมายถึง เกาะศรีลังกา (Monier-Williams, 2003: 1213)
- ²⁹ บาลี: **Sīhaḷadīpa** (*สีหฬทีป*; Pali Text Society, 1921-1925: : 714); สันสกฤต: **Simhāladvīpa** (*สีหฬทวีป*; Monier-Williams, 2003 : 1213); สิงหล: **Heḷadiva** (හෙළදිව මහලය; Carter, 1924: 729); สำเนียง Sīhaḷadīpa ได้ไปสู่ภาษาเปอร์เซีย: **Sarāndīb** (سراندیب *สะรานดิบ*; Steingass, 1892: 669) และไปสู่ภาษาอาหรับ: **Sarandīb** (سارنديب *ซอริอันดิบ*; Mackintosh-Smith (Ed. & Tr.), 2014: 156)
- ³⁰ จาก สันสกฤต: *siṃha* (*สีห* = สิงห์) + *la* (*ล* = การตัด การเชือด) (Monier-Williams, 2003 : 1213 & 891)
- ³¹ **หิญากินโทส** (ὕακινθος; *hyákinthos*) เป็นคำที่มีปัญหาในการตีความ เพราะ ความหมายทางอณุมณีของภาษากรีกโบราณหมายถึง พลอยสีน้ำเงิน หรือ พลอย สีม่วงเฉดน้ำเงิน (Biblissima, 2022: ὕακινθος) ซึ่งก็คือพลอยที่มีสีเหมือนดอก ไฮยาซินท์ (*hyacinth*) จึงมักอธิบายกันว่า มณีหิญากินโทสของเกาะสิงหลนี้อาจ เป็น ไพลิน (blue sapphire) หรือพลอยสีดอกตะแบก (*amethyst*) (McCrindle (Tr.), 1885: 364) อย่างไรก็ตาม แต่ในบทบรรยายตอนหนึ่ง คอสมัส ผู้ล่องอินเดียน เล่าว่า มีวิหารแห่งหนึ่งของเกาะนี้ ประดับยอดด้วยมณีหิญากินโทสเม็ดแข็ง มีสีแดงสด

สว่าง เห็นได้แต่ระยะไกล แสดงว่า มณีหิญาทินโทส ของคอสมัส มีสีแดงสด ด้วยความเป็นอัญมณีสีแดงนี้ ทำให้นึกถึงอัญมณีสีแดงที่พบมากและมีชื่อเสียงของศรีลังกา คือ “ทับทิมสิงหล” (Ceylon ruby) แต่สีนั้น ก็มักเป็นสีแดงเฉดชมพู ต่างจาก “ทับทิมพม่า” (Burmese ruby) ที่มีสีแดงสด (Zwaan, 1982: 66) ความเป็นไปได้สุดท้าย คือ ความหมายปัจจุบันของอัญมณีไฮยาซินท์ (hyacinth) หรือ จาซินท์ (jacinth) คือ กลุ่มพลอยที่มีเจดสีน้ำตาล และส้มแดง ซึ่งเป็นกลุ่มย่อยของอัญมณีเพทาย (Zircon) (ราชบัณฑิตยสถาน, 2548: 116)

³² สะกดตามทมิฬ: மரவார் (Maravar); ยูล สะกดว่า มาราวา (Marava) หรือ มาราวาร (Marawar)

³³ แปลงรูปให้อีกกับการสะกดของทมิฬและออกเสียงแบบไทยนิยม โดยแผลง “ต” เป็น “ท” และแผลง “ฏ” เป็น “ฐ” จากคำทมิฬว่า *ตมิพนาฏ* จึงเป็น ทมิพนาฏ (รูปคำทมิฬ: தமிழ்நாடு tamilnātu; ภาษาอังกฤษ: Tamil Nadu)

³⁴ ผู้วิจัยแปลตามคำกรีกโบราณในบทว่า *kochlious* (κοχλῖους โกคลิอุส) ซึ่งหมายถึง หอยที่มีเปลือกเกลียว นั่นคือหอยประเภทยหอยฝาเดียว (หอยกาบเดียว ก็เรียก) เช่น หอยโข่ง หอยขม หรือ หอยเบี้ย (อันที่จริงภาษาไทยควรเรียก “หอยเปลือกโข่ง” เพราะโข่ง แปลว่า โพร่ง กลวงเป็นรู) หรือเรียกตามชื่ออันดับ (order) ว่าพวก แกสโตรพอดส์ (Gastropods) อนึ่ง ผู้วิจัยค้นไม่พบศัพท์ *kochlious* ในพจนานุกรมภาษากรีกโบราณทั้งของ Biblissima, (2022) และ Wiktionary, (2022) แต่พบคำกรีก โบราณ *kochlias* (κοχλίας โกคลิยัส) กับ *kochlios* (κοχλῖος โกคลิโยส) ซึ่งใช้เรียก “หอยฝาเดียว” เห็นได้ชัดเจนว่า ทั้งสามคำมีรากคำเดียวกันคือ *kochl-* ต่างกันที่คำเติมท้าย คือ -ious, -ias, และ -ios ผู้วิจัยจึงได้ตรวจสอบกับพจนานุกรมภาษาละตินยุคกลางออนไลน์ของ Wörterbuchnetz (2021: *cochlios*) แล้ว พบว่า มีการแปลงคำกรีก *kochlios* (โกคลิโยส) เป็นรูปคำละตินว่า *cochlius* (โคคลิโยส) และจากรูปคำละตินนี้ก็ถูกแปลงกลับเป็นคำกรีกว่า *kochlious* (โกคลิอุส) ดังนั้น คำทั้งหมดนี้จึงมีความหมายเดียวกันคือ “หอยฝาเดียว”; อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีการแปล *kochlious* ไว้ต่างกันดังนี้ ร็อลสกา-โกนุส แปลว่า “les coquillages” (= เปลือกหอย), ชารตง แปลว่า “les perles” (= ไข่มุก), ลาสเพน แปลว่า “Muscheln” (= หอยฝาคู่ หรือ หอยทะเล), วินสเทตต์ แปลว่า “chank shells” (= หอยสังข์), และยูล แปลว่า “conch shells” (= หอยสังข์), จากคำแปลเหล่านี้ เห็นได้ชัดเจนว่า มีความสับสนในการระบุชนิดว่าเป็นหอยแบบโข่งเกลียว ไข่มุก หรือหอยสังข์ ประเด็นนี้

ปีแอร์ ชไนเดอร์ (Pierre Schneider) ได้รวบรวมข้อมูลแล้วพบว่า มีความสับสนที่เรียกกันมาตั้งแต่ในเอกสารกรีก-โรมัน นั่นคือคำละตินว่า Cochlea (โคเคลีย) หมายถึง หอยฝาเดียว หรือ หอยทะเลเปลือกโขงเกลียว (des coquillages spiralés) และตรงกับ kochlious ของคอสมัส ผู้ล่องอินเดีย ในขณะที่ Concha (คองชะ) หมายถึงหอยฝาคู่ และบางครั้งใช้หมายถึงหอยมุกในแถบคาบสมุทรอาหรับและอินเดีย ซึ่งพบได้ในงานของพลินี ผู้อาวุโส (Schneider, 2013: 29-30)

³⁵ สะกดตามทมิฬ: Maṇṇār (மணார்; อังกฤษ: Mannar) (Wikipedia, 2022)

³⁶ สะกดตามทมิฬ: Pākku (பாகு; อังกฤษ: Palk) (Wikipedia, 2022)

³⁷ สะกดตามทมิฬ: Kāvēri (காவேரி *กาเวรี*) หรือ Kāviri (காவிரி *กาวิรี*) ก็เรียก (Fabricius, 1972: 236-237)

³⁸ สะกดตามทมิฬ: Kāvēripattinam (காவேரிபட்டினம் *กาเวรีปฏฏิณัม*; อังกฤษ: Kaveripattinam), คำว่า pattinam (புத்தினம் = ปฏฏิณัม) ในภาษาทมิฬแปลว่า เมืองท่าชายฝั่งทะเล (Fabricius, 1972: 653)

³⁹ สะกดตามทมิฬ: Kāvīrippūmpattinam (காவிரிப்பூம்பட்டினம் *กาวิรีปัปุมปฏฏิณัม*; อังกฤษ: Kaveri Poompattinam) (Fabricius, 1972: 236-237; Wikipedia (Tamil), 2022)

⁴⁰ สะกดตามทมิฬ: pūmpukār (பூம்புகார் *ปัมพูการ*; อังกฤษ: Poompuhar) (Wikipedia, 2022); อักษรทมิฬ ๕ ปกติเทียบอักษรไทยคือ “ก” แต่อักษรทมิฬตัวนี้มีเสียงหน่วยย่อย (allophone) คือ สามารถเปลี่ยนเสียงได้ ขึ้นอยู่กับตัวอักษรที่อยู่ตำแหน่งใด และเสียงก่อนหน้าอักษรนี้เข้ามาตราตัวสะกดหรือไม่อย่างไร แอลินอร์ คีน (Elinor Keane) ได้จัดทำเสียงหน่วยย่อย (allophone) ของอักษรนี้ไว้ 5 เสียง คือ k [g] (g) k: [ɣ] (Keane, 2004: 113) ซึ่งในกรณีชื่อเมือง pūmpukār นี้ อักษร k (க) มีลักษณะเป็น “intervocalic” จึงต้องเปลี่ยนเสียงเป็น [ɣ] เพราะต้องเปลี่ยนเสียงตามพยางค์หน้าที่ไม่มีตัวสะกด โดยออกเสียงคล้ายเสียง “ค” [kʰ] ที่พ่นลมออกมาเหมือนขณะออกเสียง “ฮ” [h] เหตุนี้เอง ชื่อภาษาอังกฤษของเมืองนี้จึงใช้ตัว H สะกดเป็น Poompuhar (พุมพูหาร) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเลือกใช้อักษรไทยตัว “ฆ” แทนเป็น ปุมพูฆาร (Pumpughar) เพราะแม้เสียง [ɣ] เป็นเสียงแทรกเสียดแทรก (fricative) เหมือนกับ [h] แต่เสียง [ɣ] มาจากฐานกรณ์เพดานอ่อน (velar) ซึ่งเป็นฐานกรณ์เดียวกับ [g] ทำให้เสียงคล้าย ค ที่พ่นลมหนัก (ดู IPA Chart, 2022: online) เสียงนี้ มักเทียบเสียงไทยโบราณคือ “ค”

⁴¹ สกดตามทมิฬ: Mayilāṭuturai (மயிலாடுதுறை மயிலாடுதுறை; อังกฤษ: Mayiladuthurai) (Wikipedia, 2022)

⁴² alabandēnōn (ἀλάβανδινόν; ละติน: alabandinum) แปลตามรูปคำได้ว่า สิ่งที่มาจากเมืองอลาบันดา (Ἀλάβανδα Alábanda) จึงเป็นชื่อเรียกพลอยที่มาจากเมืองอลาบันดา (Lewis & Short, 1879: 79) หรือ พลอยอลาบันด์; เมืองอลาบันดาเป็นเมืองอารยธรรมกรีกโบราณของแคว้นกาเรีย (Καρία Karía) ในเอเชียไมเนอร์ (Asia Minor) ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอายดีน (Aydın) ประเทศตุรกี; พลินี ผู้อาวุโส เรียกพลอยนี้ว่า lapis alabandicus (ลาปิส อلابันดิกุส = ศิลาแห่งอลาบันด์) (CNRTL, 2022: alabandine) ต่อมาจึงมีใช้ทั้ง alabandicus/-icum และ alabandinus/-inum; เมื่อภาษาฝรั่งเศสโบราณยืมคำละติน alabandinus (หรือ alabandinum) ไปใช้จึงเปลี่ยนปัจจัยลงท้าย -us/-um เป็น -e ทำให้ฝรั่งเศสโบราณ เรียกพลอยอลาบันด์ว่า alabandine (อลาบองดีน) (CNRTL, 2022: alabandine) และเป็นต้นคำให้แก่ชื่อภาษาอังกฤษว่า “แอลมันดีน” (almandine) ขณะที่ภาษาฝรั่งเศสปัจจุบันได้เพี้ยนเป็น almandin (อัลม็องแต็ง)

⁴³ แอลมันดีน (almandine) เป็นพลอยชนิดหนึ่งในตระกูลโกเมน (garnet) มีสีส้มแดงถึงแดง แดงม่วงเล็กน้อยถึงม่วงแดง และมักจะเข้มในโทนสีแดง (BGL, 2563: Garnet)

⁴⁴ จุลวิสุจน์ = Microprobe; เนื่องจากงานวิจัยเกี่ยวกับ Microprobe ที่เป็นภาษาไทยนิยมเขียนทับศัพท์โดยไม่แปล ผู้วิจัยจึงขอแปลศัพท์นี้เป็นคำไทย โดยการพิจารณา ดังนี้ Micro = จุล เล็ก ละเอียด, Probe = ตรวจสอบ พิสูจน์ ทำให้รู้, ผู้วิจัยแปลพิสุจน์ เป็น วิสุจน์ ซึ่งเป็นรูปคำเดิมตามภาษาสันสกฤต visūcana (วิสุจน = ทำให้รู้ (Monier-Williams, 2003: 1000)) เพื่อทำให้เสียงกลมกลืนมากกว่า จุลพิสุจน์

⁴⁵ สกดตามเตลูกู: Garibpēṭa (ਗਰੀਬਪੈਟਾ ครีฟเปฏ; อังกฤษ: Garibpet)

⁴⁶ สกดตามเตลูกู: Tēlaṅgāna (తెలంగాణ เตลงคาน; อังกฤษ: Telangana)

⁴⁷ สกดตามทมิฬ: Arikkamēṭu (அரிக்கமேடு อริกุกเมฏู; อังกฤษ: Arikamedu, เข้าใจว่าปริวรรตคำตามอินดี)

⁴⁸ สกดตามอินโดนีเซีย: Maluku (อังกฤษ: the Maluku Islands, เดิมใช้ the Moluccas) ตรงกับชาวโบราณว่า Maloko (มาโลโก) ซึ่งปรากฏใน นาคกรกฤตาคม (Damaika Saktiani et al. (Tr.), 2018: 59)

⁴⁹ Sêres (Σήρες; ละติน: Seres) เมื่อถอดคำปัจจัยออกแล้วได้คำว่า sêr (σῆρ ; เซร) ซึ่งเป็นคำที่ชาวกรีกโบราณใช้เรียก “หนอนไหม” หรือ “ใยไหม” ด้วยเช่นกัน (Biblisma,

2022: Σῆρ) ดังนั้น ความหมายโดยนัยของ Sêres คือ ชาว(แดน)ใหม่ หรือ เหล่าชน (ผู้)ค้าใหม่ เพราะ Sêres เป็นรูปพหูพจน์ของ Sêr ตามหลักการแจกวิภัติคำนามกรีกโบราณกลุ่มที่ 3 (ดู Wiktionary, 2022: Σῆρ); เนื่องด้วยคำว่า Sêr แปลว่า ใหม่ จึงสันนิษฐานกันว่า ชื่อชนชาวแซร หรือชาวใหม่นี้ มาจากคำเรียก ใหม่ ในภาษาจีนโบราณ เทียบสำเนียงกวางตุ้ง: ซี้ (絲 sī¹; จีนกลาง: sī ซือ) (Wiktionary, 2022: 絲; MDBG, 2022: 絲)

⁵⁰ แปลตามภาษากรีกโบราณ *เปรีพลัส แดส เอρυθรัส ทาลัสแซส* (Περίπλους της Ερυθράς Θαλάσσης; อังกฤษ: Periplus of the Erythraean Sea) ซึ่งถอดคำปัจจัยกรีกโบราณออกเพื่อแปลตามเสียงตามรูปคำนามการกแล้วดังนี้;

(1) *เปรีพลัส* (นามเพศชาย, นามการก ทำหน้าที่ประธานประโยค) = ปุมเรือท่องเที่ยวทะเล;

(2) *แดส เอρυθรัส ทาลัสแซส* (นามเพศหญิง, สัมพันธการก ทำหน้าที่แสดงความเป็นเจ้าของ) = แห่งทะเลเอρυθรา;

(2.1) *แดส* (คำนำหน้านาม) แปลงเป็นนามการก เพศหญิง เอกพจน์ คือ แธ (ή);

(2.2) *เอρυθรัส* (คุณศัพท์) แปลงเป็นนามการก เพศหญิง เอกพจน์ คือ เอρυθรา (ἐρυθρά) (แผลง รี เป็น ฤ);

(2.3) *ทาลัสแซส* (นาม) แปลงเป็นนามการก เพศหญิง เอกพจน์ คือ *ทาลัสซา* (θάλασσα).

ดังนั้นรูปนามการก *แธ เอρυθรา ทาลัสซา* จึงแปลตามชื่อทะเลว่า “ทะเลเอρυθรา” ซึ่งมีความหมายว่า “ทะเลแดง”

⁵¹ *ทีน* (Θίν ; Thin); ในเนื้อหาของ คอสมัส ผู้ล่องอินเดียน ไม่ปรากฏรูปคำนามการก (nominative case) ของ *แธ-ทีน* (ή Θίν) หรือ *แธ-ทีส* (ή Θίς) แต่ปรากฏเฉพาะรูปคำสัมพันธการก (genitive case) ว่า *แดส-ทีโนส* (τῆς Θινός = แห่งทีน ของทีน; ลงปัจจัย โอส) และรูปกรรมการก (accusative case) ว่า *แดน-ทีนะ* (τὴν Θίνα = ซึ่งทีน สู่ทีน; ลงปัจจัย -อะ) (รูปคำกรีกโบราณดู Muller, 1855: 303-304) อนึ่ง การที่คำนามนี้ ใช้คำนำหน้านามว่า *แดน* และ *แดส* ย่อมบ่งชี้ว่า คำนามนี้เป็นเพศหญิง และการเข้ารูปศัพท์ดังกล่าว เป็นการแจกวิภัติคำนามกรีกโบราณกลุ่มที่ 3 เหมือนกับคำว่า แซร (Σῆρ) เพียงแต่ แซร เป็นนามเพศชาย; (เทียบการแจกวิภัติดู Wiktionary, 2022: Σῆρ) ที่สำคัญ การปรากฏศัพท์ว่า *ทีโนส* และ *ทีนะ* มี

อักษรบ่งชี้ตัวสะกดของธาตุคำคือ “-น” ก็ย่อมแสดงว่า ธาตุคำ (stem) ก่อนแจกวิภัติ คือ **ทิน** นอกจากนี้ ตามหลักการทั่วไปของการแจกวิภัตินี้คานามกรีกโบราณกลุ่มที่ 3 มีว่าหากธาตุคำลงท้ายด้วย -น (-v) ให้แผลงเป็น -น (-v) เป็น -ส (-ç) จึงได้รูปคานามการกว่า **ทีส** เหตุนี้ ฉบับแปลของซอเฟย์ จึงกล่าวถึงจีนด้วยชื่อ “ทีส” (This) (Schoff (Tr.), 1912: 48) กระนั้น ผู้วิจัยพิจารณาว่า **ทิน** เป็นนามเฉพาะจากภาษาต่างชาติ หากแปลโดยใส่วิภัติตามมา ย่อมทำให้ไม่เห็นชื่อเดิม ผู้วิจัยจึงพิจารณาแปลโดยใช้ตามธาตุคำคือ “**ทิน**” ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเพี้ยนเสียงมาจาก “**จีน**” หรือ “**จีนะ**” ในภาษาสันสกฤต; อนึ่ง ฉบับแปลของแม็กครินเดิล ถอดคำเป็น **ทีนะ** (Thîna) (McCrinkle (Tr.), 1879: 147)

⁵² **ทีไ** (Θίνα ; Thînai) ผู้วิจัยสันนิษฐานว่า อาจมาจาก **ทีนะ** (Θίνα) หมายถึง คนจีน (เอกพจน์) แปลงเป็นรูปพหูพจน์ โดยลงปัจจัย **อิ** เป็น **ทีนาญิ** หรือ **ทีไ** (Θίνα) คือ ชาวจีน, ดังนั้น ความหมายโดยนัยของชื่อเมืองนี้คือ “เมืองของชาวจีน”

⁵³ งานเขียนของ พอมพอนีเยส เมลา, พลินีผู้อาวุโส, นักเขียนนิรนามเรื่อง “ปุมเรือท่องเที่ยวเลเอฤทธา” และ ปโตเลมี ซึ่งยืนยันความมีอยู่ของ “ภูมิศาสตร์ทอง” คือ สุวรรณภูมิ-สุวรรณทวีป ในภูมิภาคเอเชียอาคเนย์

⁵⁴ ได้แก่ (1) จารึกพระเจ้าศรีศรีศานวรมันที่ 1 วัดศรีเสด็จจคง ค.ศ. 634 (พ.ศ. 1177 ไทยสากล) ปรากฏนาม “สุวรรณภูมิ” (2) จารึกพระเจ้าเทวपालเทวะ นาลันทา ค.ศ. 860 (พ.ศ. 1403 ไทยสากล) ปรากฏนาม “สุวรรณทวีป”, (3) จารึกป่าดงโรโก เกาะสุมาตรา ค.ศ. 1286 (พ.ศ. 1829) ปรากฏนาม “สุวรรณภูมิ” และ (4) จารึกตัณจาวูร ค.ศ. 1025 (พ.ศ. 1568 ไทยสากล) ปรากฏนาม กิหารัม (กฐาหะ) (ชื่อตัณจาวูร สะกดตามคำมืพ: **कृष्णपुर** Tañcāvūr)

⁵⁵ อนึ่ง ศักราชของจารึกพระเจ้าศรีศรีศานวรมันที่ 1 วัดศรีเสด็จจคง ได้รับการปรับแก้ให้เป็นปฏิทินสากลแล้วโดยผู้วิจัย ทั้งนี้แม้ว่าจารึกระบุมหาศักราช 555 เมื่อต้องการเปลี่ยนเป็นพุทธศักราช ตามหลักเกณฑ์ทั่วไปให้บวกด้วย 621 จะได้ พ.ศ. 1176 (ดู สมบัติ (บก.), 2564: 65) ซึ่งถือเป็นพุทธศักราชไทยประเพณี เพราะวันขึ้นปีใหม่ของมหาศักราชช่วงนั้นอยู่ในเดือนมีนาคม จารึกระบุนั้นเดือนปีหาจารึกคือ ขึ้น 1 ค่ำ เดือนโงตระ (เดือนห้า) มหาศักราช 555 (= 5 ปีก่อนจุลศักราช) ผู้วิจัยได้คำนวณวันขึ้นปีใหม่โดยอิงวันเถลิงศกของ ทองเจือ อ่างแก้ว (2516: 116) พบว่าวันเถลิงศกปีนั้นตรงกับ วันจันทร์ ขึ้น 7 ค่ำ เดือนห้า ม.ศ. 555 ตรงกับ วันจันทร์ที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 633 เกรกอเรียนแบบสืบบย้อน/ พ.ศ. 1176 ไทยสากล แสดงว่า วันเดือนปีหา

จารึกต้องเกิดขึ้นในปีถัดไป เพราะวันขึ้นปีใหม่คือ “ขึ้น 7 ค่ำ เดือนห้า ม.ศ. 555” นั้น อยู่ใน ค.ศ. 633 แต่วันทำจารึกคือ “ขึ้น 1 ค่ำ เดือนห้า ม.ศ. 555” อยู่ใน ค.ศ. 634 แสดงว่าวันทำจารึก และต้องเป็นช่วงที่เลยวันที่ 1 มกราคม ค.ศ. 634 เกรกอเรียนแบบสืบบย้อน/ พ.ศ. 1177 ไทยสากลมาแล้ว เพราะวันเฉลิมฉลองของมหาศักราช 556 (= 4 ปีก่อนจุลศักราช) คือวันที่ใช้เลขมหาศักราชนี้วันแรกคือ วันอังคาร แรม 2 ค่ำ เดือนห้า ม.ศ. 556 โดยจะเห็นได้ว่า วันทำจารึก คือ “ขึ้น 1 ค่ำ” ซึ่งยังมาไม่ถึง “แรม 2 ค่ำ” เราทราบว่ วันเฉลิมฉลองนี้ตรงกับ วันอังคาร ที่ 25 มีนาคม ค.ศ. 634 เกรกอเรียนแบบสืบบย้อน/ พ.ศ. 1177 ไทยสากล ดังนั้น หากนับย้อนไปถึงวันทำจารึกคือ “ขึ้น 1 ค่ำ” ก็จะได้วันทำจารึกนี้ตรงกับ วันจันทร์ ที่ 10 มีนาคม ค.ศ. 634 เกรกอเรียนแบบสืบบย้อน / พ.ศ. 1177 ไทยสากล (วันเดือนปีตามปฏิทินจูเลียน ได้รับการปรับเป็นเกรกอเรียนแบบสืบบย้อนโดยโปรแกรมของ Walker, 2015)

⁵⁶ 佛國記 (Fúguó-jì)

⁵⁷ เทยผัวถี (耶婆提 อ่าน เทย-ผัว-ถี พยางค์ที่สองปรับเสียงต่ำ) ออกเสียงตามสำเนียงกว่าตุงว่า เทย-ผัว-ถี (Je⁴ po⁴ tai⁴) แต่เดิมสันนิษฐานว่า คือพื้นที่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของเกาะบอร์เนียว (Braddell, 1941: 46, อ้างใน Wheatley, 1973: 19 n.4) อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยสืบสร้างเสียงแล้วพบว่า เสียงตามสำเนียงกว่าตุง *Je-po-tai อาจตรงกับการสั่นสะเทือนเสียงของผู้วิจัยว่า *[Ja-ba-dui] กล่าวคือ จากต้นคำว่า Java เปลี่ยนเป็น *Jaba / *Japa (แผลง v- เป็น b- หรือ p-) ผู้เรียบเรียงเนื้อหาจึงเลือกถ่ายเสียงตามเสียงอักษรจีนเป็น *Je-po (เช่นตามสำเนียงกว่าตุง) ส่วนคำว่า *dui มาจากต้นคำว่า dvipa หรือ dvip แต่เป็นไปได้ที่ผู้เรียบเรียงเนื้อหา ละเสียงมาตราตัวสะกด “-p” ถึงถ่ายถอดเสียง dvi เป็น *dui / *thui / *tui และเลือกถ่ายเสียงตามเสียงอักษรจีนเป็น *tai (เช่นตามสำเนียงกว่าตุง) ดังนั้น ชื่อเกาะนี้จึงควรตรงกับ Javadvi(pa) ซึ่งสอดคล้องกับการถ่ายเสียงไปสู่ภาษากรีกโบราณที่ปรากฏชื่อเกาะชาวในงานของปโตเลมีว่า labadiou (เลียบาดิอุ) (Renou (Tr.), 1925: 59) ซึ่งก็ละเสียงมาตราตัวสะกด “-p” เช่นเดียวกัน ดังนั้น Yépóti (耶婆提) ของจีน และ labadiou (λαβιδίου) ของกรีกโบราณ จึงตรงกับคำสันสกฤต Javādvīpa (ชาวหวิป) ซึ่งก็คือ เกาะชาว

⁵⁸ 大唐西域求法高僧傳 (Dàtáng Xīyù Qiúfǎ Gāosēng Zhuán)

⁵⁹ Fóshì (佛逝) สำเนียงกว่าตุงว่า “ฟัด-ไซ,” (Fat1 sai¹) ตรงกับชื่อ “วิชัย” (Vijaya) ซึ่งเรียกย่อจากชื่อ ศรีวิชัย

- ⁶⁰ Mòluóyú (末羅瑜國) สำเนียงกวางตุ้งว่า “มุด-หล่อ-หยี่” (mut⁶ lo⁴ jy⁴) ตรงกับชื่อ “เมอลายู” (Melayu)
- ⁶¹ Jiéchá (羯茶) สำเนียงกวางตุ้งว่า “คิต-ฉ่า” (Kit³ caa⁴) ตรงกับชื่อ เกดาห์ (Kedah)
- ⁶² Dānmólidī (耽摩立底) สำเนียงกวางตุ้งว่า “ด้าม-ม้อ-ลาบ-ไต่” (Daam¹ mo¹ laap⁶ dai²)

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- กรมศิลปากร. 2534. *วรรณกรรมสมัยรัตนโกสินทร์ (หมวดศาสนาจักร) เล่ม 1 คัมภีร์มหาวงศ์*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร.
- จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา และพระมหากวีศักดิ์ วาปีกุลเศรษฐ์. 2564. “จารึกมหานาวิกพุทธคุปต์.” ใน สมบัติ มั่งมีสุขศิริ (บก.). *จารึกสันสกฤตที่สำคัญในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สันสกฤตศึกษา, ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, และกระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย; หนังสือที่ระลึกเนื่องในวาระอายุวัฒนมงคลครบ 80 ปี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพัฒน์วิทยา, หน้า 283-293.
- ชยันต์ พิเชียรสุนทร แม้นมาส ชวลิต และวิเชียร จีรวงศ์. 2544. *คำอธิบายตำราพระโศภนพระนารายณ์ ฉบับเฉลิมพระเกียรติ 72 พรรษามหาราชา 5 ธันวาคม พุทธศักราช 2542*. กรุงเทพฯ: อมรินทร์ และมูลนิธิภูมิปัญญา.
- ชัยฤกษ์ สงวนทรัพย์ากร, 2520. “กานพลู,” *วารสารพืชสวน*, 12(2): 13-19.
- ทองเจือ อ่างแก้ว. 2516. *เภสัชก 5285 ปี ตั้งแต่กสิศักราช 0 ถึง 5285, ก่อนพุทธศักราช 2558 ถึง พ.ศ. 2727 คำนวณตามสูตรคัมภีร์สุริยาตร์*. สระบุรี: ชวนะการพิมพ์.

- ตรังใจ หุตางกูร และสุนิติ จุฑามาศ. 2561. “3.1 เอเชียอาคเนย์ในเอกสารกรีก-โรมัน และแผนที่โบราณของชาวยุโรป.” ใน ตรังใจ หุตางกูร (หัวหน้าโครงการ). รายงานฉบับสมบูรณ์ โครงการสร้างองค์ความรู้ “ระเบียบเศรษฐกิจยุคโบราณในเอเชียอาคเนย์” เพื่อพื้นฐานความเข้าใจระเบียบเศรษฐกิจประเทศไทย 4.0. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), หน้า 20-85. (เอกสารอัดสำเนา)
- ตรังใจ หุตางกูร สุนิติ จุฑามาศ และนันทกฤษ ยอตราษ. 2564. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ เรื่อง กาลานุกรมเอกสารโบราณเกี่ยวกับเอเชียอาคเนย์จากเอกสารอินเดีย ยุโรป อาหรับ-เปอร์เซีย และจีน ก่อนศตวรรษที่ 16. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน). (เอกสารอัดสำเนา)
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2548. พจนานุกรมแร่และอัญมณี. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- วุฒิ วุฒิธรรมเวช. 2540. สารานุกรมสมุนไพร: รวมหลักเภสัชกรรมไทย. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- สมบัติ มั่งมีสุขศิริ (บก). 2564. จารึกสันสกฤตที่สำคัญในอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เล่ม 1. กรุงเทพฯ: ศูนย์สันสกฤตศึกษา, ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, และกระทรวงวัฒนธรรมแห่งประเทศไทย; หนังสือที่ระลึกเนื่องในวาระอายุวัฒนมงคลครบ 80 ปี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จิรพัฒน์ ประพัฒน์วิทยา, หน้า 283-293.
- สุนิติ จุฑามาศ. 2565. สันทนาส่วนตัว: ข้อมูลแปลเอกสารอาหรับโบราณเป็นภาษาไทย เพื่อการจัดทำหนังสือ “ล่องนาวาเจ็ดสมุทร: สำนวนภูมิทัศน์เอเชียอาคเนย์ในเอกสารอาหรับศตวรรษที่ 9-14.”
- สุรพล นาถะพินธุ. 2550. รากเหง้าบรรพชนคนไทย: พัฒนาการทางวัฒนธรรมก่อนประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ: มติชน.
- หอสมุดแห่งชาติ. 2559. จารึกในประเทศไทย เล่ม 1 อักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ 11-14. พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม. กรุงเทพฯ: หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร.

ภาษาอังกฤษและอื่นๆ

- ALA-LC. 2010. Internet: *The ALA-LC Romanization Tables: Greek. Library of Congress*. The American Library Association & The Library of Congress. Retrieved from <https://www.locgov/catdir/cpsd/romanization/greek.pdf> (September 1st, 2022).
- Anonymous (Tr.). 1901. “5. Raghu-Vamsha.” In: SRIL (Ed.). *Works of Kalidasa [translated from original Sanskrit into English]*. Calcutta: The Society for the Resuscitation of Indian Literature.
- Bagchi, P.C. 1937. *Deux lexiques sanskrit-chinois, Tome II*. Paris: Paul Geuthner.
- Bailly, A. 1919. *Abrégé du Dictionnaire Grec-français*. 6e édition. Paris: Librairie Hachette.
- BGL. 2563. “Garnet.” ใน: ข้อมูลอัญมณี. ห้องปฏิบัติการอัญมณี คณะอัญมณี มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตจันทบุรี (Burapha Gemological Laboratory). สืบค้นจาก <http://bgl.chanthaburi.buu.ac.th/2018/gallery.php>. (17 กันยายน 2565).
- Biblissima. 2022. *Eulexis-web: Lemmatiseur de grec ancien (version en ligne)*. Consulté de <https://outils.biblissima.fr/fr/eulexis-web/> (le 1er Septembre 2022).
- Blass, F. 1890. *Pronunciation of Ancient Greek*. Purton W.J. (Tr. German). Cambridge: The University Press.
- Brandell, R. 1941. “An Introduction to the study of Ancient Times in the Malay Peninsula and the Straits of Malacca,” *JMBRAS*, xix (pt. 1): 21-74.
- Briggs, L.P. 1999. *The Ancient Khmer Empire*. Bangkok: White Lotus Press.
- Budge, E.A.W. 1928. *A History of Ethiopia: Nubia and Abyssinia (Volume 1)*. London: Methuen & Co. Ltd.

- Carter, C. 1924. *A Sinhalese-English dictionary*. London: Probsthain & Co. Retrieved from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/carter/>
- Charton, E. (Tr. & Ed.). 1855. « Cosmas Indicopleustès, voyageur égyptien (sixième siècle après Jésus-Christ). » Dans : *Voyageurs Anciens et Modernes, Tome Deuxième : Voyageurs du Moyen Age depuis le sixième siècle de l'ère chrétienne jusqu'au quatorzième*. Paris: Aux Bureaux du Magasin Pittoresque, pp. 1-30.
- Chhabra, B.C. 1965. *Expansion of Indo-Aryan Culture during Pallava Rule (as evidenced by inscriptions)*. Delhi: Munshiram Manoharlal Publishers.
- CNRTL. 2022. Etymologie: alabandine. *Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales*. Consulté de <https://www.cnrtl.fr/etymologie/alabandine> (le 10e Septembre 2022).
- Coedès, G. (Tr.). 1977. *Textes d'auteurs grecs et latins relatifs à l'Extrême-Orient*. Hildesheim · New York : Georg Olms Verlag.
- Coedès, G. 1968. *The Indianized States of South-East Asia*. Vella W.F. (Ed.) and Cowing S.B. (Tr.). Honolulu: University of Hawaii Press. University of Hawaii Press.
- Ctext. 2022a. 《异域志》：般番國. Retrieved from <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&res=148705&remap=gb> (September 12th, 2022).
- Ctext. 2022b. 《梁書》：卷第五十四列傳第四十八 諸夷海南諸國東夷 西北諸戎. Retrieved from <https://ctext.org/wiki.pl?if=gb&chapter=26343> (September 18th, 2022).
- Daitz, S.G. 1984. *The Pronunciation and Reading of Ancient Greek: A Practical Guide*. 2nd Revised Edition. New York-London: Jeffrey Norton Publishers, Inc.

- Damaika Saktiani et al. (Tr.). 2018. *Mpu Prapanca Kakawin Nagarakertagama, Teks Asli dan Terjemahan*. Edisi Revisi. Yogyakarta: Narasi. [in Indonesian & Old Javanese]. Retrieved from <https://doi.org/10.1163/22134379-90001650>
- Fabricius, J.P. 1972. *Fabricius's Tamil and English dictionary*. 4th ed., rev. and enl. Tranquebar: Evangelical Lutheran Mission Pub. House. Retrieved from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/fabricius/>
- Gaffiot, F. 1934. *Dictionnaire Latin-Français*. Paris: Hachette.
- Gilg, H.A., Schmetzer, K., and Schüssler, U. 2018. "An Early Byzantine engraved Almandine Originating from the Garibpet Deposit, Telangana State, India: Evidence for Garnet Trade along the Ancient Maritime Silk Road," *Gems and Gemology*, 54(2): 149-165.
- Griffiths, A. 2014. "Early Indic Inscriptions of Southeast Asia," In Guy J. *Lost Kingdoms: Hindu-Buddhist Sculpture of Early Southeast Asia*. (pp. 53-57). New York: The Metropolitan Museum of Art.
- Gundert, H. 1872. *A Malayalam and English dictionary*. London: Trübner & Co.. Retrieved from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/gundert/>
- Hall, D.G.E. 1964. *A History of South-east Asia*. 2nd Edition. London: MacMillan & Co Ltd.
- Headley, R.K.(Jr), Chhor K., Lam Kheng Lim, Lim Hak Keang, & Chen Chen. 1977. *Cambodian-English Dictionary Volume I*. Washington D.C.: Bureau of Special Research in Modern Language, The Catholic University of America Press.

- Herren, M.W. 1994. "Aethicus and Virgil the Grammarian," In: *Mélanges François Kerlouégan*. (pp. 283-288). Besançon: Université de Franche-Comté.
- Higham, C.F., & Kijngam, A. (Eds.). 2010. *The Origins of the Civilization of Angkor, Volume VI: The Excavation of Ban Non Wat: The Iron Age, Summary and Conclusions*. Bangkok: The Thai Fine Arts Department.
- Hirth, F. & Rockhill, W.W. 1911. *Chau Ju-kua: His Work on the Chinese and Arab Trade in the twelfth and thirteenth Centuries, entitled Chu-fan-chi*. St. Petersburg: Printing Office of the Imperial Academy of Sciences.
- IPA Chart. 2022. *Interactive IPA Chart: Pulmonic consonants: ɣ ɡ ɦ*. Retrieved from <https://www.ipachart.com/> (September 17th, 2022).
- IPNI. 2022. *International Plant Name Index (IPNI)*. Retrieved from <https://www.ipni.org/> (September 7th, 2022).
- Jacq-Hergoualc'h, M. 2002. *The Malay Peninsula: Crossroads of the Maritime Silk-Road (100 BC - 1300 AD)*. Hobson V. (Tr.). Leiden: Brill.
- Jenner, P.N. 1980. *Dated Inscriptions from the seventh and Eighth Centuries (A.D. 611 – 781)*. Hawaii: Southeast Asia Paper No. 20, Part I Southeast Asian Studies, Asian Studies Program, University of Hawaii.
- Kale, M.R. (Tr. & Ed.). 1922. *The Raghuvamśa of Kālidāsa, with the Commentary (the Sanjīvinī) of Mallinātha, Cantos I-X. 3rd Revised Edition*. Bombay: Gopal Narayen & Co. Retrieved from <https://archive.org/details/raghuvamsaofkali00kliduoft>

- Keane, E. 2004. "Illustration of the IPA: Tamil." *Journal of the International Phonetic Association* 34(1): 111-116. Retrieved from doi: 10.1017/S0025100304001549
- Lacy Johnstone, P. de (Tr.). 1902. *The Raghuvan̄a: The Story of Raghu's Line by Kâlidâsa*. London: Aldine House. Retrieved from <https://archive.org/details/raghuvanastory00kalirich>
- Lassen, C. 1861. *Indische Alterthumskunde, Vierter Band*. Leipzig: Verlag von L. A. Kittler. Retrieved from https://archive.org/details/indischealterthu04lass_0
- Lévi, S. 1931. "Kouen Louen et Dvîpântara," *BKI*, 88: 621-627.
- Lewis, C.T., and Short, C. 1879. *A Latin Dictionary: Founded on Andrews' Edition of Freund's Latin Dictionary*. Oxford. Clarendon Press. Retrieved from <https://archive.org/details/latindictionaryf00andr/>
- Lexilogos. 2022. *Dictionnaire grec ancien*. Consulté de https://www.lexilogos.com/grec_ancien_dictionnaire.htm (le 1er Septembre 2022).
- Liddell, H.G., Scott R. 1940. *A Greek-English Lexicon*. Jones H.S. & McKenzie R. (revised and augmented). Oxford: Clarendon Press.
- Mackintosh-Smith, T. (Ed. & Tr.). 2014. "Accounts of China and India, Abu Zayd al-Sirafi," In: Kennedy P.F., & Toorawa S.M. (Eds.). *Two Arabic Travel Books: Accounts of China and India and Mission to the Volga*. (pp. 1-161). New York: New York University Press.
- Majumdar, R.C. 1937. *Ancient Indian Colonies in the Far East, Vol. II Suvarnadvîpa*. Dacca: Asoke Kumar Majumdar.

- McCarter, P.K. (Jr.). 1975. *The Antiquity of the Greek Alphabet and the Early Phoenician Scripts*. Montana: Scholars Press for Harvard Semitic Museum.
- McCrindle, J.W. (Tr.). 1879. *The Commerce and Navigation of the Erythræan Sea; Being a Translation of the Periplus Maris Erythræi, by an Anonymous Writher, and of Arrian's Account of the Voyage of Nearkhos from the Mouth of the Indus to the Head Persian Gulf*. London: Thuübner & Co.
- McCrindle, J.W. (Tr.). 1885. *Ancient India as Described by Ptolemy*. Calcutta: Thacker, Spink & Co.
- McCrindle, J.W. (Tr.). 1897. *The Christian Topography of Cosmas, An Egyptian Monk, translated from the Greek, and Edited with Notes and Introduction*. London: The Hakluyt Society.
- MDBG. 2022. *The MDBG free online English to Chinese dictionary*. Retrieved from <https://www.mdbg.net/chinese/dictionary> (September 13th, 2022).
- Monier-Williams, M. 2003. *A Sanskrit-English Dictionary : Etymologically and Philologically arranged with Special Reference to cognate Indo-European languages*. 3rd reprint by AES. New Delhi: Asian Educational Services.
- Mullerus, C. (Ed.). 1855. "Anonymi (Arriani ut ferur) Periplus Maris Erythræi." In: *Geographi Graeci Minores, Volumen Primum*. Parisiis: Istituti Francieae Typographi, pp. 257-305. Retrieved from <https://archive.org/details/geographigraeci00philgoog>
- Nagaswamy, R. 1973. *Kaveripoompattinam, A Guide*. Tamilnadu: The State Department of Archaeology, Government of Tamilnadu.
- Nilakanta Sastri, K.A. 1942. "Dvīpāntara," *The Journal of the Greater India Society*, IX (1): 1-4.

- Pali Text Society. 1921-1925. *The Pali Text Society's Pali-English Dictionary*. London: Chipstead. Retrieved from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/pali/>
- Pelliot, P. 1903. « Le Fou-Nan, » *BEFEO*, 3: 248-303.
- POWO. 2022. *Plants of the World Online (POWO)*. The Royal Botanic Gardens, Kew. Retrieved from <https://powo.science.kew.org/> (September 7th, 2022).
- Ranieri, L.A. 2021. *Ancient Greek Pronunciation Guide and Discourse on the Inherent Challenges of Establishing a Single Ancient Greek Pronunciation System*. Retrieved from https://lukeraniei.com/wp-content/uploads/2021/01/ancient_greek_pronunciation_guide_ranieri_2021.pdf (September 10th, 2022).
- Renou, L. (Tr.). 1925. *La Géographie de Ptolémée L'Inde (VII, 1-4)*. Paris: Librairie Ancienne Édouard Champion.
- Sanskrit Documents. 2022. *Sanskrit Documents: Dynasty of Emperor Raghu: Chapter 6 verse 57*. Retrieved from https://sanskrit-documents.org/sites/giirvaani/giirvaani/rv/sargas/06_rv.htm (September 8th, 2022).
- Schmetzer, K., Gilg, H.A., Schüssler, U., Panjikar, J., Calligaro, T., and Périn, P. 2017. “The Linkage Between Garnets Found in India at the Arikamedu Archaeological Site and Their Source at the Garibpet Deposit,” *The Journal of Gemmology*, 35(7): 598-627.
- Schneider, P. 2013. *Margarita. Une histoire culturelle, économique et sociale de la perle de l’océan Indien dans l’Antiquité gréco-romaine*. Lyon : Mémoire de recherche inédit présenté pour l’habilitation à diriger des recherches, Université de

- Lyon II - Maison de l'Orient et de la Méditerranée. Consulté de <https://halshs.archives-ouvertes.fr/tel-01811818>
- Schoff, W.H. (Tr.). 1912. *The Periplus of the Erythraean sea; travel and trade in the Indian Ocean*. New York: Longmans, Green, and Co.
- Schoff, W.H. 1915. *The Eastern Iron Trade of the Roman Empire*. *Journal of the American Oriental Society* 35: 224-239.
- Sengupta, S. 1994. *Buddhism in South-East Asia*. Calcutta: Atisha Memorial Publishing Society.
- Sidney Allen, W. 1968. *Vox Graeca: A Guide to The Pronunciation of Classical Greek*. Cambridge: The University Press.
- Sircar, D.C. 1939. "Date of the Earliest Sanskrit Inscription of Campa," *The Journal of the Greater India Society*, 6(1): 53-55.
- Soundara Rajan, K.V., and Raman, K.V., 1994. *Kaveripattinam Excavations 1963-73 (A Port City on the Tamilnadu Coast)*. New Delhi: Memoirs of the Archaeological Survey of India no. 90, Archaeological Survey of India, Government of India.
- Steingass, F.J. 1892. *A Comprehensive Persian-English dictionary, including the Arabic words and phrases to be met with in Persian literature*. London: Routledge & K. Paul. Retrieved from <https://dsal.uchicago.edu/dictionaries/steingass/>
- Supomo, S. 2004. "Chapter 15. Indic Transformation: The Sanskritization of Jawa and the Javanization of the Bharata," In: Bellwood P., (Ed.). *The Austronesians: Historical and Comparative Perspectives*. 1st ed., (pp. 309-332). Canberra: ANU ePress.
- Teodorsson, S.-T. 1979. "On the pronunciation of ancient greek zeta," *Lingua*, 47(4): 323-332.

- Vogel, D.J. 1918. "The Yupa Inscriptions of King Mulavarman, From Koetei (East Borneo)," *Bijdragen tot de taal-, land- en volkenkunde / Journal of the Humanities and Social Sciences of Southeast Asia*, 74(1): 167-232.
- Walker, J. 2015. *Fourmilab Switzerland: Calendar Converter*. Retrieved from <http://www.fourmilab.ch/documents/calendar> (September 12th, 2022).
- Wheatley, P. 1973. *The Golden Khersonese*. Reprint. Connecticut: Greenwood Press.
- Wikipedia (Malayalam). 2022. *Malayalam Wikipedia: കരയാമ്പു*. Retrieved from <https://ml.wiktionary.org/> (September 7th, 2022) .
- Wikipedia (Tamil). 2022. *Tamil Wikipedia: காவேரியும்புட்டணம்*. Retrieved from <https://ta.wiktionary.org/> (September 15th, 2022).
- Wiktionary. 2022. *Wiktionary, the free dictionary*. Retrieved from <https://en.wiktionary.org/> (September 1st, 2022).
- Winstedt, E.O. (Ed.). 1909. *Christian Topography of Cosmas Indicopleustes edited with Geographical Notes*. Cambridge: The University Press.
- Wolska-Conus, W. (Tr.). 1973. *Cosmas Indicopleustès: Topographie Chrétienne, Tome III (Livres VI-XII. Index)*. Paris: Les Editions du Cerf.
- Wörterbuchnetz. 2021. *Mittelateinisches Wörterbuch*. Kompetenz-zentrum-Trier Center for Digital Humanities. Abruf am <https://woerterbuchnetz.de/?sigle=MLW&lemid=C05328#0> (13 September 2022).

- Yule, H. (Tr. & Ed.). 1866. "Supplementary Notes: Note IX. Extracts from the Topographia Christiana of Cosmas the Monk. (circa 545.)," In: *Cathay and the Way Thither; Being A Collection of Medieval Notices of China, Volume I.* (pp. clxvii - clxxxi). London: The Hakluyt Society.
- Zakharov, A.O. 2010. "A Note on the Date of the Vo-Canh Stele," *The South East Asian Review*, 35(1-2): 17-21.
- Zhang Xu-shan. 2004. "The Name of China and Its Geography in Cosmas Indicopleustes," *Byzantion*, 74(2): 452-462.
- Zwaan, P.C. 1982. "Sri Lanka: The Gem Island," *Gems & Gemology*, 18(2): 62-71.

